

הישיבה המאה-ועשרים-ושבע של הכנסת השביעית

יום שלישי, י"ז כסלו תשל"א (15 דצמבר 1970)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.02

א. שאלות ותשובות

הז"ר ב. צ. קשת: הדברים הנ"ל – כיצד עומדת ישראל לפעול נגד פריסת כוחות אלה?

3. בהמשך הראיון צוטטה ראש הממשלה באמרה, כי ההצעה הרוסית להסדר באזורנו אינה תכנית שלום. האם אמרה ראש הממשלה את הדברים הנ"ל?

4. בהתייחס לראשונה לשאלה 3 דלעיל ונוכח אימתן תשובה לשאלה אחרת באותו ראיון (התכנית האמריקנית להסדר באזורנו) – הגני מבקש לדעת אם תכנית שר החוץ האמריקני היא בעיני ישראל בגדר תכנית שלום? אם כן – האם תפיסה זו מנחה את ישראל במדיניות ההסברה שלה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לשאלה 1: נוסחם המדויק של דברי הראיון הוא (אני מצטטת): "כל מי שיעמוד בדרכנו להפריע להגנתנו העצמית, לא נוכל להיעצר כדי להרהר מי הוא הטייס".

לשאלה 2: הדברים כפי שהובאו בעתון "הארץ" נכונים בעיקרם. לא ידוע לי על נוהג למסור לכנסת פרטים מבצעיים של תכניות צבאיות, ואינני מתכוונת להגהיג חידוש זה.

לשאלה 3: התשובה חיובית.

לשאלה 4: ראשית, אין השואל מדייק בקביעתו כי לא ניתנה תשובה לשאלה שנשאלתי בדבר התכנית האמריקנית. ושנית, השאלה נתכוונה ליזמת השלום של יולי ועל כן ניתנה תשובה בנוסח המלא של הראיון וכן נידון העניין בכנסת.

הז"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת שלום כהן.

שלום כהן (העולם הזה – כוח חדש):

גברתי ראש הממשלה, בינתיים נמסר כי טייסי חיל האוויר הישראלי הפילו ארבעה מטוסים מצריים נהוגים בידי טייסים סובייטיים. האם בעקבות פעולה זו נתקבלה הודעה או אזהרה סובייטית כלשהי לישראל?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

בכל אופן יש לי ספק אם השאלה הנוספת שייכת לעניין.

3. נוהלים לגבי אסמכת חומר רקע וראיונות טלוויזיוניים לכתבי חוץ על נושאים בעלי חשיבות מיוחדת

חבר-הכנסת ש. תמיר: שאל את ראש הממשלה ביום י"ט בתמוז תשל"א (23 ביולי 1970):

נמסר לי על-ידי כתבי חוץ כי בקרבם ובייחוד אצל כתבי חברות הטלוויזיה העולמיות – ורשתות הטל-וויזיה האמריקניות הגדולות A.B.C. – C.B.S. – קיימת התמרמרות על העדפה שניתנה לרשת הטלוויזיה האמריקנית הגדולה N.B.C. בכך שהיא קיבלה בלעדיות בשידור והקרנה של אלה:

הז"ר ב. צ. קשת:

אני פותח את ישיבת הכנסת. הסעיף הראשון על סדר-היום: שאלות ותשובות.

אבקש את כבוד ראש הממשלה לעלות לדוכן ולהשיב על שאלות של חברי הכנסת.

1. פירסום כתבה ב"ניו-יורק טיימס" בדבר כשרה של ישראל בתחום האטום

חבר-הכנסת א. אבנרי: שאל את ראש הממשלה ביום י"ט בתמוז תשל"א (23 ביולי 1970):

"הארץ" של יום 19 ביולי 1970 מצטט פירסום פרי עטו של סופר ה"ניו-יורק טיימס" הטוען כי לישראל פצצת אטום או שיש בידה חלקי הפצצה הנחוצים להרכבה מיידית.

הגני מבקש לדעת:

1. האם יש אמת בפירסום הנ"ל?

2. האם נכונים הפירסומים כאילו לישראל היכולת להרכיב פצצה אטומית תוך פרק זמן קצר?

3. האם קיימות בישראל תכניות לייצור נשק אטומי?

4. נוכח פירסום תגובת דוברי הממשלה ("הארץ" של יום 19 ביולי 1970), שנתפרסמה בעקבות הידיעות ב"ניו-יורק טיימס", שלפיהן לא פעיל ישראל ראשונה נשק אטומי – היש להבין מפירסום תגובה זו כי אין מניעה להחזקת נשק כזה או ייצורו על-ידי ישראל וכי תפיסה זו מנחה את ישראל בהסברת עמדתה בארץ ובחוץ-לארץ לגבי נושא הנשק הגרעיני?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אין לי מה להוסיף להודעות הממשלה בנודן זה.

2. דברי ראש הממשלה בראיון לשבועון הגרמני "דר שפיגל"

חבר-הכנסת ש. כהן: שאל את ראש הממשלה ביום י"ט בתמוז תשל"א (23 ביולי 1970):

"הארץ" של יום 21 ביולי 1970 מצטט מדבריה של ראש הממשלה בראיון שנמסר לשבועון הגרמני "דר שפיגל". לפי הציטוט השתמע מדברי ראש הממשלה, כפי שהבינם המראייין, כי הטייסים הישראליים לא יירדעו מפני ידי על מטוסי האויב שיוטסו בידי טייסים רוסיים באזור התעלה.

הגני מבקש לדעת:

1. האם אמרה ראש הממשלה כי הטייסים הישראליים לא יירדעו מפני ידי כנ"ל?

2. עוד צוטט מפי ראש הממשלה בראיון הנ"ל, שאם הרוסים ייחזרו ממש בגדה המערבית של התעלה, תצטרך ישראל לפעול נגד פריסת כוחות אלו. האם אמרה ראש הממשלה את הדברים הנ"ל? אם, נאמרו

תהבצע באמצעות צו־הפקעה, שעליו יוחלט בימים הקרובים".

הגני לשאל את כבוד ראש הממשלה:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם כן — באילו קרקעות המדובר?
3. לאיזה צורך נרכשים קרקעות אלו על-ידי הממשלה ועירונית ירושלים?
4. האם נעשית המכירה מרצונם של בעלי הקרקעות ובהסכמתם?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

לשאלות 1, 2, ו-3: בישיבתה מיום 30 באוגוסט 1970 החליטה הממשלה להסמיך את שר האוצר להפקיע את השטחים כפי שפורטו בהודעה שפורסמה בילקוט הפירסומים מס' 1656 מיום 30 באוגוסט 1970. כאמור בילקוט הפירסומים, הרכישה היא לצרכי ציבור: שיקום משפחות עוני, פיתוח מרכז מסחרי מודרני והקמת אזור תעשייתי בצפון ירושלים.

לשאלה 4: הואיל ומדובר בהפקעה לצרכי ציבור אין הדבר מחייב הסכמתם של בעלי הקרקעות. אולם מובן שבעלי הקרקעות זכאים לפיצויים וחלק מהם כבר קיבלם. ועדה מיוחדת ממשיכה לטפל בעניין הפיצויים.

5. **נוהלים בהודעות שרים על עניינים מדיניים**

חבר־הכנסת ז. שובל שאל את ראש הממשלה ביום י"ב באלול תשל"א (13 בספטמבר 1970):

ביום ה' / 27 ביולי 1970, אמר סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות בכנס תלמידי תיכון בירושלים, כי "גראה לי שמוטל עלינו במקרה זה להיענות ליוזמת ארצות־הברית ולא להכשיל את צעדיה" ("מעריב 28 ביולי 1970), כלומר על ישראל לקבל את "יוזמת דוגרס".

אודה לכבוד ראש הממשלה אם תשיבני:

האם אין לראות בהודעות של שרים בעניינים מדיניים בעלי חשיבות עליונה, בטרם נתקבלה החלטה מוסמכת של הממשלה בנידון, חריגה מן הנוהג המקובל ודבר שעלול לפגוע בענייניה החיוניים של המדינה?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

לגופה של השאלה, היענות ישראל ליוזמת השלום האמריקנית, הרי ידוע לשואל הנכבד שישראל נענתה לה בחיוב כפי שהכנסת אישרה אותה ביום 4 באוגוסט 1970.

אשר לשאלה העקרונית, הודעות שרים, ברור שאת הממשלה מחייבות החלטות הממשלה והודעותיה המוסמכות. כמובן, בדרך כלל רצוי שהתבטאויות שרים בנושאים שטרם הוכרע בהם יהיו במסגרת דינוי הממשלה.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר־הכנסת שובל.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

האם אני מבין, אם כן, מתשובת כבוד ראש הממשלה שהודעתו של שר החינוך והתרבות היתה בטרם נתקבלה ההחלטה בממשלה?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

אפשר להבין בדיוק מה שאמרתי.

א. ראיון עם ראש הממשלה בדבר המעורבות הסובייטית;

ב. כיסוי של נאום הרמטכ"ל רב־אלוף חיים בר־לב באותו נושא;

ג. השתתפות בטיסה קרבית בחזית התעלה באותו שבוע.

כן זכה ה־N.B.C. להיות השירות הראשון להקרנת צילום של המכ"ם הסובייטי שנתפס על־ידי צה"ל באזור התעלה, וליתר העתונאים נמסר כי יוכלו לקבל העתקים וכי באמצעות שירות ה־N.B.C. עם כל החשיבות לשידור והקרנה באמצעות ה־N.B.C. משוכנעים כתבים זרים — בהם המגלים הבנה רבה לעמדה הישראלית — ששני הנושאים הראשונים, שהם בעלי חשיבות בין־לאר־מית ממדרגה ראשונה, היו זוכים בכיסוי נרחב פי כמה אילו היו באים באזרח ישרי וסימולטני אל מאות מיליוני הצופים והמאזינים בעולם באמצעות כל רשתות הטל־וויזיה, השידור, הצילום והעתונות.

עוד טוענים כתבי חוץ, כי פרט למסיבת העתונאים שקיימה על־ידי הרמטכ"ל לא קיימה אתם כל שיחת רקע על־ידי רשויות הממשלה בנוגע להגברת ההשתתפות הסובייטית בפעילות הצבאית המצרית.

נוסף להתמרמרותם מדגישים כתבי־חוץ, כי התוצאה היא כיסוי לקוי של הנושא החיוני ביותר לישראל, וממילא — הבנה והערכה בלתי־מספקת לנושא בחוץ־לארץ, וזאת למרות לקחי שלוש השנים האחרונות בענייני הסברה.

לאור חשיבות הנושא, אבקש מכבוד ראש הממשלה להשיבני:

1. מדוע הועדף שירות ה־N.B.C. על שירותי טל־וויזיה, רדיו, עתונות וצילום אחרים בכל ארבעת הנושאים שתוארו לעיל?

2. מדוע לא נמסר לכתבי חוץ חומר רקע שוטף ונרחב על ההשתתפות הצבאית הסובייטית בפעילות הצבאית במצרים?

3. מדוע לא ננקטים צעדים נאותים להבטחת שי־תוף פעולה הדוק, פורה ומניח את הדעת בין זרועות השלטון הנוגעות בדבר לבין כתבי החוץ בכללם ועם כל אחד מהם בנפרד?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

לשאלה 1: מדי פעם בפעם נוהגת ראש הממשלה להעניק ראיונות טלוויזיוניים לשירות זה או אחר. אין כל העדפה מיוחדת של שירות אחד על פני שירותים אחרים.

לשאלות 2 ו-3: שאלות אלה נוגעות לעבודת דובר צה"ל, וביקשתי את שר הבטחון להשיב עליהן.

4. **הפקעת קרקעות לצרכי ציבור במזרח ירושלים**

חבר־הכנסת א. חביבי שאל את ראש הממשלה ביום כ"ז בתמוז תשל"א (31 ביולי 1970):

"ידיעות אחרונות" מן ה־22 ביולי 1970 התפרסמה ידיעה האומרת כי "ממשלת ישראל ועיריית ירושלים עומדות לרכוש כ־8,500 דונם במזרח ירושלים, הנמצאים בבעלות ערבית". בהמשך נאמר, כי "הממשלה תשלם לבעליהן סכום כולל המתקרב ל־40 מיליון ל"י והעיסקה

קנית, אשר נתקבלה על-ידי הממשלה ואושרה על-ידי הכנסת ביום 4 באוגוסט 1970.

8. ידיעה בדבר הקמת נציגות מוסמכת של תושבי השטחים

חברי הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום ד' בחשוון תשל"א (3 בנובמבר 1970):

"ידיעות אחרונות" של יום 6 באוקטובר 1970 מוסר, כי הוחלט על הקמת ועדת שרים מיוחדת, בראשות ראש הממשלה, לעידוד הקמתו של מינהל עצמי לערביי השטחים והקמת נציגות מוסמכת לתושבי השטחים המוחזקים.

כן נמסר בידיעה, כי הוועדה תבדוק גם הצעות אחרות באותו נושא.

הנני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. אם הידיעה נכונה - מה סמכויותיה של הוועדה הנ"ל?
3. אם עד למתן התשובה לשאלתה תתחיל הוועדה בפעולותיה הנני מבקש לדעת אם החליטה הוועדה לאפשר למצדדים בהכרה בישות פלשתינית עצמאית להופיע לפניו?

4. האם הזמינה הוועדה או עומדת להזמין נציגים מטעם תושבי השטחים המוחזקים? אם כן - מי הנציגים שהוזמנו?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

התשובה לשאלה 1 היא שלילית. לא הוחלט על הקמת ועדה כזאת וממילא לא קמה. לאור התשובה לשאלה זו אין שאלות 2, 3 ו-4 תופסות.

הי"ד ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחברי הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד ראש הממשלה, האם דנה הממשלה בכלל באפשרויות של מתן חופש פעולה פוליטי לתושבי השטחים המוחזקים?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

הממשלה דנה בעבר, דנה בהווה ועוד תדון בכך, וכל זמן שאין מסקנות הממשלה אין לי מה למסור על דינניה.

9. פירסום ידיעה ב"ניו-יורק טיימס" בקשר למאורעות בירדן

חברי הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום ד' בחשוון תשל"א (3 בנובמבר 1970):

האם נכונה הידיעה שנתפרסמה ב"ניו-יורק טיימס" של יום 8 באוקטובר 1970 בדבר תכניות ישראליות-אמריקניות משותפות להתערבות בעת המשבר בירדן?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אין לי מה להוסיף לאשר אמרתי בנושא זה בכנסת ביום 16 בנובמבר 1970.

הי"ד ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחברי הכנסת אבנרי.

6. השמירה על סודיות הדיונים בממשלה

חברי הכנסת מ. סורקיס שאל את ראש הממשלה ביום י"ב בתשרי תשל"א (12 באוקטובר 1970):

ביום שישי, י' באלול תשל"ל (11 בספטמבר 1970), פורסמה בעתון "מעריב" ידיעה, בה נמסרו מפי השר נ. פלד פרטים על מהלך הישיבה וגילויים על סדר ההצבעות של שרי הממשלה בקשר להמשך השיחות עם ד"ר יארינג.

בידיעה נאמר כי להצעת שרי מפ"ם בממשלה, המדברת על המשכת השיחות עם שליח האו"ם למרות הפרות הפסקת האש מצד מצרים, הצטרפו סגן ראש הממשלה מר יגאל אלון והשר ישראל גלילי.

אבקש לדעת:

- א. האם קיבל השר פלד רשות מיוחדת לפרסם את הדברים שמסר?
- ב. אם התשובה שלילית - אבקש לדעת אם אין חובת שמירת סודיות הדיונים בממשלה חלה על כל השרים?

ג. אילו צעדים תנקוט הממשלה כדי למנוע הישגות הדברים בעתיד?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אין רשות לשרים לפרסם מותן דיוני הממשלה, אלא אם כן הוסמכו לכך במיוחד.

לשאלתי הבהיר לי השר פלד כי הציטוט המיוחס לו בעתונות איננו מדוייק.

7. דברי ראש-הממשלה ג. מאיר ושר-החוץ א. אבן בעניין הפסקת האש

חברי הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום ד' בחשוון תשל"א (3 בנובמבר 1970):

ראש הממשלה אמרה ביום ב', 1 בספטמבר 1970, כי ממשלת ישראל קיבלה את הסכם הפסקת האש לא מתוך חולשה. היא הוסיפה: "זו לא אמת. האמת היא שמהצד השני היה מצב כזה. אין כל ספק, ודבר זה מתגלה יותר ויותר, שנאצר היה מחוייב בגלל מצבו בתעלה להציל את עצמו על-ידי הפסקת האש".

ביום שבת, 29 בספטמבר 1970, אמר שר-החוץ מר אבא אבן, כי לולא הצביעה ישראל בעד הפסקת האש "היינו נמצאים במלחמה נגד מצרים, בסיכון גובר של עימות עם ברית-המועצות תוך ריבוי קרבנות ושחיקת כוח האוויר הנחוץ למגמה אסטרטגית עליונה - קיום ישראל".

אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

איזו משתי הגירסאות תואמת את מצב הדברים הנכון כפי שהיה לפני הפסקת האש?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אשר לדברי שר החוץ, אני מבקשת להפנות את השואל הנכבד לתשובת שר החוץ מיום 25 בנובמבר 1970 לשאלות של חברי הכנסת הורביץ ושמואל המיר בעניין זה.

אשר לדברי, אכן אמרתי מה שצוטט ואוסיף עוד כי בנאומי בכנסת ביום 16 בנובמבר 1970 חזרתי והסברתי המניעים שהביאו את ממשלת ישראל לקבל הסכם הפסקת-האש-קפאון, כחלק מיזמת השלום האמרי-

12. דברי שר-הבטחון משה דיין בתכנית "מוקד"

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום י' בחשוון תשל"א (9 בנובמבר 1970):

בראיון ששודר בתכנית "מוקד" שבטלוויזיה היש-ראלית, ביום 24 בספטמבר 1970, הצהיר שר הבטחון מר משה דיין, כדלהלן:

"לישראל ישנה כתובת פלשתינית אחת לניהול משא-ומתן לשלום - כתובתה של ממשלת ירדן שברא-שה עומד המלך חוסיין. אם מחר תהיה שם ממשלה לגיטימית אחרת, ולא של מחבלים, היא תהיה לנו הכתובת עמה ננהל משא-ומתן".

הנני מבקש לדעת:

1. האם משרדי הממשלה למיניהם העוסקים בנושא הפלשתיני פועלים על יסוד ההנחיה הנ"ל?

2. האם מקיימים נציגי הממשלה מגעים בנושאים מדיניים גם עם מנהיגים פלשתיניים הנמצאים בגדה וברצועת עזה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לשאלה 1: הציטטה מדברי שר הבטחון איננה מדוייקת, אך דבריו כפי שמופיעים בתעתיק השידור תואמים את עמדת ממשלת ישראל.

לשאלה 2: ראה תשובתי מהיום לשאילתה של חבר-הכנסת פת בעניין זה.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד ראש הממשלה, האם לדעתך יש סתירה בין הכרה בממשלת עמאן כמשטר לגיטימי בירדן לבין קיום מגעים מדיניים עם קבוצות מנהיגים בגדה המערבית?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

הכל תלוי בתוכן המגעים.

13. מסקנות בעקבות המאורעות האחרונים

בירדן

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום י' בחשוון תשל"א (9 בנובמבר 1970):

1. האם בעקבות המאורעות האחרונים בירדן (במחצית השנייה של חודש ספטמבר שנה זו), ועל רקע מאורעות אלה, קויימו מגעים בין נציגי הממשלה לבין מנהיגי האוכלוסיה הפלשתינית?

2. אם קויימו מגעים כאלה -

א. האם הוסקו מסקנות כלשהן על-ידי ממשלת ישראל בעקבות מגעים אלו?

ב. אם הוסקו מסקנות - מה הן?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

הנני מפנה את תשומת לבו של השואל הנכבד לתשובה שנתתי היום לשאילתה של חבר-הכנסת פת.

14. נוהלים לגבי מתן הצהרות על-ידי שרי ממשלה

חבר-הכנסת ש. לורנץ שאל את ראש הממשלה ביום כ"א בחשוון תשל"א (20 בנובמבר 1970):

בסוף השבוע הראשון לחודש זה ניתנו הצהרות

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד ראש הממשלה, באותה הודעה שאת מתייחסת אליה הרחבת את הדיבור על עמדת ישראל באותה תקופה למען קיום משטר לגיטימי בירדן. בהזדמנות אחרת אמרת, דומני שזה היה בטלוויזיה האמריקנית, שאם יאסר עראפאת ימשול בעמאן, ננהל אתו משא-ומתן. האם אין סתירה בין שתי הודעות אלה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לפי מיטב הכרתי, אין כל סתירה.

10. מגעים בין שרי ממשלה לבין גורמים שונים ביהודה ובשומרון

חבר-הכנסת ג. פת שאל את ראש הממשלה ביום ד' בחשוון תשל"א (3 בנובמבר 1970):

בחדשים האחרונים התפרסמו ידיעות בעתונות בדבר מגעים מדיניים שמקיימים שרי ממשלה עם גורמים שונים ביהודה ובשומרון.

אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

1. האם הסמיכה הממשלה אחד משרי הממשלה או כמה שרים לקיים מגעים כנ"ל?

2. לאיזה צורך נערכים מגעים אלו?

3. מה המגמה המכוונת את המגעים?

4. האם מדווחים השרים, או השר שהוסמך לנהל מגעים אלו, לממשלה על ממצאיהם?

5. האם מוכנה כבוד ראש הממשלה להורות לשר או לשרים הנ"ל לדווח על ממצאיהם והערכותיהם לכנסת?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לשאלות 1-3: שרי הממשלה ונציגיה המקיימים מגעים עם גורמים ביהודה ובשומרון עושים זאת במסגרת תפקידיהם ואחריותם.

לשאלות 4-5: הממשלה דנה מדי פעם, וכש-מתעורר הצורך בכך, במצב ביהודה ובשומרון. גם ועדת החוץ והבטחון של הכנסת מטפלת בנושא זה דרך קבע והמידע הדרוש מובא לפניה.

11. סמכות לאסוף חומר מודיעיני

חבר-הכנסת ז. שובל שאל את ראש הממשלה ביום י' בחשוון תשל"א (9 בנובמבר 1970):

אודה לכבוד ראש הממשלה אם תשיב לי:

האם קיימת כיום באחת המפלגות בארץ, או במסגרת גוף בלתי-ממלכתי אחר, "ועדת בטחון" (או מוסד בשם דומה) העוסקת באיסוף מידע מודיעיני, צבאי ומדיני - שלא לצרכי פירסום עתונאי או מדעי?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אין זה מתפקידי לבדוק אילו ועדות פועלות במסגרת המפלגות השונות הפועלות בישראל כל עוד אין הן מפירות את חוקי המדינה. חזקה על מוסדות הבטחון שהם ערים לכל פעולה הנוגעת לבעיות של איסוף חומר מודיעיני - צבאי או מדיני - על-ידי מי שלא הוסמך לכך.

עד עתה לא הובאה לפני כל פעילות מסוג זה הנוכרת בשאלתו של חבר הכנסת הנכבד.

לאור האמור לעיל, אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

1. האם הפרטים שצויינו לעיל הם נכונים?
2. אם כן - מה פרטיה המדויקים של "זימת דיין"?
3. האם אומצה יזמה זו על-ידי הממשלה ונדונה גם עם גורמים רשמיים בארצות-הברית?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לשאלה 1: הכתבה העתונאית שאליה מתייחס השואל היא ספקולטיבית ואין לראות בה בשום פנים דבר מוסמך.

לשאלות 2 ו-3: לא הובאה ומעולם לא אומצה כל תכנית כזאת על-ידי הממשלה.

17. ידיעה בדבר פגישת סגן ראש הממשלה עם אחד ממנהיגי ערב

חברי-הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ו בחשוון תשל"א (25 בנובמבר 1970):

ביום ב', ה-9 בנובמבר 1970, הודיע חברי-הכנסת אורי אבנרי במסגרת דיון בהצעת חוק כי ידוע לו שסגן ראש הממשלה נפגש עם אחד ממנהיגים הערביים הבלתי-טיים ביותר במזרח התיכון. ימים ספורים לאחר מכן התפרסמה ברחבי העולם ידיעה כי סגן ראש הממשלה מר אלון נפגש עם המלך חוסיין בערב.

אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

נוכח חשאיות הפגישה וחשיבותה המרחיקה לכת, בנתונים הקיימים של מערך היחסים והמגעים עם ארצות ערב - האם יכולה כבוד ראש הממשלה לברר כיצד הגיע דבר הפגישה הכמוסה לידיעתו של חברי-הכנסת אבנרי?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אין בכוננתי להיכנס לבידור הנושא מעל במת הכנסת ואין לראות בזאת כמובן אישור לעצם נכונות הידיעה.

18. הסמכת שר הבטחון לקיים מגעים מדיניים בארצות-הברית

חברי-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

בשידור טלוויזיה, במסגרת התכנית "מוקד", שגת-קיים ביום 27 בנובמבר 1970, הצהיר שר הבטחון מר משה דיין, כי טרם הוסמך על-ידי ראש הממשלה או הממשלה לקיים בארצות-הברית, לשם הוא יוצא בקרוב בשליחות המגבית, מגעים מדיניים.

הנני מבקש איפוא לדעת:

האם הוסמך שר הבטחון, לאחר המועד הנ"ל, לקיים מגעים מדיניים?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

התשובה חיובית.

הינ"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחברי-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
אולי יכולה ראש הממשלה למסור: האם הביקור

רבות על-ידי שרי הממשלה בנושא: "האם לחזור לשיחות יארינג או לא"?

בקשד לכך אבקש לדעת:

1. האם אין בהצהרות הנ"ל משום משגה וגרימת נזק מבחינת כושר המיקוח עם הגורמים השונים?
2. האם לא קיימת החלטת ממשלה, ששריה לא ימסרו הצהרות - לפחות בעניינים מדיניים יסודיים - לפני שהממשלה נקטה עמדה בגדון?
3. אם התשובה לשאלה 2 שלילית - האם בדעת ראש הממשלה לזיום החלטה ברוח זו?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

הנני מבקשת להפנות את השואל הנכבד לסיפה שבתשובתי מהיום לשאלתה של חברי-הכנסת שובל בנושא זה.

15. ידיעה בדבר הקמת ישובי קבע בשטחים

חברי-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום כ"ו בחשוון תשל"א (25 בנובמבר 1970):

"מעריב" של יום 19 בנובמבר 1970 מוסר, כי האירגון להתנחלות ביהודה ובשומרון עומד להקים ישוב של קבע בתחום הגדה המערבית לאחר קבלת אישור.

הנני מבקש לדעת:

1. האם ניתן אישור להקמת ישוב קבע כלשהו בשטחים המוחזקים?
2. אם כן - איפה יוקמו הישוב או הישובים?
3. מתי ניתן (נו) האישור (ים) ועל-ידי מי?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

על עמדת הממשלה בנושא היאחזויות כבר מסר סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות לכנסת ביום 2 בדצמבר 1970 בהשיבו להצעה לסדרי-היום של חברי-הכנסת מ. בגין.

הינ"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחברי-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

האם הקמת ישובים חדשים בשטחים המוחזקים איננה פוגעת באמינותה של עמדת ישראל על נכונותה לדון על גבולות החדשים בשיחות יארינג?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לפי דעתי אין זו שאלה נוספת אלא נושא לוויכות. כאשר יהיה ויכוח בכנסת אגיד את דעתי.

16. כתבה בעתון "הארץ" בדבר תכנית להסדר בתעלה

חברי-הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום כ"ו בחשוון תשל"א (25 בנובמבר 1970):

סופר "הארץ", מן דן מרגלית, כותב בעתונו מיום 19 בנובמבר 1970, כי ייערכו שיחות גישוש בין ישראל לארצות-הברית בדבר התכנית שיום שר הבטחון מר משה דיין להסדר בתעלה.

לפי הנאמר בעתון, מציעה תכניתו של שר הבטחון פירוז אזוריים שונים משני צדי התעלה ופעולות למען פתיחתה לשיט.

חבר-הכנסת איסר הראל, מי שכיהן בעבר כממונה על שירותי הבטחון, כי בעת כהונתו זו לא נתבקשו שירותי הבטחון לקיים מעקבים אחר שרי הממשלה.

אבקש את ראש הממשלה להשיבני:

1. האם עדיין עומדת בעינה הוראת שירותי הבטחון שלא לקיים מעקב כזה אחרי שרי הממשלה?
2. אם שונתה ההוראה ומתקיים מעקב אחרי שרי הממשלה — מדוע?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

1. לא היתה ואין כל הוראה לשירותי הבטחון לקיים מעקב אחרי שרי הממשלה.
2. השאלה אינה תופסת.

הי"ר ג. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת כהן.

שלום כהן (העולם הוה—כוח חדש):

בשבוע שעבר הודיע סגן ראש הממשלה בכנסת כי הציע למנות קצין בטחון בממשלה כדי לעקוב אחרי מקורות ההדלפה. האם ראש הממשלה קיבלה פניה כזו וחושבת לפעול על פיה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אם הוא הציע זאת — הוא הציע ודאי את הצעתו במקום שידונו עליה, ואינני יכולה למסור תגובות להצעות שלא נדונו ולא נתקבלו.

22. נקיטת צעדים כלפי מדלפים מדיוני הממשלה

חבר-הכנסת ש. כהן שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

בראיון שנתן רפי אונגר לכתב שידורי ישראל, ואשר שודר בתכנית יומן השבוע מיום 28 בנובמבר 1970, הכריז חבר-הכנסת חיים צדוק שהוא משוכנע כי אם תשתכנע ראש הממשלה כי שר מסויים "הדליף" אינפורמציה לעתונות — תנקוט נגדו בכל האמצעים, בכלל זה סילוקו מן הממשלה.

אבקש לדעת:

1. האומנם משקפת מסקנתו זו של חבר-הכנסת צדוק את עמדתה של ראש הממשלה בנושא זה?
2. אם אין מסקנתו זו של חבר-הכנסת צדוק משקפת את עמדתה של ראש הממשלה, מה היא עמדתה לשאלת השרים "המדלפים" אינפורמציה לעתונות?
3. האם ראש הממשלה שוקלת נקיטת צעדים כלשהם נגד שרים כאלה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לשאלה 1: התשובה חיובית.

לשאלה 2 ו-3: השאלות אינן תופסות.

23. ידיעה בדבר מעקבים בעבר אחרי

פקידי ממשלה בכירים

חבר-הכנסת ש. כהן שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

נודע לי, כי בעת כהונתו של חבר-הכנסת איסר הראל כממונה על שירותי הבטחון היה קיים נוהג של מעקב שיגרתי אחר פקידי ממשלה בכירים.

של שר הבטחון, שנערך בינתיים, שינה את גישתה של ממשלת ישראל לשיחות יארינג?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

התשובה היא: לא. אינני מוכנה למסור בעניין זה בזמן הזה שום דבר לכנסת.

19. עמדת ראש הממשלה לגבי הדלפות

מדיוני הממשלה

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

לאור מכת ההדלפות מדיוני הממשלה והצהרות השרים — אבקש להשיבני:

האם הודיעה ראש הממשלה לשרים כי אם יודע לה ויוכח כי אחד מהם מדליף מדיוני הממשלה או מוועדותיה תבקש את התפטרותו?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

זו עמדתי והיא ידועה לחברי הממשלה.

20. דברי חבר-הכנסת אליהו ששון בתכנית

"יומן השבוע"

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

בראיון ליומן השבוע בשידורי ישראל, בתכנית על ההדלפות שנערכה בידי הכתב המדיני של שידורי ישראל, מר רפי אונגר, אמר חבר-הכנסת אליהו ששון כי הוא יודע מפי שר מצרי שעמו נפגש, כי מדינאים ערביים חוששים להיפגש עם אישים ישראלים שמא תודלף שיחתם ובשל כך יהיו הם הנפגעים.

אודה לכבוד ראש הממשלה אם תשיבני:

1. האם ידוע על המקרה הספציפי שעליו דיבר חבר-הכנסת ששון?
2. האם מאשרת ראש הממשלה את קביעתו של חבר-הכנסת ששון, שלפיה ניתן היה לקיים יותר שיחות מועילות עם הערבים אילולא החשש להדלפות?
3. מה עושה הממשלה לביעור נגע ההדלפות מיישיבות הממשלה וועדותיה, ומניעת הדלפות מצד שרים בממשלה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לשאלה 1: מתוך עיון בתעתיק הדברים ששודרו מתברר כי חבר-הכנסת אליהו ששון התייחס למקרה שאירע לפני כמה שנים. לא ידוע לי על מקרה ספציפי זה.

לשאלה 2: זו הערכתו של חבר-הכנסת ששון ואין ביכולתי לאשרה או להכחישה.

לשאלה 3: אין לממשלה כלים אחרים מוחץ לפי ניהל לחבריה ואין בידי כל הוכחות שאמנם הודלפו ידיעות על-ידי שרים.

21. ראיון עם חבר-הכנסת הראל בתכנית

"יומן השבוע"

חבר-הכנסת ש. כהן שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

בראיון שנתן רפי אונגר לכתב שידורי ישראל, ואשר שודר בתכנית יומן השבוע מיום 28 בנובמבר 1970, אמר

אבקש לדעת:

1. האם עדיין קיים נוהג זה?
2. אם כן — מי קובע את זהות הפקידים הבכירים שאחריהם יש לעקוב?
3. לפי אילו מבחנים?
4. מי מקבל דיווח על תוצאות המעקבים?
5. האם ננקטו צעדים כל שהם נגד פקידים בכירים כתוצאה ממעקבים אלה?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

לשאלה 1: לא ידוע לי על נוהג כזה בעבר ואין הוא קיים בהווה.

השאלות האחרות אינן תופסות.

24. ידיעה על הדלפות מדיוני הממשלה

חבר־הכנסת א. שוסטק שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

בתכנית "יומן השבוע" בשידורי ישראל ביום שבת 28 בנובמבר 1970, בכתבה מאת סופרו המדיני של "קול ישראל" מר דפי אונגר, אמר חבר־הכנסת אליהו ששון כי שותח עם ראש הממשלה על בעיית ההדלפות מדיוני הממשלה והיא התייחסה לדבריו בהבנה מלאה ובהסכמה כי יש צורך לעשות משהו בגדול.

אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

מה הצעדים שבדעת ראש הממשלה לנקוט כדי לבלום את ההדלפות מדיוני הממשלה?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

הנני להפנות את השואל הנכבד לתשובתי מהיום על שאלתו של חבר־הכנסת ורדיגר.

25. דברי חבר־הכנסת אליהו ששון בתכנית "יומן השבוע"

חבר־הכנסת א. שוסטק שאל את ראש הממשלה ביום ה' בכסלו תשל"א (3 בדצמבר 1970):

בתכנית "יומן השבוע" ביום שבת 28 בנובמבר 1970, בכתבה ששידר הסופר המדיני של שידורי ישראל מר דפי אונגר, אמר השר לשעבר חבר־הכנסת אליהו ששון: "שר מצרי בממשלתו של עבדול נאצר אמר לי לפני כמה שנים שהמנהיגים היהודים מתפשטים כל הזמן פירסום לעצמם, ואינם נמנעים בעת הצורך מ'לשרוף' את אנשי שיהם בשביל הפירסום הזה". עוד הוסיף חבר־הכנסת ששון ואמר כי הוא "יכול לקבוע בוודאות שחששם של שרים מצריים מפני הפירסום של פגישותיהם עם שרים ישראלים מונע מהם לערוך פגישות כאלו".

נוכח המשמעות המרחיקה לכת שיש לקביעה זו, ולאו מעמדו של חבר־הכנסת ששון כשר לשעבר, אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

האם בגלל הנסיבות שאותן פידט חבר־הכנסת ששון אמנם גמנעו פגישות בין שרים ישראלים וגורמים ערביים?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

הנני להפנות את השואל הנכבד לתשובתי מהיום על שאלתו של חבר־הכנסת ורדיגר בנושא זה.

26. שדר נשיא ארצות־הברית מר ניקסון לישראל

חבר־הכנסת א. ורדיגר שאל את ראש הממשלה ביום י"ב בכסלו תשל"א (10 בדצמבר 1970):

בומנו נמסר בעתונות כי בשדר לישראל, בחדש יולי 1970, הבטיח נשיא ארצות־הברית מר ניקסון, כי "אף לא חייל אחד" יוזו מקווי הפסקת האש כל עוד לא יושג הסכם "שישיביע רצונכם".

אבקש לדעת:

1. האם הידיעה על הבטחה מעין זו נכונה?
2. אם כן — האם הבטחה זו שרירה וקיימת גם למקרה של ביטול יומת השלום האמריקנית או תקלות אחרות במשא־ומתן?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

1. אין בכונתי להתייחס מעל בימת הכנסת לתוכן שדרים ביני ובין ראשי מדינות וממשלות.

2. השאלה אינה תופסת.

27. פירסום בעתון "הארץ" בדבר המלצה

לעריכת בחירות במקרה של נסיגה מן השטחים

חבר־הכנסת י. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום י"ב בכסלו תשל"א (10 בדצמבר 1970):

היום ניתן ב"הארץ". פירסום רב לידיעה שראש הממשלה ממליצה על עריכת בחירות במקרה של נסיגת ישראל מן העמדות שבהן מחזיקה ישראל כיום, וזאת "במהלך שיחות יארינג".

בקשר לפירסום זה הנני מבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

1. האם הידיעה נכונה?
2. אם כן — המוכנה ראש הממשלה להוסיף פרטים לגבי הנ"ל?

ראש־הממשלה ג. מאיר:

1. הידיעה חסרת כל שחר והוכחשה פומבית.

2. השאלה אינה תופסת.

28. מדיניות הממשלה בעניין שיחות יארינג

חבר־הכנסת י. ארידור שאל את ראש הממשלה ביום י"ב בכסלו תשל"א (10 בדצמבר 1970):

ביום 6 בספטמבר 1970 החליטה הממשלה, בין היתר, כי כל עוד לא יוגשם הסכם הפסקת־האש־ההקפאה במלואה ויחזור המצב לקדמותו לא תוכל ישראל להשתתף בשיחות בחסותו של השגריר יארינג.

ביום 7 בספטמבר 1970 פורסם בשמך, ב"ידיעות אחרונות", כצייטוט מתשובתך על שאלה שנשאלת יום קודם לכן בשידורי ישראל:

"שאלה: אם הטילים לא יוחזרו בזמן הקרוב, האם פירוש הדבר שהשגריר תקוע ושר החוץ אבן לא ייפגשו עם ד"ר יארינג?

תשובה: אם המצב יוחזר לקדמותו, מובן שייפגשו. אם לא יוחזר לקדמותו, איני יודעת על מה יש להיפגש."

אבקש לדעת:

האם תשובתך "כי אם המצב לא יוחזר לקדמותו,

— שאלות ותשובות (אירור, מאיר, קשת); החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ) (קשת, צדוק); חוק השכירות (קשת, שפירא, נסים) —

יורם ארידור (גח"ל):
האם אוכל ללמוד מכך, כבוד ראש הממשלה, שמדיניות הממשלה אינה משתקפת בהודעה שנמסרה בשמך?

ראשי-הממשלה ג. מאיר:
אפשר להבין מתשובתי בדיוק מה שאמרת. לא פחות, לא יותר.

איני יודעת על מה יש להיפגש, משקפת את מדיניות הממשלה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:
מדיניות הממשלה בעניין שיחות השגריר אירגון משתקפת בהודעתי בכנסת ביום 16 בנובמבר 1970.

הי"ר ב. צ. קשת:
שאלה נוספת לחבר-הכנסת ארידור.

ב. החלטה בדבר אישור הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח—1948 *

איננו איש מילואים, הוא צריך להיות מצוייד בתעודה מתאימה אחרת.

תקפן של תקנות אלה הוארך מדי שנה בשנה; וההארכה האחרונה היתה עד סוף 1970. שר הבטחון החליט להאריך תוקף תקנות אלה עד 31 בדצמבר 1971. הארכה זו טעונה לפי החוק אישור הכנסת. ועדת החוץ והבטחון החליטה ללא הסתייגות להמליץ לפני הכנסת לאשר הארכה זו, ואני מבקש איפוא לאשר תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח—1948, עד סוף 1971.

הי"ר ב. צ. קשת:
אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההצעה לאשר את הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח—1948, נתקבלה.

ג. חוק השכירות, תשל"ז—1970 ** (קריאה ראשונה)

קשה להבין אותם, צריך להבין אותם. זה קורה תמיד כאשר מפלגה שלטונית עוברת לאופוזיציה. עובר זמן עד שהמפלגה הזאת מתאימה את עצמה לסיטואציה החדשה.

משה נסים (גח"ל):
רק חבר-הכנסת פת הציג להחזיר את החוק לממשלה. כל שאר חברי גח"ל לא הציגו זאת.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:
ציניתי זאת. החוק נתקבל בפנים נועמות על-ידי כל הנואמים, מי יותר ומי פחות. עיקר ההסתערות היתה נגד זכותו של השוכר להשכיר בשכירות משנה בעיקר מקרקעין. המבקרים ראו בכך מין חידוש שריה של "סוציאליזם בימינו" גודף ממנו.

נשאלת השאלה: האומנם זכותו של שוכר להשכיר לאחר הוא מין חידוש כזה? אנחנו כחברי כנסת חייבים לשאול את עצמנו מה יהיה המצב המשפטי אם הצעת החוק תתקבל בלי כל שינוי. המצב יהיה כזה: בסעיף 21 של החוק כתוב שהשוכר אינו רשאי להעביר לאחר את הזכות

הי"ר ב. צ. קשת:

נעבור לסעיף ה' בסדר-היום: החלטה בדבר הארכת תקפן של תקנות 8 עד 10 לתקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תש"ח—1948. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוץ והבטחון.

חיים יוסף צדוק (יו"ר ועדת החוץ והבטחון):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. סעיף 5 לחוק לתקנות תקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), תשכ"א—1961, קבע שתוקף תקנות 8 עד 10 יהיה עד יום ד' בטבת תשכ"ט, כלומר עד 31 בדצמבר 1962; אבל נאמר ששר הבטחון, באישור הכנסת, רשאי מדי שנה בשנה להאריך את תקפן לשנה נוספת.

תמצית התקנות היא שיוצא צבא — כלומר אדם בגיל שירות הבטחון — אם הוא רוצה לצאת לחוץ לארץ, הרי אם הוא איש מילואים הוא צריך להצטייד בהיתר ממי שהוסמך לכך על ידי שר הבטחון; ואם

הי"ר ב. צ. קשת:

נעבור לסעיף ו' בסדר-היום: חוק השכירות, תשל"ז—1970, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. עלי להודות שכאשר הבאתי את הצעת חוק השכירות ושמועתי את הוויכוח, הופתעתי. חשבתי שזה חוק מסוג החוקים שקוראים להם "חוקים משפטיים" והוויכוח יתנהל על מי מנוחות. לצערי נתקבלה הצעת החוק בפנים נועמות על-ידי חברי סיעת גח"ל.

חבר-הכנסת גדעון פת, שהיה הנואם הראשון בוויכוח והנואם הראשון של גח"ל, הרחיק לכת עד כדי הצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה. קשה במקצת להבין עמדה כזאת מצד גח"ל אחרי שהצעת החוק נתקבלה בנוסחה הנוכחי על-ידי ועדת שרים לחקיקה בשעה שכיחגו בה כחברים חברי-הכנסת בגין ורימלט. זה היה ב-24 ביוני 1970. הצעת החוק אושרה על-ידי הממשלה שעה שששת חברי גח"ל ישבו בה. היא אושרה ללא התנגדות. אבל זה מסוג הדברים שאם כי

* נספחות.

** "דברי הכנסת" חוב' ד', עמ' 267.

כמנין בני ביתו, שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלים".

בצרפת, ב-1717, לגבי שכירות בתים ומקרקעין, נאמר: "השוכר רשאי להשכיר בשכירות משנה ואפילו להעביר את השכירות לאחר אם הדבר לא נאסר עליו". בשווייצריה, חוק חייבים, סעיף 1264(1), לגבי שכירות בכלל, אומר: "השוכר רשאי להשכיר את המושכר, כולו או חלקו, בשכירות משנה או להעביר את חוזה השכירות לאדם שלישי בתנאי שלא נוצר על ידי כך שינוי הפוגע במשכיר". באיטליה, בחוק האזרחי של 1594, נאמר: "השוכר רשאי להשכיר את המושכר בשכירות משנה זולת אם הוסכם אחרת, אולם אין הוא רשאי להעביר את החוזה לאדם שלישי ללא הסכמתו של המשכיר. במקרה של מיטלטלין שכירות המשנה טעונה הרשאת המשכיר או היתר על פי הנוהג המקובל".

בכל זאת, כל כך הרבה שנים חיינו במדינת ישראל לפי החוק האנגלי. מהו החוק האנגלי? אם תפתח איו אנציקלופדיה הוגעת לנושא טפסי שכירות - והשכירות באנגליה נפוצה ביותר, זה עניין של דור דורות - תמצא תמיד את הפורמולה המקובלת האומרת: "אין השוכר יכול להשכיר בשכירות משנה בלי הסכמת המשכיר, אולם המשכיר לא ימנע את הסכמתו מגימוקים בלי סבירים". אבל בשנת 1927, בחוק Landlord and Tenant Act, יש הוראה בסעיף 19 האומרת כך (בתר-גום שלי): "בכל חוזה חכירה שיש שם התנאה או תנאי או הסכם גג העברה לאחר או שכירות משנה או מישכון או הסתלקות מן הפוססיה, הרי למרות כל תנאי כזה יהיה רשאי השוכר להשכיר לאחר בהסכמת המשכיר והמשכיר לא יהיה רשאי למנוע את הסכמתו מגימוקים בלתי סבירים". ונשאלת השאלה: מהו החידוש הגדול שאנחנו חידשנו? הרי לגבי מקרקעין איננו מחדשים כלום. זה כבר התקבל על ידי הכנסת ב-1969 בחוק המקרקעין בסעיף 82, וקבענו פרינציפ בהצעת החוק שלנו שבדרך כלל צריך לשאל את הסכמתו של המשכיר והמשכיר אינו יכול למנוע הסכמתו מגימוקים בלתי סבירים או להתנות תנאים בלתי סבירים. אם לא די בכך קבענו בהצעת החוק, שאם יש הסכם אחר בין הצדדים, או ההסכם קובע. נשאלת השאלה: למה רגשו יהודים טובים? האמת היא שכולנו מתהלכים בהרגשה שבמדינת ישראל עד עכשיו היתה נחוצה הסכמת המשכיר על פי חוק, וזה לא כך. אלא מה? במשך שנים היו מהלכים טפסי שכירות שהיו קונים אותם בחנויות. פעם כל טופס היה עולה חצי גרוש. עכשיו אומרים לי שכל טופס עולה חצי לירה. המדובר בטפסים שהדפיסו בעלי בתים או יועציהם. שם יש סעיף האומר, שאין להשכיר בשכירות משנה בלי הסכמתו של בעל הבית וכל הנרבה באיסורים הרי זה משונה. מכיוון שרוב הידרות נשכרו לפי טפסים אלה מקנת הרגשה, מתהלכת הרגשה - אבל הרגשה כזו לא צריכה להיות אצל חברי הכנסת - שמן הדין אסור היה להשכיר בלי הסכמת בעל הבית. ואני צריך לומר שהאיסור הזה, שבעלי הבתים הנחויג, פגע בראש והאשונה בבעלי הבתים. האיסור הזה והוצרך האבסולוטי הזה בהסכמת הביא לגידול הפרא הזה ששמו דמי מפתח, שבסופו של דבר פגע בבעלי הבתים יותר מאשר לו היה קיים החוק כפי שאנחנו מציעים אותו.

יעקב נחושתן (גח"ל):

זה נתון במחלוקת, אדוני שר המשפטים.

להחזיק במושכר ולהשתמש בו, או להשכיר את המושכר או מקצתו בשכירות משנה, אלא בהסכמת המשכיר. אולם לא יסרב המשכיר לתת הסכמתו מטעמים בלתי סבירים ולא יתנה הסכמתו בתנאים בלתי סבירים. אבל הוראת החוק הזאת אינה אבסולוטית, שכן בתחילת החוק נקבע, בסעיף 2(ג), שהוראות חוק זה יחולו כשאין בדין אחר הוראות מיוחדות לעניין הנדון ובאין כוונה אחרת משתמעת מן ההסכם בין הצדדים. פירושו של דבר, אם הצדדים עשו ביניהם הסכם, שבשום אופן אין השוכר יכול להשכיר בשכירות משנה בלי הסכמתו של המשכיר, אין אפשרות לעשות זאת. זה נוגע לכל דבר חוץ מאשר מקרקעין, מפני שביחס אליהם יש חוק שנתקבל לפני שנה, חוק המקרקעין, שאומר בסעיף 82: "שלל או הגביל חוזה השכירות את זכותו של השוכר להעביר את השכירות או להשכיר את המקרקעין בשכירות משנה, והמשכיר לא הסכים לעיסקה כזאת מטעמים בלתי סבירים או התנה את הסכמתו בתנאים בלתי סבירים, רשאי בית המשפט להרשות את העיסקה בתנאים שייראו לו אם ראה שאין בכך פגיעה במשכיר". אם אנחנו מפשטים את הדברים האלה הרי התוצאה, למעשה, היא כך: אם אין הסכם מיוחד בין הצדדים הדין הוא שהן במקרקעין והן במיטלטלין נוהגים לפי סעיף 21, כלומר, אין להשכיר בשכירות משנה בלי הסכמת המשכיר, אולם המשכיר לא ימנע את הסכמתו בתנאים בלתי סבירים. אם יש הסכם האוסר על שכירות משנה, הרי במיטלטלין הסכם מחייב. במקרקעין נוהגים לפי סעיף 82 של חוק המקרקעין, או בית המשפט יכול להתערב ולומר שהמשכיר נוהג שלא בדרך סבירה ולהתיר את ההשכרה.

מה החידוש שהידישונו בזה? מה היה הדין בארץ-ישראל עד היום הזה? ובכן הדין בארץ-ישראל עד היום הזה היה לפי מה שכתוב במגלה בסעיף 587: "מושכר שאין הבדל לבניו מי הם האנשים המשתמשים בו והנהגים ממנו, רשאי הסוחר להשכירו לאחר". סעיף 428 אומר: "כל שאין הבדל לבניו מי הוא המשתמש אין הגבלה מועילה בו. כיצד? בית ששכרו אדם לדירה יכול הוא להושיב בו אחר".

חוק הגנת הדייר שנתקבל בשנת 1955 אומר ש"בית הדין רשאי להרשות לדייר, לפי בקשתו, להשכיר חלק במושכר בהשכרת משנה אם בעל הבית אינו מסכים לכך ללא טעם סביר ומעמיד תנאים בלתי סבירים, ורשאי בית הדין, אם בנסיבות העניין היה זה צודק לעשות כן, לקבוע פיצוי לבעל הבית ותנאים אחרים לרשות זו". מילא, הסעיף בחוק הגנת הדייר שקראתי, שנתקבל במדינת ישראל על ידי הכנסת, אפשר לחשוב שיש בו רדיקליזם מיוחד במינו, אבל מה היה הדין? ליסם הזה שבמגלה? אבל לא רק במגלה המצב הוא כזה. חברי הכנסת הנכבדים, עלי לומר שהעקרון הזה שהסוחר יכול להשכיר בשכירות משנה בלי הסכמתו של המשכיר, במיוחד במקרקעין - ההיסטוריה המשפטית שלו היא למעלה מ-800 שנה ולא עשיתי מחקר אם לא למעלה מזה.

אני חושב שחברי הכנסת בדרך יסלח לי אם אצטט מן המשפט העברי את דברי הרמב"ם שאומר, בהלכות שכירות פרק ה', הלכה ה': "מכאן אני אומר, שהמשכיר בית לחברו לזמן קצוב ורצה השוכר להשכיר הבית לאחר עד סוף זמנו משכיר לאחרים אם יש בני בית

מי שהיה אז נשיא בית המשפט המחוזי בירושלים, חברנו בכנסת ד"ר בנימין הלוי. הוא טיפל בעירעור, ואם אגיד רק את מחצית הדברים שבית-המשפט לעירעורים אמר על פסק דינו של ד"ר הלוי יחשבו שאני רוצה להחניף לו. אבל התוצאה היתה, בפסק דינו של ד"ר הלוי, שההחלטה בעניין "פלודומה", היתה שלא כהלכה, וד"ר הלוי חושב, שאם לא היתה אפשרות, בנסיבות כאלה, להשתמש במושכר - פטור השוכר מלשלם את דמי השכירות.

על פסק-דינו של הד"ר הלוי עירערו לבית-המשפט העליון שלנו, ובית-המשפט העליון שלנו, מפיו של הד"ר ומורה ז"ל, שהיה נשיא בית-המשפט, אמר וחזר ואמר שאין לו מה להוסיף אלא דברי שבח על פסק-דינו של ד"ר הלוי, וגם הוא הצטרף בכל לב לדעה שבמקרים כאלה החלטת פלודומה איננה תופשת. במלים אחרות: השוכר פטור מלשלם שכר דירה.

ייתכן - ולא רק ייתכן, אני מסכים מראש - שיש לשפר קצת את הניסוח של סעיף 15. אין לי ספק שזה ייעשה בוועדה. אבל הרעיון צריך להישאר אותו רעיון.

הסתערו עלינו רבות על סעיף 24 אשר מדבר בהשאלה: מדוע התיינה לשואל כלי-כך הרבה זכויות כפי שאנו מקנים לו בהצעת החוק שלנו? והרי בסופו של דבר המשאל עושה לשואל טובה, ומדוע לא יהיה במצב של חוסר כל חובה כלפי השואל?

חברי הכנסת הנכבדים, אין בין השאלה ובין השכרה שום הבדל מלבד ההבדל של תמורה. בו בזמן שהמשכיר מקבל תמורה - הוא מקבל דמי שכירות - המשאל איננו מקבל תמורה. איננו מקבל דמי שכירות. עניין זה של תמורה, גם בחוק הקיים וגם בחוק האנגלי, הולך ומתמוטט כולו. למעשה, אתה יכול לקנות בתמורה נומינלית של לירה אחת עולם ומלואו, אתה יכול לשכור עולם ומלואו. בית-המשפט איננו חוקר בשום מקרה לשיעור התמורה. אגב, בהצעת החוק שנתקבלה בקריאה ראשונה בכנסת, כבר קבענו שרעיון התמורה יימחק בכלל מספר החוקים שלנו. אינני יודע מה יהיה גורל ההצעה הזאת כשהצעת החוק תחזור מוועדת החוקה, חוק ומשפט. אבל אנו מקבלים את הפרינציפ של היעדר צורך בתמורה - מדוע לא יהיה מצבו של שואל דומה מאוד למצבו של שוכר?

אני אומר: ייתכן מאוד שהחמרו עם השואל ולא עם המשאל בהצעת החוק שלנו. אבל על זאת שוב תדון הוועדה כשתדון בעניינם.

חברי-הכנסת הד"ר בן-מאיר אומר: "הבה נחוקק חוק קצר מאוד על השאלה. יהיה זה חוק קצר ביותר, אבל חוק מיוחד. או שבאותו חוק נכלול פרק מיוחד על השאלה. אי-אפשר לומר שמה שכתוב על משכיר ושוכר חל על משאל ושואל. זוהי מאטריה אחרת לגמרי."

עם כל הכבוד לד"ר בן-מאיר, שהוא משפטן מובהק ללא ספק, אינני יכול להסכים לדעתו שהשכרה והשאלה הן מאטריות שונות לגמרי. אני מוצא אצל משפטן אחר - שגם ד"ר בן-מאיר בודאי יסכים כי הוא היה משפטן מובהק - דעה אחרת. אני מצטט מהלכות שאלה ופקדון, פרק א', הלכה ה', של הרמב"ם: "השואל כלי מחברו או בהמה סתם, הרי המשאל

שר-המשפטים י. ע. שפירא:

יש לי רושם שבינינו כל דבר יכול להיות שנוי במחלוקת, אבל מה שאינו יכול להיות שנוי במחלוקת הוא שבעניין זה איננו עושים בהצעה שלנו שום דבר רדיקלי. אנתנו עושים דבר שהיה קיים, דבר שמתאים למשפט העברי, דבר שמתאים למשפטים של עמים נאורים; ולאחרונה, כפי שאמרת, נתקבל ב-1927 באנגליה על-ידי ממשלה קונסרבטיבית, שגח"ל שלנו בודאי לא יאשים אותה בדיקליסם מופרז.

אני שואל: למה בכלל נתחלחלו המשיגים על ההצעה שלנו על החידושים שבה? הלא אנתנו לא העזנו ולא העלינו על דעתנו לשנות משהו ביחסים שבין שוכר ומשכיר, כפי שהם קיימים בחוזה שכירות שתוקף היום. סעיף 27 אומר: תחילתו של חוק זה מיום כך וכך; על שכירות שנעשתה לפני תחילתו של חוק זה יסיף לחול הדין הקודם. אנתנו איננו פוגעים בשום דבר קיים. אנתנו אומרים: בעתיד, אם תיעשה שכירות, היא תיעשה לפי המושגים שאנתנו קבענו בחוק זה, וכפי שהראיתי לחברי הכנסת הנכבדים בעניין זה לא חידשנו מאומה.

באו אלינו בטענות שלא קבענו בחוק שום חובות מצד השוכר כלפי המשכיר מלבד החובה לשלם דמי שכירות. רבותי חברי הכנסת, אמרנו וחזרנו ואמרנו: אין לנו כל צורך לחזור בכל חוק על דברים כלליים המצויים בחוק סמוך. מה גם, כפי שהסברתי, שהמטרה היא, כי בסופו של דבר החוקים האלה יהיו רק פרקים בחוק אחד. בחוק השומרים כל הנושאים האלה זוכים לטיפול יפה, חוק אשר נתקבל לפני זמן קצר בכנסת.

הרבה דברי ביקורת נשמעו נגד סעיף 15 של הצעת החוק האומר: "נגמע מן השוכר להשתמש במושכר כתוצאה מנסיבות שאינן תלויות בו ושבעת כרייתת החוזה לא ידע ולא היה עליו לדעת עליהן, או שלא ראה אותן ולא היה עליו לראותן מראש ולא יכול היה למנוע, פטור השוכר מהחובה לתשלום דמי שכירות במידה שהשימוש נמנע כאמור". חברי הכנסת הנכבדים זכרו אל נכון, שאני הייתי ראשון שבדברי הפתיחה שלי הבעתי קצת ספיקות לגבי נוסח הסעיף הזה. אני חושב שרעיון הסעיף הזה נכון, אבל יש לנסחו קצת אחרת. ויש היסטוריה לסעיף במדינת ישראל ובארץ ישראל.

במאורעות 1936-1939 נוצרו מצבים שאנשים לא יכלו להשתמש במושכר בגלל המאורעות. מקרה כזה היה בחיפה, ברובו נצרת, בקשר לבניין של שוכר, כאשר השוכר היה חברה יהודית בשם "פלודומה", שעשתה חוזה שכירות עם בעל בית ערבי בשם מג'דלאני, והחברה היהודית השוכרת טענה, שאינה יכולה להשתמש בבניין בגלל המאורעות ולכן היא פטורה מלשלם את השכירות. הדבר הגיע עד בית המשפט העליון של תקופת המנדט ונקבע שהשוכר אינו צודק בטענתו.

לאחר קום המדינה נתעוררה השאלה מחדש, לגבי שכירות בירושלים, במשפט בין אלברנס נגד שמטרלינג. אם אני מבטא את השם אלברנס לא נכון אני מבקש סליחה, אך כידוע אין כותבים אצלנו בניקוד. במשפט הזה, שהוא עירעור אורחי 16/49, אשר נתפרסם ב"פסקי דין", כרך ד', עמוד 573, נתעוררה השאלה מחדש. העניין היה בבית-משפט השלום ואחר-כך הגיע לבית-המשפט המחוזי בירושלים, ושם נטען העירעור לפני

לאור הדברים הללו אני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

הז"ר ב. צ. קשת:

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה. לפנינו שתי הצעות: הצעתו של חברי-הכנסת גרעון פת להחזיר את הצעת החוק לממשלה והצעתו של שר המשפטים - להעביר אותה לוועדת החוקה, חוק ומשפט. נצביע הצעה מול הצעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק השכירות, תשל"ז-1970, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ד. חוק הסעד המשפטי, תשל"א-1970 * (קריאה ראשונה)

בדין-וחשבון תקראו שיש כבר איזו התחלה רודי-מנטרית של חובת הגשת סעד משפטי. זה לפי סעיף 6 (א) לחוק שירותי הסעד בענייני קטינים, חולי נפש ונעדרים משנת 1955, וכן לפי סעיף 69 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות משנת 1962. נסיון רציני יותר להבטחת סעד משפטי נעשה על-ידי משרד המשפטים, שפתח שלוש לשכות: בירושלים, תל-אביב וחיפה. והעיקר, כמובן, הם הכללים שנקבעו במשרד המשפטים, באישורו של היועץ המשפטי לממשלה, כללים די מפורטים בדבר הגשת סעד משפטי. זהו נספח א' לדו"ח והוא משתרע על חמישה עמודים מלאים.

אבל כל אלה, כל הסעד המשפטי שנעשה שלא על יסוד החוקים שהזכרתי - הסעד המשפטי בלשכות, הסעד המשפטי שמגישה ההסתדרות לחבריה, הסעד המשפטי שנקבע על-ידי משרד המשפטים - כל אלה היו סעד של חסד ולא של זכות. הצעת החוק שאנחנו מביאים, שהוא בעצם רק חוק מסגרת שמאפשר לשר המשפטים, בתנאים מסויימים שעוד אוכיז, לממש את המסגרת ולמלאה תוכן - קובעת ראשית כל את העקרונות שסעד משפטי זוהי זכותו של אדם הנמצא במצב מתאים לקבל את הסעד המשפטי בזכות ולא כמתנה, לא כחסד.

לפני שאמשיך בדברים שהתחלתי בהם כרגע רצוני לומר שאנחנו מעבדים עכשיו הצעת חוק שבודאי תבוא לכנסת תוך המושב הזה, ולפיה הסעד המשפטי יהיה בזה שכל אשה, המקבלת פסק-דין של מוונות בבית-משפט אזרחי או בבית-דין דתי, תהיה זכאית להגיש את פסק-הדין שלה למוסד לביטוח לאומי, ובהגבלות מסויימות המוסד לביטוח לאומי ישלם את סכום פסק-הדין; וכל הטירחה, כל הטיפול המשפטי לגביית הכסף מהבעל, כפי שנקצב בפסק-הדין - כל אלה יהיו על המוסד לביטוח לאומי, או יותר נכון על המדינה. אני חושב שזה סעד משפטי נכבד, ואנחנו נביא את הצעת החוק הזאת לכנסת.

אני חוזר לחוק הסעד. בזה שהצענו מסגרת בעצם פתחנו את הממשלה ללחץ הצרכים לסעד משפטי. סעיף 7 של הצעת החוק אומר: "שר המשפטים ממונה על

מחזירו בכל עת שירצה. שאלו לזמן קצוב - כיוון שמשך זכה אין הבעלים יכולין להחזירו מתחת ידו עד סוף ימי השאלה. ואפילו מת השואל, הרי הירשין משתמשין בשאלה עד סוף הזמן. ודין הוא הלוקח קנה הגוף קניין עולם בדמים שנתן ומקבל מתנה קנה הגוף קניין עולם ולא נתן כלום והשוכר קנה הגוף לפירותיו עד זמן קצוב בדמים שנתן והשואל קנה הגוף לפירותיו עד זמן קצוב ולא נתן כלום. כשם שהנתן כמוכר שאינו יכול לחזור בו לעולם, כך המשאיל כמשכיר שאינו יכול לחזור בתוך הזמן."

אפשר, כמובן, לחלוק על הדעה הזאת. אבל אני משער שד"ר בן-מאיר היה מהסס לערער על דעתו של המשפטן שציטטתי.

הז"ר ב. צ. קשת:

אנו עוברים לסעיף ז' בסדר-היום: חוק הסעד המשפטי, תשל"א-1970, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לפני מספר חודשים הנחתי על שולחן הכנסת את הדין-וחשבון שהגישה לי הוועדה לבדיקת האמצעים והדרכים לשיפור שירותי הסעד המשפטי למעוטי יכולת והרחבת היקפם של שירותים אלה, הוועדה שבראשה עמד שופט בית-המשפט העליון הד"ר יצחק קיסטר. ברשותכם אני רוצה להביע תודה עמוקה לעומק ד"ר קיסטר ולחברי הוועדה בעד הטירחה שטרחו בלימוד העניין, בהכנת הדו"ח ובהגשתו. אני חושב שכדאי היה שאקרא אותו במלואו לפני הכנסת, אלא שלא אעשה זאת, כדי שלא להטריח את הבית, ואני מבקש לצרפו לדברי כחלק אינטגרלי מדברי הפתיחה שלי.

חברי כנסת נכבדים. אם תעינו בדין-וחשבון ותראו את הנספחים ב' וג' של הדין-וחשבון תיווכחו לדעת מה רחבה היא קשת האישיים והמוסדות אשר תרמו לעבודת הוועדה, אם בעצתם, אם במסירת אינפורמציה ואם בחוות דעת. גם להם נתונה בזה תודתי.

רבתי, לא פעם נודמן לי להזכיר לחברי הכנסת את האימרה המפורסמת שנהפכה כעין קלישה, זו האומרת ששערי בית-המשפט פתוחים לכל, ממש כמו שערי מלון "ריץ". אפשר להיכנס, אבל צריך לשלם ביוקר. נגד אמירותה של אימרה זו מנסה מדינת ישראל להיאבק. היא עשתה לא מעט בגדון זה, כפי שאזכיר וכפי שמוכר ביתר פירוט בדין-וחשבון של הוועדה. אבל בזה בלבד די.

בחוק סדר הדין הפלילי, תשכ"ה-1965, יש סעיף 13 הקובע שלושה מקרים שבהם בית-המשפט ממונה סניגור לנאשם: אם העבירה היא רצח, או עבירה שהעונש עליה הוא מיתה, מאסר עולם, או מאסר 10 שנים ומעלה, כלומר עבירות מפורות ביתר; או כאשר גיל הנאשם הוא פחות מ-16 ולא עמד בפני בית-משפט לנוער, או שהנאשם הוא אילם, עיוור או חרש.

למען מיצוי דינו. עיקרון מקודש הוא היהדות, שבעלי הדין יהיו שווים לכל דבר בפני המשפט, עד כדי כך שהרמב"ם בהלכות סנהדרין אומר - והדבר צוטט בדו"ח של ועדת קיסטר - "שני בעלי דינים שהיה אחד מהם מלוכב בגדים והשני מלוכב בגדים בזויים, אומר למכובד עד להבישה כמותך עד שתדון עמו, אל לבוש כמותו ועד שתהיו שווים, אחר-כך תעמדו בדין...". אנו רואים עד כמה החשיבה היהודית את השוויון במשפט. ובימינו, שהזיקה של הפרט לשלטון היא כה הדוקה, ולעתים כה סבוכה, כאשר היחסים בין אדם לאדם בענייני עסקים, דיור וכל כיוצא בזה, הם כה דינמיים וחינוי שיתבססו על חוזים - מן הדין שלא ימצא אדם שייאלץ להיות במצב נחות מחברו דן משום שידו אינה משגת. דבר זה מוטל על המדינה.

מטעם זה, עצם הגשת הצעת חוק הסעד המשפטי יש בה חיוב רב. שכן עד כה הסעד המשפטי לא היה קבוע בחוק מחייב, אלא היה הסדר מנהלי של משרד המשפטים, והוא ניתן בחסד ולא בזכות.

הסעד המשפטי כיום אינו מקיף את כל הזקוקים לשירות המשפטי ואינו מקיף את כל העניינים המשפטיים שהציבור נוקק להם, אלא מצטמצם בעיקר בהעמדת עורך-דין לרשות הנזקק לשם הופעה בבתי-המשפט, וגם זה ניתן לאחר מיון קפדני מדי.

לשכות הייעוץ המשפטי שהוקמו עד כה היו רק בשלוש הערים הגדולות, וריכוזים גדולים של אוכלוסיה, בעיקר בדרום הארץ, אינם יכולים ליהנות מן הסעד המשפטי מפני ריחוק המקום. יתירה מזו, התקציב שהועמד לרשות לשכות הסעד המשפטי לא תאם כלל ועיקר את הצרכים האלמנטריים של הנזקקים לו. שכר הטיירה שניתן לעורך-דין משטפל בתיק משפטי בבית-משפט הוא זעום ביותר, דבר שצמצם עד למאד את חוק עורכי-הדין המוכן לקבל עבודות מלשכות הסעד המשפטי ולא הבטיח רמה נאותה של טיפול אכן, ראוי ואנו סבור שיהיו חוב כבוד לציבור עורכי-הדין, שכל אחד מחבריו יקבל על עצמו לפחות אחת לשנה מקרה אחד של טיפול בתיק משפטי של נזקק, בהתנדבות, ללא קבלת שכר טיירה. לעומת זאת לא ייתכן שלא יהיה שינוי מהותי בשכר הטיירה הניתן היום, שכן או יהיה השירות מטבע הדברים ירד מבחינה איכותית. העובדה שהשירות המשפטי ניתן לאדם נחות מבחינה כלכלית אינה צריכה לגרום בהכרח שירות משפטי ירד מבחינה איכותית.

חשוב עוד להוסיף כי במשפטים פליליים הסעד המשפטי לא ניתן עד כה אלא לאחר שהוגש כתב אישום ונתקיימה ישיבה אחת בבית-המשפט, ואילו מעת החקיקה או המעצר ועד להופעה בבית-המשפט נאלץ הנזקק להישאר ללא ייצוג משפטי. תופעה זו היא בלתי רצויה דווקא כאשר מדובר על האשמה בפלילים.

הצעת החוק שהגיש היום שר המשפטים נותנת מסגרת נאותה, חוקית ומינהלית, להפיכת הסעד המשפטי משירות חסד לשירות חסד. מבחינה זו הצעת החוק טובה ורצויה. אלא שניסוחה אינו מבטיח כלל וכלל שינוי מהותי במצב בקרוב. החוק עצמו אינו קובע לא את מספר הלשכות שיוקמו ומקומותיהם, כדי שיקיפו לפחות את כל הריכוזים הגדולים בארץ, לא את ההיקף ולא את העניינים שיינתן בהם שירות משפטי, אלא מסמיכה את שר המשפטים לעשות זאת. עניינים אלה ראוי שיהיו קבועים דווקא בחוק כדי שכל אדם

ביצועו של חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו, אולם ארבע אלה יקבע בהסכמת שר האוצר: הקמת לשכות סעד משפטי; העניינים שבהם ינתנו שירותים משפטיים; היקף השירותים המשפטיים שיינתנו למבקשים לסוגיהם והתנאים למתן שירותים אלה; התנאים שבהם המקבל שירות משפטי יהא חייב בהחזרת הוצאות שהלשכה הציאה על שירותים שניתנו לו, כולם או מקצתם. במלים אחרות: פה ניתנת אפשרות רחבה מאוד להתקין תקנות בדבר סעד משפטי שיינתן בתנאי אחד, שהדבר ייעשה במסגרת היכולת התקציבית של המדינה, דבר שמתבטא במלים "בהסכמת שר האוצר".

כמובן, הסעד המשפטי יינתן רק לנזקקים, כפי שכתוב בסעיף 3, שם נקבע מה היא מידת הנזקקות. אפשר לזכות בקשת עזרה משפטית מן הטעם שהמבקש הוא טרדן או קנטרן. אבל במקרה זה לא הלשכה היא הקובעת סופית. הנגפע רשאי לפנות לבית-המשפט המחוזי בעירעור על מתן סירוב לסעד משפטי.

כפי שאמרת, המפתח של חוק זה הוא סעיף 7. העבודה הזאת יכולה להיעשות ביעילות רק בקואופרציה בין משרד המשפטים ולשכת עורכי-הדין, ולזה דואג סעיף 8 של החוק הקובע ש"שר המשפטים בהתייעצות עם לשכת עורכי-הדין רשאי לקבוע בתקנות הסדרים למתן שירות משפטי על-ידי עורכי-דין שאינם מעובדי לשכת הסעד המשפטי על-תשלום שכר טיירה והוצאות לעורכי-דין כאלה".

כל החוק, כפי שכבר אמרתי, ביצועו בידי שר המשפטים. ביור שההשגחה והפיקוח על פעילותו או חוסר פעילותו של שר המשפטים הן בידי הכנסת, אם בדרך של שאילתות, אם בדרך של הצעות לסדר-היום ואם בדרך של ויכוח על דיווח שר המשפטים על עבודת משרדו לכנסת.

אני חושב שחוק זה מזמן הגיע לפרקו. ואני מצינו, לאחר דיון, להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה"ר ב. צ. קשת:

אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת נסים, ואחריו - לחבר-הכנסת נחושטן.

משה נסים (גח"ל):

ברשות היושב-ראש וחברי הכנסת הנכבדים. סעד משפטי הוא מילוי חובה מצד המדינה כלפי תושביה, שאין ידם משגת לעמוד בהוצאות הכרוכות בשירות המשפטי שהם נזקקים לו.

מן המפורסמות הוא שהשירות המשפטי בדרך כלל הוא שירות יקר, וציבור רחב של אנשים שאין ידם משגת נאלץ לוותר על השירות החיוני הזה. אין ספק שיש מאות ואולי אלפי מקרים שאנשים מוותרים על מיצוי דינם משום שאין ביכלתם לשלם את מחיר השירות המשפטי. המדובר בעיקר על תביעות משפטיות, אך לאו דווקא על כך. יש הרבה עניינים נוספים המחייבים הוצאת דווקא על-ידי לניסוח או לטיפול משפטי, וחוסר היכולת להסתמך על שירות משפטי יש בו משום אי-צדק חברתי. החוטא יוצא במקרים אלה נשכר משום אי-יכולתו הכספית של בעל דינו, והצדק מתקפח.

אם אנו גורסים חוקה אחת תהיה לבעל היכולת ולדל, חובת החברה לדאוג שלא ייבצר מן הדל לפעול

משפטי. היא אפילו טרחה וניסחה הצעת חוק כזו, ועל בסיס אותה הצעה הוגשה הצעת החוק שבפנינו.

אין לזלזל בעבודה המקיפה שנעשתה בוועדה, ואני חייב לציין שהעבודה היא לעילא ולעילא. אולם אין אני יכול שלא להעיר אי-אלה הערות לגבי החוק המוצע היום. כידוע, יש שיטות שונות במדינות שונות להגשת סעד משפטי לנוקקים, בין אם הסעד מוגש על-ידי רשויות המדינה בין אם הוא מוגש על-ידי רשויות הסעד או מוסדות הסעד, בין אם הדבר נתון בידי לשכת עורכי-הדין או בידי אירגוני צדקה שונים. במדינה שלנו קיים חוק לשכת עורכי-דין, וחוק זה מגמתו אחת: לתת אוטונומיה כמעט מלאה לציבור עורכי-הדין המנהלים את כל חייהם המקצועיים בעצמם, בלי התערבות מן החוץ. כל מוסדות לשכת עורכי-הדין נבחרים בבחירות חפשויות על-ידי עורכי-הדין עצמם. העקרונ המונח בחוק לשכת עורכי-הדין אומר, כי רק מי שהוא חבר בלשכה זכאי להגיש שירות משפטי. אין עורכי-הדין, למשל, זכאים להתאגד בחברות שמטרתן להגיש שירות משפטי. זה דבר המקובל ברוב ארצות העולם הנאורות והמתקדמות.

בהצעת החוק שלפנינו מציע כבוד שר המשפטים להקים לשכת סעד משפטית, מעין חברה כזו של עורכי-דין, שיעבדו בה עורכי-דין במשכורת. ובעצם היא באה להקים מעין פירמות רבות של עורכי-דין שייגישו עזרה ושירות משפטי לנוקקים. אין צורך לומר, שפירמות אלה מהוות גורם מתחרה רציני לציבור עורכי-הדין בארץ. אני תמה מדוע לשכת עורכי-הדין לא שמה לב לצד זה של הבעיה.

בעצם הקמתה של לשכת הסעד המשפטי נוצר גוף משפטי חדש, שאיננו יודעים על פי הצעת החוק מה טיבו, אם הוא תאגיד הנושא חובות וזכויות ככל תאגיד סטוטורי אחר, או שעורכי-הדין של לשכת הסעד המשפטי יהיו עובדי המדינה.

לשכת הסעד המשפטי דורשת תקציב חדש להוצאות. אני סבור לתומי שמוטב היה אילו היו פותחים מחלקה לסעד משפטי במסגרת לשכת עורכי-הדין. כלשכת עורכי-הדין כבר יש מנגנון, יש משדרים, יש עובדים, יש הרבה עורכי-דין, וכל עורכי-הדין בארץ חברים באותה לשכה. אילו היו פותחים מחלקה כזו במסגרת לשכת עורכי-הדין לא היינו צריכים להקים מנגנון חדש, לא היינו צריכים להקים לשכות חדשות, לא היינו צריכים ליצור עכשיו בעיה של מקומות עבודה חדשים עם מכרוים וכל הכרוך בכך. כל עורך-דין ברחבי הארץ היה זכאי לקבל לטיפולו מקרה של נזקק.

יצירת לשכה זו, לפי דעתי, היא מיותרת. היינו משי-גים אותה מטרה אילו היינו קובעים כי מי שממונה על כל השירותים המשפטיים במדינה יהיה ממונה גם על מתן סעד משפטי לנוקקים. והרי משרד המשפטים איננו מתעלם מכך שצריך לקבוע תקציב מיוחד כדי לשלם שכר לאותם עורכי-דין שיופיעו בשם הנוקקים לפני בתי-המשפט או יטפלו בענייניהם. תקציב זה יממן אוצר המדינה. אפשר היה על-ידי הקצבת חלק מתקציב זה ללשכת עורכי-הדין לקבוע מחלקה כזו, והדבר היה נפתר על הצד היותר מועיל. כל הבעיות האלה של אישיות הלשכה לסעד משפטי, המנגנון, התקציב וכדומה - לפי דעתי היו מיותרות. אני יודע שיש מדינות שבהן קיימות לשכות כאלה. אבל ההזדמנות שניתנה כאן בארץ

ידע מהי הזכות המוענקת לו על-ידי החוק וגם כדי שהתקציב שיועמד למטרה זו לא יהיה נתון למיקוח מתמיד. לפי ההצעה יהיה שר המשפטים תלוי בכל העניינים האלה בשר האוצר. צירוף זה, וכן היותו של חוק זה למעשה חוק הסכמה ולא חוק הקובע כללים, אינם מבטיחים שיגויס מהותיים בקרוב בהיקף ובעומק של הסעד המשפטי.

מנוסח זה של הצעת החוק אין ללמוד בבטחון שיוקמו לשכות בבאר-שבע, בצפון הארץ ובמקומות אחרים שבהם הדבר חיוני. לעניות דעתי ראוי היה לקבוע בחוק כי תקום לשכת סעד משפטי בכל מקום שבו קיים בית-משפט מחוזי. יתירה מזו, איזו ערובה יש לנו שבקרוב יורחב הסעד המשפטי גם לתחום החוויים ולייצוג משפטי לפני רשויות מעין-שופטיות וכיוצא באלה, שהם חיוניים לא פחות מתביעות משפטיות? דומה כי גם היקף השירות צריך היה להיקבע בחוק.

הצעת החוק מסמיכה ראש לשכה של סעד משפטי לדחות בקשה לשירות משפטי, בין השאר, אם היה סבור שאין לעניינו של המבקש בסיס סביר מבחינת הדין, העובדות או הראיות. על החלטתו זו של ראש הלשכה רשאי המבקש לערר לבית-המשפט המחוזי. האפשרות להגיש ערר היתה יכולה להיחשב כתשובה מניחה את הדעת לסמכות הרחבה המוענקת לראש הלשכה לדחות בקשות, אם אמנם הערר היה מתברר מיד. אבל קצב הביורורים המשפטיים בבתי-המשפט בארץ, והתור הגדול של התיקים המצפים לדיון אפילו בעניינים בעלי חשיבות, יכולים לגרום לכך כי בירור הערר ימשך זמן רב וכל ערכה של הבקשה לשירות משפטי יהיה מבוטל, במיוחד כאשר השירות המשפטי המבוקש הוא דחוף. וכך יוצא הנוקק נפסד וכל הועילו חכמים בתקנתם. גראה לי שצריך לקבוע בחוק כי בירור ערר כזה ייערך תוך שבוע ימים מיום הגשתו, ודי בכך שיתקיים לפני הרשם של בית-המשפט המחוזי.

לסיכום, מגמת הצעת החוק היא חיונית וטובה ויש להבטיח כי היתה נתונה להגשמה מהירה ולא טיפין-טיפין. דבר זה ייעשה רק אם בחוק גופו ייקבעו הכללים והתחומים למתן השירות, ותעמוד על הכרעה ועדת השופט קיסטר שמכוח שקידתה והמלצותיה הוגשה לפנינו הצעת חוק זאת.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחברי הכנסת נחושתן, ואחריו לחברי הכנסת ארזי.

יעקב נחושתן (גח"ל):

אדוני הישב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת החוק שלפנינו היא הצעת חוק חשובה ומועילה וגם עשויה ליתן עזרה רבה מאוד לאלפי תושבים הנוקקים לשירות משפטי. בצדק ציין שר המשפטים הנכבד, כי עד עתה כל נזקק היה צריך לקבל חסדים ומעטה הוא לא יזקק עוד לחסד ויקבל כל עזרה משפטית בזכות.

עיינתי בהמלצות הוועדה בראשותו של השופט ד"ר קיסטר. ועדה זו עשתה עבודה מקיפה ומעמיקה מאוד. היא ראינה הרבה אנשים, משפטים מובהקים, קיבלה תזכירים ממוסדות ומאישים, בדקה שיטות משפטיות שונות, ולבסוף הגישה את המלצותיה לשר המשפטים וציינה, בין היתר, כי יש צורך להגיש חוק מסגרת לסעד

צוֹת־הברית, והוא שתוקם במקביל לפרקליטות המדינה, המופיעה כתובעת, גם סגנויה ציבורית - Public Defender. וזה היה משמש פתרון הרבה יותר רחב מן הפתרון שניתן לנו על-ידי הצעת החוק המוגשת כאן.

עם זאת אני מחייב את הצעת החוק שהובאה לפנינו ושלאמיתו של דבר יש בה קודם כל כדי לתת תוקף חוקי לאותה השיטה, שהיתה מקובלת עכשיו ללא חוק מיוחד. יש בחוק זה שיפורים רבים גם לגבי הפרקטיקה שהיתה נהוגה עד כה. אולם חייב אני לומר בכל גילוי הלב, שחרד אני במקצת וחושש שמא חוק זה, שמגמתו היא בהחלט חיובית, ייתקל בקשיים בביצוע. אני מייחס דברי לסעיף 7 להצעת החוק, כי בסעיף 7 נאמר באילו מקרים דרושה לשר המשפטים הסכמת שר האוצר. דרושה לנו הסכמת שר האוצר לגבי הקמת לשכות הסעד המשפטי, לעניינים בהם ייתנו שירותים, לקביעת היקף השירותים המשפטיים, לתנאים בהם מקבל שירות משפטי יהיה חייב בהחזרת הוצאות הלשכה.

(חבר-הכנסת י. אריזון קורא קריאת-ביניים)

כל מה שקשור בתכנון המהותי של החוק תלוי בהסכמת שר האוצר. הוועדה של השופט קיסטר המליצה שרק להקמת לשכות הסעד המשפטי תהיה דרושה הסכמת שר האוצר. לגבי שאר שלושת הסעיפים המוכיחים בסעיף 7 לא המליצה ועדת קיסטר שיהיה צורך בהסכמת שר האוצר. כמובן, הוצאות הסעד המשפטי יהיו כלולות בתקציב משרד המשפטים וברור שכשם שתקציבו הכללי של משרד המשפטים נקבע בהסכמת האוצר ובאישור הממשלה ואחר-כך באישור הכנסת - גם סעיף זה כולו במסגרת הכללית. אולם אם קובעים פרוצדורה מיוחדת לגבי כל הסעיפים העיקריים המהווים את התוכן המהותי של החוק, הרי חרד אני לביצוע כדוגמה, ועדת השופט קיסטר המליצה בסעיף 28 על היקף הסעד המשפטי. יש 9 סעיפים שבהם נקבע היקף הסעד המשפטי. האם שר האוצר צריך לקבוע, למשל, אם ענייני ירושה ייכללו בסעד המשפטי אם לא? האם תביעות כספיות, דרכות תביעות בנויקין, ללא תקרה לגבי סכום התביעה ייכללו או לא ייכללו? אני סבור שסעיף זה צריך לבססו על המלצות הוועדה, לאמור שההסכמה תהיה דרושה רק לגבי הקמת לשכות לייעוץ משפטי, וכל שאר הסעיפים יהיו בסמכותו של שר המשפטים בלבד.

אני סבור ששר המשפטים ודאי לא יתנגד אם הוועדה תחליט, שלגבי התקנות המפורטות בסעיף 7 יבוא גם אישור מטעם ועדת החוקה, חוק ומשפט. לו הייתי משוכנע שכל התקנות יהיו בהתאם למה שביקע שר המשפטים בלבד, לא הייתי מציע זאת. ברגע שתתקבל הצעתי כי רק לגבי סעיף 7 (א) תהיה דרושה הסכמת שר האוצר ובשאר הסעיפים לא תהיה דרושה הסכמתו של שר האוצר - לא אציע זאת. אם דרושה הסכמתו של שר האוצר לכל שאר הסעיפים, לפחות הייתי סבור, שרצוי כי התקנות יהיו טעונות גם אישור מצד ועדת החוקה, חוק ומשפט.

ועדת השופט קיסטר המליצה בין השאר שבכל לשכה יועסקו ממונה על הלשכה, עורך-דין ופקיד. הצעה זו באה לאפשר לעורך-הדין לבקר גם במקומות שונים. ההגבלה להסכמת שר האוצר אומרת מראש, שלשכות שירות הסעד המשפטי ודאי יקומו רק ליד בתי-המשפט

לשלב לשכה לסעד משפטי עם לשכת עורכי-הדין הוח"מצה לדעתי על-ידי הצעת חוק זו.

שר המשפטים הנוכח רשאי, כמובן, להתקין תקנות ולקבוע כל מיני כללים לצורך הפעלתו של החוק. אבל נראה שחוק זה, למרות מה שהוא נקרא חוק מסגרת, לא יבדק במקביל עם חוק לשכת עורכי-הדין. אם לשכת הסעד המשפטי אחראית להגשת עזרה משפטית לנוזק, לא ברור, למשל, במקרה של רשלנות מקצועית, מי אחראי כלפי הלקוח לרשלנות המקצועית הזאת: האם לשכת הסעד המשפטי או עורך-הדין שמונה לטפל בה, אם הוא עובד הלשכה הזאת? איני רואה פתרון לעד אי-אילו בעיות בחוק זה וגם איני מוצא שהתקנות ששר המשפטים רשאי להתקין עשויות לפתור בעיות אלה מפני שבין אותם עניינים שהתקנות צריכות להסדיר לבין אותן בעיות שהזכרתי אין כל קשר.

עוד הערה בקשר לסמכותו של שר הסעד לקבוע כללים כיצד יש לבחון אם אדם הוא בגדר נוזק ומה המבחנים הדרושים כדי לתת לו תעודת נוזקות. אני רואה כפילות בהטלת חלק מביצוע החוק על שר המשפטים וחלק על שר הסעד. מכל מקום ברור שיש לקבוע לפחות כי שר הסעד, בקבעו תקנות כאלה למתן תעודות נוזקות, צריך להיוועץ בשר המשפטים כדי שלא תתהווה סתירה כזאת בין עמדתו של שר המשפטים לבין מדיניותו של שר הסעד.

אני ער לאי-אלו שמועות שמקורן, כנראה, במשרד המשפטים, שאין משרד המשפטים שבע נחת מן הגיהול הפנימי או מחלק מן הגיהול הפנימי של לשכת עורכי-הדין, ובמיוחד לגבי גיהול בתי-הדין המשמעתיים של לשכת עורכי-הדין. ייתכן שזה אחד הגורמים שהניעו את שר המשפטים לקבוע כי מוטב להקים לשכת סעד משפטי נפרדת מלשכת עורכי-הדין. אם כך הדבר, מוטב לנקוט צעדים כדי להקן את המבצעים שלשכת עורכי-הדין מאשר להתחיל להקים מוסדות נפרדים מחוץ למסגרת של לשכת עורכי-הדין. חוק זה בא בעתו. אנחנו, ארץ הקול-טת עולים חדשים גם מארצות נחשלות חייבים לחוקק חוק כזה כדי לא לתת לאנשים אלה הדגשה שהם מקבלים חסד על-ידי מתן הסעד המשפטי.

אני בעד העברת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

הי"ר ג. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארוז, ואחריו - לחבר-הכנסת האזנר.

ראובן ארוז (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נבכדה. ביסוד קיומם של שירותי הסעד המשפטי מונח העניין, כי מחובתה של החברה לאפשר לכל אדם ואזרח להתגונן במקרה שהו-אשם בעבירה על החוק ולהגן על זכויותיו החוקיות. שוויון כל אדם בעיני החוק איננו שלם אם לא קיים שוויון באפשרויות ובאמצעי ההגנה על הזכויות שהחוק מעניק אותן לכלל. השוויון החברתי מתגלה בין השאר גם באפ-שרויות הניתנות לאדם להגן על זכויותיו בצורה נאותה. הצדק חייב לעמוד לרשות דורשיו בלי להתחשב בהוצאות הכרוכות בכך. צורות הסעד המשפטי שונות בארצות שונות. מעל במה זו, בדין על תקציב משרד המשפטים, המעלית את המחשבה, שאולי רצוי היה כי הסעד המשפטי פטי אצלנו יהיה מושתת על הנהוג במספר מדינות באר-

לאמיתו של דבר מוצע לנו חוק מסגרת. מוצע שנרשה ונחיר לשר המשפטים על ידי החוק להעניק שירותים מסויימים, בהתייעצות עם גורמים שונים. אנו מתבקשים להטיל על שר המשפטים להתייעץ עם שר האוצר בעניינים המרכזיים; עם לשכת עורכי הדין — בעניינים הנוגעים לחברי הלשכה לשם מתן סעד לאנשים שהם מחוץ ללשכה. אני מגיח שגם לצורך סעיף 9, לגבי המוסדות שיתנו תעודות הזדקקות, יצטרך שר המשפטים להיוועץ עם שר הסעד. כך שכל כולו זה חוק מסגרת, שתכנון יהיה תוצאת ההתייעצויות הללו, ומה שמתבקש מאתנו הוא לקבוע מסגרת ולהשאיר את תוכן הדבר למעשה לחקיקת משנה. אינני יודע אם אנו מקדמים על ידי כך את השירות המשפטי על דעתה של הכנסת ולפי רצונה לאותו קידום שהיינו רוצים בו. בסופו של דבר, לא לנו בכנסת תהיה השליטה על תוכן החוק; תוכן זה ייקבע בעניינים ובהיקף שייקבעו בתקנות.

וכאן יש לי הערה לגבי הגיטות. וכי רק עניינים שבהיקף ייקבעו בתקנות? וכי אנשים שיקבלו סיוע זה, כגון עולים חדשים, אינם זכאים לקבל סיוע בעניינים אחרים, כמו למשל עשיית חוזה שכירות? אני מגיח שתושב ותיק בארץ לא יהיה כשיר לקבל שירות זה על חשבון הציבור חיים. ייאמר לו: אתה רוצה לעשות חוזה שכירות? תמצא לך עורך-דין שיעשה זאת. אבל לגבי העולה החדש הייתי בהחלט מחייב שעניין כזה יהיה במסגרת השירות המשפטי שניתן לו חיים על-ידי הציבור. ואם אנחנו מגבילים את השירותים האלה רק לעניינים, הרי איננו מאפשרים לחלק אותו עניין לפי סוגי הנוקקים לעניין ולשירות. אני הושב שזו דאי לא הכוונה וצריך יהיה לתקן זאת.

יש לי עוד הערה לגבי סעיפים 4 ו-5 בחוק. בוודאי שאם משהו מבקש סיוע משפטי בעניין, שאין לו בסיס מבחינת עובדות או ראיות, לא צריך להעניק לו זאת. כבר נקבע שאם הוא אינו מרוצה מהחלטת ראש הלשכה, הוא יכול לערור עליה. אבל מן הדין שכל הביורוד הזה בין הנצרך ובין הלשכה ובית המשפט יהיה חסוי. לא ייחכן שצד שני יידע כבר מתחילת הדברים שלפי דעת ראש הלשכה, ואולי אפילו לדעת בית המשפט שלפניו עירער, ומעמדו של אותו איש שלא זו בלבד שהוא נזקק ומסכן הוא יהיה חלש מאוד מבחינה משפטית ומבחינת העובדות. נעשה שירות רע לנוקק אם עניין זה שאין לו בסיס עובדתי או משפטי יתגלה לעיני הצד השני. כל ההליך הזה, הביורוד הענייני של הבקשה, מוכרח להיות חסוי. אחרת נעשה שירות דוב לאדם הנוקק.

בכפוף להוראות אלה אני רוצה לברך את שר המשפטים על קידום זה של פעולה בתחום המשפטי ובתחום הסעד ולתמוך בהעברת הצעת החוק לועדה.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חביבי, ואחריו לחברת-הכנסת הרמן.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. עצם הרעיון על הצורך לחוקק חוק סעד משפטי שמטרתו להושיט עזרה משפטית לנוקקים מבורך הוא. "עצם עקרון השוויון במשפט מחייב, שלכל אחד מהצדדים תהא אפשרות לפנות למערכת של המשפט לתבוע זכותו או להתגונן

המחוייבים. אני סבור שחשוב כי נציג לשכת הסעד המשפטי תהיה לו אפשרות לבקר במקומות השונים, כפי שהמליצה ועדת קיסטר.

הערה נוספת לגבי השאלה של מתן התעודות לאי-שור מצבו הכלכלי של הנוקק. אני תומך בדעה שחייבת להיות הגבלה למתן הסעד המשפטי מבחינת היכולת החמרית אבל אינני משוכנע שצריך לקבוע הוראה האומרת, שרק אדם שהוא נזקק למשרד הסעד יקבל את תעודת ההזדקקות. אינני מציע בשלב זה כל הצעה מגובשת או מושלמת. בוועדה צריך יהיה לתת את הדעת על כך, שלא רק משרד הסעד יהיה הגוף הנותן את התעודות; יכול להימצא אדם שאמנם איננו נזקק למשרד הסעד, אבל אין לו אפשרות חמרית לקבל עזרה משפטית בלי לשכת הסעד המשפטי.

נראה לי, שבמכלול העניינים ובהיקף של הסעד המשפטי יש נושא אחד שלגביו צריך להעניק זכות לכל אחד ללא כל מבחן של אמצעים, ואנו מתכוונ לענייני אישות. נראה לי שבענייני אישות צריכה הלשכה לסעד משפטי להגיש עזרה לכל דורש מבלי לחייב את האדם להביא תעודה מיוחדת המעידה שהוא נזקק.

בסיכומי של דבר, אני מחייב את הצעת החוק.

יורם ארידור (גח"ל):

עזרה לבעלי אמצעים היא על חשבון אי-עזרה למחוסרי אמצעים.

דאובן ארזי (המערך, עבודה-מ"ם):

על כך גיון בוועדה. יכול להיות שפרט זה לא נראה לך, ואולי אף אני אשתכנע שהוא איננו נכון. אבל לא זה העיקר. העיקר בהערוני שהיית רוצה שתינתן אפשרות חוקית לפי החוק לשר המשפטים בלבד לבצע את החוק ולא לרוקן אותו מכוננו. במסגרת המאבק שמנהל כל משרד על תקציבו יתהל דאי גם משרד המשפטים מאבק על מימון סעיפי ההוצאה האלה ולא יודקק בכל מקרה ומקרה להסכמה מצד שר האוצר.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוזנר, ואחריו לחבר-הכנסת חביבי.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. שר המשפטים מציע לנו דבר בעתו. גיבוש שירותי הסעד המשפטי הניתנים כבר היום והרחבתם על ידי הושתת יד-עזר לנוקק לסיוע משפטי — זוהי דאי אחת מחובותיה של מדינה מודרנית. זכה שר המשפטים שהקדים את עמיתו שר הבריאות, שטרם הביא לנו חוק ביטוח בריאות כולל לאוכלוסיית המדינה ולנוקקים לכך. ולא שאינני מחשיב את הטיפול בגוף, אבל לפחות יקבלו את הסעד הזה אנשים קשי-יום הנוקקים לעזרה.

אמרתי שתחלק של החוק זה גיבוש מציאות קיימת, שהי שמענו משר המשפטים בדברי הפתיחה וגם קראנו בדברי ההסבר במבוא לחוק, ששירות זה כבר ניתן חלקית. וכאשר נאמר שסעיף המפתח בחוק המוצע הוא סעיף 7, כלומר הצורך לבוא בדברים עם שר האוצר על מנת להרחיב את השירותים — אז מובטחני שאין הכוונה בכך לקצץ ביש, אלא החתירה היא דאי להרחיבו.

אך איזה אופי ישו לו תקנות שר המשפטים והאוצר, זאת איננו יודעים. עקב תמיכתנו העקרונית בנושא נתמוך איפוא בהעברתו לוועדה, אך נגיש הסתייגויות לגבי מספר סעיפים ובעיקר לגבי סעיף 7.

הי"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת הרמן, ואחריה לחבר-הכנסת ארידור.

יונה הרמן (המערך, עבודה-מ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש לברך על המגמות לתת ביטוי לזכותו היסודית של האזרח ליהנות מעזרה משפטית מקצועית בזמן הצורך, בהתחשב במצבו הכלכלי. יש להודות לשופט קיסטר על עבודת הוועדה. ברוב המדינות המתקדמות בעולם יש שירותים העומדים לרשות אנשים מעוטי יכולת בזמן הצורך. אבל אין גישה אחידה לנושא. העיקר הוא למנוע אפליה ולהבטיח לכל אזרח שוויון מוחלט ללא אפליות וללא פערים. ניצבת השאלה: האם הצעת החוק המונחת לפנינו על השולחן היום תתן באמת לאזרח הנוקק את השירות המגיע לו בזכות ולא כחסד?

קודם כל עלינו לשאול מי רשאי לקבל עזרה. נאמר במפורש שהנוקקות היא לאדם תנאי לקבלת סעד משפטי. איך מגדירים נוקקות? לפי הקריטריון של קרי-העוני? האם אפשרי שאדם שבדרך כלל מסתדר בלי עזרה נוספת, אם כי לא נמצא הרבה מעל לקרי-העוני, יקבל עזרה משפטית? ומה בנוגע לראש משפחה המשתכר אפילו יותר ובקושי מכסה את הוצאותיו כל חודש, השקוע בחובות ומשלם באופן שיטתי כל חודש חובות - האם גם הוא רשאי לקבל סעד משפטי? לפי ההצעה שלפנינו כל אדם הזקוק לעזרה זו מוכרח לבוא לשכנת הסעד המשפטי ובידו המלצה מן הלשכה הסוציאלית, אגף השיקום של משרד הבטחון, בית-חולים פסיכיאטרי וכד', וכן פנייה המעידה על נוקקותו, הן התמריית והן המשפטיות, ואפילו בהמלצה זו אין די להבטיח שהמופנה יוכל להשתמש בשירותיה של לשכת הסעד. עובדי לשכת הסעד המשפטי רשאים לבדוק מחדש את מצבו של האדם אם הם בדעה שהאדם אינו מקרה סעד, כלומר הפונה עלול לעבור את תהליך החקירה פעמיים. כאן אולי מוטב לציין, שהעובד הסוציאלי בלשכה הסוציאלית יכול להביע דעה על עצם העניין המשפטי אם הוא מסרב להפנות את הפונה ללשכה המשפטית מסיבה שאינה כלכלית.

שירותיה של לשכת הסעד המשפטי כפולים: ייעוץ בלבד או טיפול משפטי מעמיק יותר. במקרה שלדעת הלשכה יש צורך בדיון משפטי מעמיק יותר מאשר ייעוץ גירדא מופנה האדם לעורך-דין. נכון הדבר שבמידת האפשר מנסה הלשכה למצוא עורך-דין טוב, בקי בנושא, אך במגמה חיובית זו נפגעים שני גורמים: א. עובדי הלשכה אשר אינם יכולים להכריח את עורך-הדין לקבל את המקרה מאחר ואין מוטלת על אותם בעלי מקצוע החובה לקבל פנייה מטעם הלשכה; ב. התשלום המתבצע באמצעות הלשכה המשפטית הוא 40% לערך מן הסכום שעורך-דין צעיר מקבל בממוצע; קורה לא אחת שהאיש מסתובב מכתובת אחת לשנייה ולפעמים אצל שמונה עד עשרה עורכי-דין עד שאחד מהם מסכים לקבל על עצמו את הייצוג. אם הלשכה דוחה את פנייתו של האדם, נכון שלפי הצעת החוק יש

זכות זו לא תקופח רק מחוסר יכולת כספית - דבר זה הנאמר בדברי המבוא להצעת החוק אף הוא חיובי ביותר ומשקף מגמה מתקדמת. אלא שהשאלה היא: האם בצורתו הנוכחית משיג חוק זה את מטרתו המוצהרת, או שמה להיפך?

לפי סעיפים 3, 4 ו-5 מצטיירת התמונה הבאה: אדם הנוקק לסעד משפטי, אך אין ידו משגת לשאת בהוצאות, יכול לפנות בבקשה ללשכת הסעד המשפטי ובבקשתו לפרט את העניין שלמענו נזדקק בכלל לשירותי הלשכה. אלא שכאן רשאי ראש הלשכה לבחון את הבקשה שקיבל מבחינה משפטית לגופו של עניין ולהחליט אם העניין אינו אלא הטרדה או קינטור, או שאין לו על מה לסמוך ואז לדחות את הבקשה. אמנם בהצעת החוק רשאי המגיש לערער על החלטה זו בפני בית-משפט מחוזי, אך ברור שזה בדיוק מה שבאה למנוע הצעת החוק. היא הרי באה לעזור לאדם שממילא היה צריך להגיע לבית-משפט בשל עניינו, שלא יגיע לשם לבדו, אלא לעזור לו על ידי מינוי עורך-דין בשבילו. ואילו כאן קורה שלשכת הסעד המשפטי מקבלת סמכויות של בית-משפט, וראש הלשכה כבר דן לגופו של עניין כשופט לכל דבר. אבל הרי עצם הצורך בחקיקת חוק זה נובע מתוך העובדה שקיים עקרון השוויון במשפט, כפי שכבר ציטטתי מדברי המבוא.

אם כך, כיצד זה מהליטים בבית-המשפט שאין טעם לטפל בכלל בעניין? הרי שוב פוגמים כאן בעקרון השוויון, שקודם נגמם בגלל חוסר אמצעים וכעת בגלל דעת הלשכה. זהו תהליך הפוגם במערכת בתי-המשפט בארץ, משום שרק בית-משפט רשאי להחליט לגופו של העניין מנקודת ראות משפטית. ואם לאדם אין כסף כדי לשכור לו עורך-דין, אין זה צריך למנוע ממנו לגשת לבית-המשפט עם כל הגיבוי המשפטי המקצועי של עורך-דין, אפילו אם נראה ללשכת הסעד המשפטי שאין לעניינו על מה להישען.

לשם השוואה כדאי שנתבונן מה קורה לאלה היגגשים לבית המשפט ואשר ידם משגת לשלם בעד עורך-דין. כמה משפטים מוגשים כשהעורך-דין המגן יודע מראש שאין לו על מה לסמוך מבחינת העובדות, ובכל זאת מתנהלים המשפטים.

והערה נוספת: עד שמיגיעים לסעיף 7 הכל טוב ויפה. אך בסעיף 7 פתאום נכנס לעניין המשפטי גם דבר הרבה יותר מעשי, וזו העובדה שלא די ברצונו הטוב של משרד המשפטים, אלא שלגבי השאלות היסודיות בדבר מספר הלשכות שיוקמו, העניינים בהם יינתן סעד משפטי, היקף השירותים המשפטיים והתנאים בהם המקבל שירות משפטי יהא חייב בהחזרת הוצאות שהלשכה הוציאה על שירותים שניתנו לו, כולם או מקצתם - כל זה ייקבע אחר כך בתקנות של שר המשפטים, בהסכמת שר האוצר.

ברור מאילו שאי-אפשר להחזיק מפעל כזה בלי תקציב ממשלתי, אך לא ברור מה קובע החוק הזה על דרך החיוב. הרי כל הפרטים החשובים באמת, שעליהם צריכה הכנסת לדון ולהחליט, כמו היקף השירותים והעניינים שעליהם ידונו בלשכות, כל זה נשאר לסמכותן של תקנות שבהן אין לכנסת כל התערבות, שליטה או פיקוח.

כיצד, אם כך, ניתן בכלל להתייחס לחוק הזה שהוא כללי בלבד? אמנם מגמתו העיקרית חיובית,

חברת ז', ישיבה קכ"ז
- חוק הסעד המשפטי (הרמן, נבון, ארידור, אבנרי) -

וגם את השופט, מדוע אין אפשרות להקים ועדה מיוחדת לשמיעת עירעורים ליד משרד המשפטים עצמו? בנוגע לסעיף 6 - אם עורך-הדין זוכה, צריך הוא לקבל שכר רגיל. אחרת, רוב עורכי-הדין שיעורו למקרי סעד עלולים להיות ממדרגה שנייה ולא דווקא טובים. גם לא ברור - ותביר - כנסת אחרים כבר התייחסו לנושא זה - מדוע ניתנת, לפי ההצעה בסעיף 7, לשר האוצר הסמכות להיות שותף להכרעות לא רק בנוגע למספר השכרות שיש להקים והצורך בתקציבים, אלא גם בעניינים שבהם יינתנו השירותים, והיקף השירותים שיינתנו למבקשים לסוגיהם. בהקשר לסעיף זה יש לתת סעד משפטי בכל שטח, לפי דעתו, מלבד מקרים הנוגעים לפיצויים ולקבלת דמי נזק.

לסיכום, הצעת חוק זו אינה מבטיחה סעד משפטי הולם לכל הזקוקים לו מכיוון שהיבטים קודם לעבור את הלשכה הסוציאלית - Means Test - צעד שרבים מן הזקוקים לעזרה ואינם מקרי סעד רואים כמשפיל. קשה להבין את הסיבה למה אין אפשרות לבדוק את המצב הסוציאלי במקום, בלשכת סעד משפטי. כפי שצריך לשבת עורך-דין בלשכת סעד בימים קבועים, צריכים לשבת עובדים סוציאליים בלשכת סעד משפטי. קשה להאמין שהפונה עלול תמיד לשקר, ובמיוחד בלשכה של משרד המשפטים.

לי נראה, אדוני היושב-ראש, שהצעת חוק זו צריכה לעבור לדיון בוועדה משותפת של ועדת השירותים הציבוריים וועדת החוקה, חוק ומשפט.

הי"ר י. נבון:

רשות היבור לחבר-הכנסת ארידור, ואחריו - לחבר-הכנסת אבנרי.

יורם ארידור (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מגמתה של הצעת חוק זו טובה, אם כי ההצעה עתידה כמובן לעלות כסף לתקציב המדינה. אני אומר את הדברים האלה במיוחד מכיוון שלגבי הצעת חוק פרטית שהגשתי אני בנושא דומה הקשור במתן פיצויים לנאשמים שזוכו על הוצאו-תיהם המשפטיות או על מעצרים לפני המשפט, אמר חבר-הכנסת ברעם, בהתנגדו להעברת הצעתי אל הוועדה, כפי שהציע שר המשפטים, ש"אין שום אפשרות לחייב את המדינה מבחינה כספית". אני רוצה לנצל איפוא את ההזדמנות הזאת ולפנות ליושב-ראש הקואליציה, לחבר-הכנסת ברעם, ולומר לו, כי למרות מה שגם הצעת חוק הסעד המשפטי כרוכה בחיוב המדינה מבחינה כספית ולמרות מה שהצעה זו הגיש לכנסת שר המשפטים, יואיל יושב-ראש הקואליציה, חבר-הכנסת ברעם, לתמוך הפעם בהצעה זו.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אולי אתה יודע מתי תהיה ההצבעה על הצעה זו?

יורם ארידור (גח"ל):

לא, אינני יודע.

לעצם ההצעה. למרות מגמתה החיובית יש בה ליקויים רבים. כאשר נאמר בסעיף 3 שאדם זקוק לתעודה מטעם לשכת סעד משפטי, לא נאמר באותו סעיף שהתעודה מספיקה. גם לא נאמר בשום סעיף שיש

לאיש הרשות לערער על ההחלטה לפני מנכ"ל משרד המשפטים וכן לפנות לבית-המשפט המחוזי, מקום שם ישמע טענותיו שופט יחיד והחלטתו תהיה סופית. אין מנוס מכך שגם הוא יתייחס לנושא הסובסטנטיבי. מוטב גם לציין שהגשת עירעור לא רק גוזלת זמן אלא מוסיפה למתיחות ולמעצורים. מעניין לציין, שבשנת 1970 טיפלה לשכת הסעד המשפטי במחוז הדרום ב-118 פניות, ונראה שעד סוף השנה יגיע המספר ל-230, מהם - מעניין לציין - 47% בענייני אישות ו-14% בענייני שיכון. כן היו 300 פונים לערך שנהנו מייעוץ בלבד מטעם הלשכה באותה תקופה. לא היו עירעורים על החלטות הלשכה. הזמן לעריכת מקרה אחד נע בין חודש אחד לשנתיים וחצי, אם כי סטטיסטיקה מדוייקת אינה קיימת כאן.

השאלה איפוא היא: האם יש צורך לגרום להטרדת הפונה ולהוסיף למתיחותו ולסבלו, ביחוד שאחוז כה גדול של המופנים זקוק לקבלת עצה בלבד? האם לא היה יעיל יותר ופחות מסובך אם מספר פעמים בשבוע יישב עורך-דין במשרד הסעד ויתן דעתו במקום ואם יש צורך בדיון משפטי מעמיק יותר יפנה את המקרה ללשכת הסעד המשפטי? חיוני ביותר ששירות הסעד יכלול ייעוץ משפטי מוסמך.

אי-אפשר לדבר על נושא זה מבלי להתייחס לשירותים הוולונטרים המופעלים על-ידי אירגוני נשים וההסתדרות. רובם מתעסקים גם בנושאי האישות, תמיכה, ירושה, מזונות וכו'. יש לברך על עבודתם שנעשית כמעט כולה בהתנדבות וכן על הישגיהם. חשוב ביי-תרה שהיום, כשמדובר על שירותים קהילתיים, מרכזים קהילתיים וכו', שיעוץ משפטי ייכלל כחלק אינטגרלי משירותים מסוג זה. יש לציין שכרגע ממילא יש רק שלוש לשכות סעד משפטיות ואם כי הכוונה - אני מניחה - להרחיב את המספר, אין מנוס מזה שעובדי הלשכות יסעו למקומות נידחים יותר. אבל כל זה צריך היה להיעשות בתוספת לשירות הקהילתי הקבוע. השירותים הללו, הקהילתיים, צריכים לפעול בשעות הנוחות לפונים, לא רק בשעות הבוקר אלא גם בשעות אחר-הצהרים והערב. שירות ייעוץ לאזרח - נקרא שיי"ל - השייך למחלקה הקהילתית של משרד הסעד גם הוא יכול היה לשמש שירות יעיל מאוד, בייחוד לייעוץ משפטי, אם כי יעמוד עוד הצורך לעזרה משפטית ממשית בנוסף. נשאלת השאלה: האם לשכת עורכי-הדין תורמת למציאת פתרון צודק לנוזקים? באיזו מידה מוכנה היא להתנדב, לאו דווקא ללא תמורה, אלא תמורת תשלום סמלי? אין ספק שיש עורכי-דין שכבר משתפים פעולה בשטח זה; הם יכולים לתרום רבות בהקמת השירותים הקהילתיים באזורים השונים. לשכות כאלה לייעוץ משפטי דורשות עבודת צוות, כגון עורך-דין, עובדת סוציאלית ויועצים ציבוריים.

לבסוף, אשאל שוב: האם הצעת החוק העומדת לפנינו תתרום באמת למציאת פתרון יעיל וצודק לבעיה? ההצעה העומדת לפנינו לא נותנת ביטוי לזכות הפרט. יתר על כן, היא מגדישה דווקא את החסד והתלות של הפרט במינהל הציבורי של משרד המשפטים ולשכות הסעד. משאירים את ההכרעות המעשיות להכללה בתקנות. אם כך, מה הטעם לחוק הנותן מסגרת בלבד? אשר לסעיף 5 - במקום להטריד גם את הפונה

ידי לשכת סעד משפטי רשאית היא לגבותם מתוך הסכום שנפסק לטובת הנוקק. זה לא כתוב. במשפטי נויקין, אדוני שר המשפטים, כאשר הנוקק זוכה בסכום גדול, אין שום סיבה, אחרי שהוא זכה, שהוצאות הממשיות לא יוחזרו. לא זכה - עניין אחר.

אשר לסעיף 7, ניסיתי למצוא לאיזה דבר עדיין מוסמך שר המשפטים לפי סעיף 7. הוא איננו מוסמך מטעם לשום דבר. בכל זאת הוא מוסמך, כנראה, לקבוע מועדי עירעור - זאת אפילו ללא הסכמת שר האוצר. ביתר הדברים הוא זקוק להסכמת שר האוצר. אני מקווה שהסעיף הזה אינו פרי השפעתו של יושב-ראש הקואליציה. לא ברור לי מדוע שר המשפטים מופלה לדעה. אינני יודע אם שר המשפטים רוצה בהגנה שלי; אולי היה מוותר עליה. אבל מדוע שר המשפטים, כשהוא מתקין תקנות לפי סעיף 7, זקוק להסכמת שר האוצר, ואילו שר הסעד, כשהוא מתקין תקנות לפי סעיף 9, פטור מהסכמת שר האוצר?

שר-הסעד מ. חוני:

זאת פרוטקציה לשר הסעד.

יורם ארידור (גח"ל):

זאת פרוטקציה לשר הסעד. אני חושב שאת הפרוטקציה הזאת הצטרך ועדת החוקה, חוק ומשפט להעניק גם לשר המשפטים, ושניהם שיתקינו תקנות בהסכמת הוועדה. זהו הרי חוק מסגרת, וחוק מסגרת בטבעה, תקנו"תיו טעונות אישור מטעם ועדה. כך היה רצוי.

כפוף להערות אלו, הייתי מציע שהצעה זו תבורר בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

הי"ד י. נבון:

רשות היבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחרי לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. שר המשפטים אמר שזוהי הצעת חוק שמומן הגיעה לפרקה. גם אני סבור שהיא הגיעה מומן לפרקה, אבל היום היינו כבר צריכים להיות כמה צעדים מעבר לה.

הצעת החוק עצמה היא טובה וחיובית. אינני מתכוון לעמוד עכשיו על מה שיש בה ועל הפרטים הקטנים שאפשר לשכללם. הייתי רוצה לעמוד יותר על מה שאין בה, מה שעדיין אין בה.

התדעה הסוציאליט והמשפטית במדינתנו כבר הגיעה לדרמתן של אותן מדינות בארצות-הברית, שהתקינו את המוסד ששמו "Public Defender" - "פרקליט הציבור", או "הסניגור הכללי". ואם כי אני יודע שזה לא יושג בשבועות הקרובים וגם לא בחודשים הקרובים, אני רוצה שוב להרים את קולי ולהשמיע את הדישה להקים מוסד זה, שבלעדיי אין שוויון בפני החוק.

העקרון הבסיסי הזה של מדינת חוק, שהכל שווים בפני החוק, הריהו דומה לאותה אמירה מפורסמת על השוויון הסוציאלי בפאריס: גם העשיר וגם העני רשאים ללון מתחת לגשרים. לא יכול להיות שוויון בפני החוק כשהעשיר יכול להעסיק עורך-דין יקר, ומולח ומקצועי, עם מנגנון משפטי גדול במשרדו, והעני אינו יכול להרשות לעצמו עורך-דין כלל, או שיצטרך להיזקק לאותם עורכי-דין הגובים שכר טירחה נמוך. כשהשיטה המשפטית כולה

שהתעודה מספיקה. אני מניח שהתכוונו לומר, אך לא אמרו.

יותר מזה, או לצד זה: גם לא נאמר שהתעודה מחייבת. נאמר ש"המבקש יצטרך לבקשתו תעודת נזקקות", אך לא נאמר שהיבטים להתחשב בתעודה. לא נאמר שאם אין תעודה אסור להיענות לבקשתו. בסעיף 4 בהצעת החוק נאמר שרשאים לדחות את הבקשה לעיצומה של התביעה. לא נאמר שמותר לדחות את הבקשה מכיוון שהמבקש אינו זקוק לסעד משפטי מבהיית יכלתו הכלכלית. זה לא נאמר בשום מקום. אני מניח שהתכוונו לומר, אך לא אמרו. זאת צריך יהיה לתקן.

לא ברור גם מי רשאי לסרב לבקשת שירות משפטי. בסעיף 4 נאמר שראש הלשכה הוא שרשאי לדחות בקשת שירות משפטי. ואילו בסעיף 5, בסעיף קטן (א), נאמר "סירבה לשכת סעד משפטי לתת למבקש שירות משפטי, רשאי הוא לערוך על כך" וכו', כלומר העירעור הוא על החלטה של לשכת הסעד, אבל לשכת הסעד איננה רק ראש הלשכה, לשכת הסעד היא גם עובדי הלשכה. לכן לא ברור מתוך זה אם הסירוב חייב להיות רק על-ידי ראש הלשכה, כפי שקובע סעיף 4, וכפי צריך לקבוע, או שהסירוב יכול להיות גם על-ידי אדם אחר, כפי שעלול להשתמע מסעיף 5.

יתר על כך, הסירוב מתייחס אך ורק למהות העניין ורק על זה יש עירעור. לעומת זאת, על סירוב לתת תעודת נזקקות אין עירעור לבית-המשפט. כלומר, כאשר מוסד סעד מסרב לתת תעודת נזקקות, על זה אין עירעור, מכיוון שהעירעור הוא רק על סירוב לתת שירות משפטי, וסירוב לתת שירות משפטי מתייחס רק למהות הבקשה. אינני רואה שום סיבה מדוע אי-אפשר לערער גם על סירוב לתת תעודת נזקקות.

בית המשפט המחוזי, שבפניו יש עירעור, יכול לש-קול שנית רק את החלטות האמורות בסעיף 4, דהיינו את מהות העניין. הוא לא יכול לשקול את השאלה אם היתה הצדקה לסרב או לא היתה הצדקה לסרב לתת סעד משפטי בגלל אי המצאת תעודת נזקקות.

בסעיף 6 של הצעת החוק נאמר ש"הוצאות ושכר טירחת עורך-דין, שנפסקו לטובת אדם שניתן לו סעד משפטי, רואים אותם כאילו נפסקו לטובת אוצר המדינה". לעומת זאת בסעיף 2 נאמר ש"לשכת סעד משפטי תיתן שירותים משפטיים". הפירוש הרגיל של מונה זה הוא שירותים הנזכרים בחוק לשכת עורכי-הדין. אין הכוונה - כך אני מבין את ההצעה - לממן הוצאות פרט ליעוץ משפטי ושירות משפטי, ובכל אופן בודאי שאין הכוונה לממן אגרות של בית-המשפט, מפני שלגבי אגרות יש למבקש סעד אחר, הוא יכול לבקש דחיית האגרה, ואם הוא אינו מקבל דחיית אגרה מבית-המשפט אין שום סיבה שאגרות אלה ימומנו על-ידי לשכת הסעד המשפטי. אם הכוונה היא איפוא ליעוץ משפטי לא ברור לי מה עניין ההוצאות לכאן. יתר על כך, אם נניח שלשכת הסעד המשפטי פנתה לעורך-דין ועורך-הדין עלה למדינה סכום כסף מסוים, ובית-המשפט פסק שכר נמוך יותר, לטירחת עורך-דין, מדוע תהיה לשכת הסעד רשאית לקבל לעצמה רק את הסכום שנפסק ולא תהיה רשאית לקבל את כל ההוצאות שהוצאו? בסעיף 6 כתוב שהוצאות ושכר טירחת עורך-דין, שנפסקו לטובת אדם שניתן לו סעד משפטי, רואים אותם כאילו נפסקו לטובת אוצר המדינה. לא נאמר: הוצאות ושכר טירחת עורך-דין שהוצאו על-

חוברת ז', ישיבה קכ"ז
- חוק הסעד המשפטי (אבנרי, ש. תמיר, שפירא) -

חמור. וזה דבר של יום ביומו, זה חלק מן המציאות המשפטית. עורכי-הדין היושבים פה אין ביניהם אפילו אחד שלא אמר פעם לקליינט במשפט פלילי: "ייתכן שאילו גיהלתי משפט ארוך הייתי מוציא אותך זכאי, אבל אני מציע לך שתודה בנקודה כלשהי ונעשה "דיל". אין אפילו עורך-דין אחד שלא עשה זאת.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
לא קרה שיעצנו לאדם לא אשם שיאמר "אני מודה באשמה".

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
אגיד לך משהו על כך. אין זה תפקידך שלך או של עורך הדין אחר לומר: אני חושב שאתה אשם ולכן אני עושה "דיל" עם המשטרה. אם אתה חושב, ואפילו יודע, שהקליינט שלך אשם, ואתה סבור שיש ביכולתך להביא לזיכוי - תפקידך כעורך-דין הוא להביא לזיכוי. נכון? זכותו של האיש, גם האשם, במדינת החוק שלנו, היא שעורך-דין יילחם על זיכוי, בכל האמצעים. אתה יכול לתת לו את העצה הזאת משני טעמים. אם אתה אומר: אני חושב שאתה תפסיד במשפט, יהיה אשר יהיה, ולכן מוטב שתעשה מראש הסכם עם המשטרה שתודה בחלק מן האישום, כדי שתצא בעונש יותר קל - אז ההצעה שלך נכונה וסבירה. אם אתה נאלץ להגיד לו: אוכל להוציא אותך זכאי אם נגהל משפט שיימשך הרבה חודשים ויעלה הרבה מאוד כסף, אבל מכיוון שאין לך כסף, מוטב שנעשה משפט קטן, תודה בסעיפי אישום קלים ואני אנסה להשיג לך עונש קל - אני חושב שזה לא בסדר ונגוד את רוח השיטה החוקית שלנו. וזהו בדיק הנקודה שעליה אנחנו מדברים.

אילו היה קיים Public Defender, הרי נאשם זה, מכיוון שאינו עשיר ואינו משופע באמצעים, לא היה הולך לעורך-דין פרטי, אלא היה פונה ל-Public Defender, וה-Public Defender היה מעמיד לרשותו את האמצעים שיש לציבור לגילוי הוכחות, להבאת ראיות, ליעוץ משפטי, לניהול משפט כמו שצריך. אז אולי לא היינו מגיעים לשוויון מוחלט בפני החוק, אבל היינו לפחות מתקרבים לשוויון כזה.

ומכאן לעניין שני. אדוני היושב-ראש, כבר הזכיר חבר-הכנסת ארידור את הצעת החוק שלו שאני אחד מחסידיה הנלהבים, ולו רק מפני שהגשתי בכנסת הקודמת אותה הצעת חוק עצמה. אני תמה: עמד פה חבר-הכנסת ארידור ונימק הצעת חוק. שר המשפטים השיב, ואז קרה דבר שבמשך חמש שנות נוכחותי בבית הזה נדמה לי שלא קרה גם פעם אחת, והוא שהשר השתכנע באמצע נאומו שמה שהציע בראשית הנאום איננו צריך להציע בסוף הנאום. בראשית הנאום הציע השר להסיר את הצעת החוק מסדר-היום, ובסוף הנאום הציע להעבירה לוועדה. ואני משבח אותו על כך.

שר המשפטים י. ש. שפירא:
זו לא אמת.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
זו לא אמת? אני חושב שהנוכחים כאן זוכרים זאת. אני זוכר שבסוף הנאום הצעת להעביר את זה לוועדה, ואני אומר זאת לשבחך.

שר המשפטים י. ש. שפירא:
אינני זקוק לשבח על דבר שאינו אמת.

מבוססת על התמודדות בין שני צדדים, והשופט הוא למעשה כמעט מעין שופט בתחרות ספורט, - וזאת השיטה המשפטית הבריטית הנהוגה אצלנו - כי אז לא ייתכן שוויון כשבצד אחד מופיע מתאגרף במשקל של מאה קילוגרם, וכפפותיו ממולאות בעופרת, ומצד שני מופיע מתאגרף במשקל נוצה.

כך זה במשפטים אזרחיים. ולמרות מה ששר המשפט טים, בהצעת חוק זו, מציע תיקון מסויים של המצב הקיים, הרי זה עדיין רחוק מליצור מצב של שוויון. יכול שר המשפטים לטעון - יכול כל אדם לטעון - ששוויון אבסולוטי כזה הוא אידיאל אפלטוני בלתי מושג. היינו צריכים להיות כיום הרבה יותר קרובים להשגת אידיאל זה.

ואם הדברים כך במשפט אזרחי - על אחת כמה וכמה במשפט פלילי. פה יש אי-שוויון משווע, הבולט לעיני כל אדם המזדמן אי-פעם לבית-משפט פלילי. מצד אחד מתייצב המנגנון העצום של המדינה, המשופע בכל האמצעים הטכניים המודרניים, בכל כוח האדם הדרוש: המשטרה, התביעה הכללית, המכשירים הטכניים החדשים שיש היום לגילוי פשעים. מולו מופיע מי? במקרה הטוב ביותר נאשם עם עורך-דין, ללא כל אמצעים; במקרה הרע ביותר - נאשם בלי עורך-דין או עורך-דין שמונה לו על-ידי בית-המשפט. אם מונה על-ידי בית-המשפט - יש להניח שהוא יעשה כמיטב יכולתו. אבל בוודאי לא יוכל להתמודד עם המכונה האדירה שמולו. בעיה זו קיימת בכל העולם, וטובי המוחקים והמשפטנים בעולם גותנים דעתם עליה. הפתרון שהוצע, הפתרון שהוגשם בחלק מהמדינות, הוא צעד ניכר קדימה. הוא איננו מאזן את אי-השוויון הזה; הוא מקטין אותו במידה רבה. וזה הפתרון: מול המנגנון הקבוע של התביעה הכללית, על חוקריו, תובעיו ומשפטניה, יעמוד מנגנון קבוע, של הסניגוריה הכללית, על משפטניה וחוקריו שלו. מול החוקר המשטרתי יעמוד החוקר הציבורי שגם הוא יהיה שכיר המדינה, ותפקידו להוכיח - אם ניתן להוכיח - את צדקתו של הנאשם. יש להעמיד לרשותו אותם אמצעים משוכללים העומדים לרשות התובע, לרשות המאשים, המדינה. מול המנגנון המשפטי של המדינה יעמוד המנגנון המשפטי של הציבור, הציבור שהנאשם הוא חלק ממנו.

רעיון זה התגשם בכמה מדינות. אינני יודע אם יש כבר סקר מעורבך המלמד באיזו מידה זה הצליח באותן מדינות שבהן התגשם, מה המגדעות שנתגלו וכמה זה עלה לציבור. אך ברור שזו דרישה של צדק אלמנטרי, שלא יפול כל כובד המשקל של מנגנון המדינה על נאשם, אפילו נאשם עשיר, קל וחומר על נאשם עני. והרי רוב הנאשמים הם עניים, העומדים חסרי ישע מול המנגנון הזה.

כמה אשמים מודים באשמה, או עושים "deal" עם המשטרה, או עם התביעה הכללית, להודות בחלק מן האשמה, פשוט מפני שאינם יכולים לנהל משפט אמיתי? ואילו עמדו להם האמצעים, יכלו אולי כמה מהם לזכות בכל סעיפי כתב האישום. והרי זה מה שהחוק מאפשר בתיאוריה וצריך היה לאפשר להם בפרקטיקה: להתמודד על כל סעיפי כתב האישום ולנסות להפריך את האשמותיו של התובע הכללי. תחת זאת הוא הולך לפקיד התביעה או לקצין המשטרה ועושה אתו "דיל": הוא מודה בסעיף אישום יותר קל תמורת ויתור על סעיף אישום יותר

בחוק זה למעשה לא נאמר כלום, פרט לכך שיהיו תקנות והן הן שיסדירו את העניינים. הפעם דברי החסבר לחוק הם נכונים, ומטעמים שזה חוק מסגרת.

ובכן, מה יקבע שר המשפטים ומה אנהו קובעים? אנהו קובעים שתהיה לשכת סעד. גם היום יש לשכת סעד. היא בבחינת מתת-חסד, אבל היא פועלת. אנהו קובעים שבראש הלשכה יעמוד חבר לשכת עורכי-הדין, ואנשים שמצבם הכלכלי הוא כזה שאינו מאפשר להם לשאת בהוצאות - הם שייחגו. יפה. מכאן ואילך הכל, או כמעט הכל, מסור לשר המשפטים.

בסעיף 3 (ב) להצעת החוק נאמר: "שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות עניינים שבהם אין המבקש חייב להגיש תעודת נזקקות". רוצה לומר: יהיו שני מיני נזקקים, אלה שזקוקים לאישור ממוסד שהם אמנם נזקקים, ואלה ששר המשפטים יקבע שאינם זקוקים.

שר המשפטים י. ש. שפירא:
לא.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

כך כתוב: "שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות עניינים שבהם אין המבקש חייב להגיש תעודת נזקקות". כלומר, אלה שלא יצטרכו להגיש תעודת נזקקים, נניח בדיני מונות, יבוא שר המשפטים ויאמר: בענייני דיני מונות אינני רוצה, אין צורך. למה? מפני שלא חשוב לי אם אשה התובעת היא עשירה או ענייה; קשה לה לגייס כספים בנסיבות אלה גם כאשר מצבה הכלכלי תקין, ואני רוצה שהיא תקבל שירות משפטי חינם. יכול להיות שאם זו תהיה העמדה, אתנגד לכך מעל במה זאת. אני מתנגד להלאמת מקצוע עורכי-הדין, ואראה בזה מין הלאמה. כי סעיף זה פותח פתח רחב כפתחו של אולם לכלול בו כל עניין לפי שיקול דעתו של שר המשפטים. הכנסת חייבת לקבוע את הדברים ולא שר המשפטים.

אבל זו רק התחלה. באים סעיפים 7, 8 ו-9 ומוסיפים לפרט מה יקבע שר המשפטים בתקנות. קודם כל ארבעה דברים ייקבעו על ידו ובהסכמת שר האוצר: הקמת לשכות סעד משפטי, העניינים שבהם יינתנו שירותים משפטיים, היקף השירותים המשפטיים שיינתנו למבקשים לסוגיהם, התנאים למתן שירותים אלה, והתנאים שבהם המקבל שירות משפטי יהא חייב בהחזרת הוצאות שהלשכה הוציאה על שירותים שניתנו לו, כולם או מקצתם. מתוך התייעצות עם לשכת עורכי-הדין הוא יקבע הסדרים למתן שירות משפטי על-ידי עורכי-דין שאינם עובדי לשכת הסעד המשפטי. נוסף לזה יקבע השר אלו מוסדות יהיו מוסמכים לתת תעודות נזקקות לענייני החוק. כמובן שהוא יקבע אם הדבר יחול רק על משפטים פליליים או גם על משפטים אזרחיים. רוצה לומר, הוא יקבע את הכל, אולי נשאר לכנסת להחליט אם ברגע זה יש לאוצר המדינה מספיק כסף, כדי שהמדינה תעלה היום על מסלול של מתן סעד משפטי במשפטים אזרחיים? יכול להיות שהכנסת תחוש שהגיעה העת למתן סעד בפליליים, ולמרות שרצוי הדבר, לא תחליט על כך ולא משרד ממשלתי.

זוהי ההשגה המרכזית שלנו, והיא עוברת כחוט השני לאורך כל סעיפי החוק. מרבית החוקים המוגשים

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אני מצטער על כך שכאשר אני פעם משבח אותך זאת לא אמת. חבל. נגיד כך: הקואליציה החליטה להסיר את הצעת החוק מסדר-היום, ואתה הצעת בסוף נאומך להעביר את הצעת החוק לוועדה. וזה טוב מאוד, מפני שהצעת החוק נכונה וצודקת.

אדם חייב לקבל פיצוי, אם מנגנון המדינה האשים אותו בטעות, והאיש יצא זכאי, ולא רק מחוסר הוכחות, אלא יצא זכאי ממש. הוא צריך לקבל פיצוי, לא רק את שבר טידיחת עורך-הדין שלו, אלא גם פיצוי על עינוי הדין ועל מעצר. שר המשפטים הציע להעביר את זה לוועדה. קם יושב-ראש הקואליציה והתנגד. ליושב-ראש הקואליציה מותר להתנגד להצעת שר המשפטים. מה שאני תמה הוא שמאז עברו 13 יום והדבר לא הגיע עדיין להצבעה. אני חושב שמציע ההצעה וסיעתו, ואולי גם יושב-ראש הישיבה הזאת שהיה גם יושב-ראש הישיבה ההיא, אם אינני טועה...

הי"ר ר. נבון:

יושב-ראש הישיבה הזאת מבקש ממך לדבר לנושא.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

זה מאוד נוגע לנושא. מדובר על אותו דבר בדיוק, היינו על זכויותיו של צד במשפט, כשהוא נצרך.

אני תובע שגם הצעת החוק ההיא תגיע לדין ולהצבעה, ואני מקווה שההצבעה תהיה חיובית מפני שזה נוגע לאותו עקרון: שלפני כס המשפט צריך העני להיות בעל אותן הזכויות כמו העשיר, לא רק בתיאוריה אלא גם בפרקטיקה.

הי"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו - לחבר-הכנסת פרוש.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני הישב-ראש, חברי הכנסת. הצורך בסעד משפטי בישראל היה ידוע מזה שנים. טוב שהגענו לשלב של הצעת חוק הבאה להסדיר את הסעד המשפטי. ובכן, לצערי, מסתיימים דברי השבח שלי בנדון.

הצעתו של כבוד השופט קיסטר, כפי שנאמר בדברי החסבר, לחוק "חוק מסגרת", ובעקבותיה ההצעה שהממשלה או משרד המשפטים מגישים כאן, הצעת חוק מסגרת, אינן נראות לי כתשובה. אני חושש שאני כבר מתחיל לחזור על עצמי בנושא הזה, אבל אני יגע לראות חוקים שבהם כל החוק אינו אומר דבר, פרט לכך שעיקר הדברים המטריאליים, המרכזיים, הקובעים, יותקנו בתקנות על-ידי השר.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אפשר יהיה לחוקק חוק מסגרת לכל חוקי המסגרת. לזה צריכים הרבה זמן.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

בדיוק. אני אינני אוהב לחתום שקים בלנקו, בלי לכתוב מראש את הסכום ואת שם המקבל, ויהיה המתווך בשק אשר יהא. וכמחוקק, כאחד מ-120 מחוקקים, אינני רוצה לתת בלנקו מראש על הכל, בשום חוק, בשום עניין, גם לא בעניין הזה, עם כל האמון לשר הנוכחי. אנהו מחוקקים חוק לשנים, ואני גם אינני יודע מה השר הנוכחי, עם כל הכבוד לו, ירצה לצאת לתוך החוק הזה. ייתכן שנשכים, ייתכן ששנינו על כך.

ומה מן הדברים שהמשרדים הממשלתיים מטפלים בהם ואנו מייפים כוחם לטובל בהם, אינם משפיעים על תקציב המדינה. למה דווקא לגבי הנוקקים תיקבענה מגבלות מטעם שר האוצר?

אם נשאר סעיף 7 כפי שהוא מנוסח, אם נשאר את הכפיפות להסכמת שר האוצר, אינני יודע מה יישאר מחוק המסגרת שאנו קובעים. אם רוצים לשמור על המסגרת הקיימת, אפשר לשמור עליה לפי סעיף 13 לחוק סדר הדין הפלילי, לפיו רשאי בית המשפט למנות סניגור לאדם חסר אמצעים. אך זה אינו מה שאנו מתכוונים לו בחוק המוצע. לכן, אם נשאר רק מסגרת, ואת ההגבלה של הכפיפות להסכמת שר האוצר, אני חושב שלא יישאר מכל הכוונה הטובה שבהצעת חוק זו משהו שיעזור לנוקקים לחוק.

סעיף (4) 7 מדבר על התנאים שבהם מקבל שירות משפטי יחיד חייב החוזרת הוצאות שהלשכה הוציאה על שירותים שניתנו לו. אני חושש מאוד מסעיף זה, ובמיוחד אם יהיה כפוף להסכמת שר האוצר, כי בסופו של דבר הסעד ניתן לנוקקים מחוסרי אמצעים. אני מבין שאפשר לקבוע, שאם כתוצאה מסעד משפטי ירוויח הנזק סכומי כסף ניכרים, כי אז - ורק אז - יהיה מקום לבקש החזרת ההוצאות שהלשכה הוציאה על שירותים שניתנו לו. אבל רק במקרה זה, ולא לקבוע זאת כדבר כולל.

יש צורך להגדיר ביתר בהירות מי זכאי לסעד משפטי. אנו נתקלים במקרים של קיפוח נוקקים, ואיננו נוטנים את הדעת על הגדרת הזכאים. בהגדרת הזכאים לביטוח אמבולטורי נאמר שאם הכנסתו של הנזק עוברת על הסכום שנקבע, ולו גם בסכום קטן של עשר לירות, אין הוא זכאי לביטוח אמבולטורי. נזקקים אלה הם נזקקי משרד הסעד, ובמקרים כאלה הם צריכים לשאת בעול ההוצאות הרפואיות בסכומים שאינם יכולים לעמוד בהם. יש עניינים בני טובים רבים, שאינם נזקקים לעזרת משרד הסעד לצרכיהם הרגילים, מעדיפים לסבול ולא להזדקק לבריות, אבל אינם יכולים לעמוד בהוצאות הרפואיות. לכן יש להגדיר הגדרה מדויקת מי הזכאים לצורך חוק זה. אני רוצה גם להביא לתשומת לב שבקביעת התקנות יש לפשט אותן ככל האפשר ולא להכביד יתר על המידה.

אינני יודע איך תקבלו את הערתי הבאה - אני אומר זאת בפורש. ייתכן שהיא חריגה מן העניין הנידון וייתכן שלא. אני פונה אל שר המשפטים הנכבד: כשם שמינית ועדה לשיפור שירותי הסעד המשפטי לשם מתן סעד משפטי לחסרי אמצעים - אולי תתן דעתך על הצורך לתת סעד לחסרי האמצעים המשפטיים לשיפורם של שירותי הסעד. ואין זה משחק מלים - שירותי הסעד המשפטי ומשפט נגד שירותי הסעד.

מה מטרת החוק הזה? אני חושב שזו היתה פעולה מאוד מבורכת לתת מה לחסרי האמצעים אשר אין להם מי שיתכב את זכויותיהם, בנייהם רבים, אלפים, אשר סובלים סבל ללא נשוא באשר הם חסרי אמצעים ושירותי הסעד אינם מספקים את צרכיהם ומקילים על סבלותיהם. אמרו לי השבוע כמה עובדות סוציאליות: בבוא החורף אין אנו יכולות מבחינה רגשית לעמוד בכיותיהן ואנחנו תיהן של המשפחות המחסורות אמצעים, המתגוררות בבתים שבהם ילדים קופאים מקור, משפחות שאין בהן ילדים אפילו שמיכה דקה.

לאחרונה, לצערי, דווקא על ידי משרד המשפטים, שצריך היה להיות קנאי לכך שיהיו ככל האפשר פחות חוקי מסגרת, אם בכלל, - הם חוקי מסגרת. בחוק זה ניתן ליצור, על-ידי כמה תקנות, מצב, לא של הלאמה, אבל של צעידה מרחיקת-לכת בכיוון להלאמה. יש ארצות שבהן מקצוע הפרקליטות מולאם ויש סטנדרטיזציה של המקצוע. אני מבין את רצונו של חבר הכנסת אבנרי שכולם יהיו שווים בפני המשפט. אבל הוא צריך לחשוב, שבאותה מידה תיווצר סטנדרטיזציה בהגנה, וכל סטנדרטיזציה טיזציה כזאת פוגמת בצדק. כל נסיון לסטנדרטיזציה מחטיא את המטרה. אין שווים בפני בית המשפט. יש נאשם שיש לו כושר דיבור, או הופעה משכנעת, וממילא יש לו עדיפות מסוימת. האנשים אינם גולדים שווים תחת השמים. אנו חייבים לתת להם הזדמנות שווה, ואם לכן אהה מתכוון אני מסכים. במדינות שהיה נסיון ליצור סטנדרטיזציה של המקצוע והלאמתו, שם אין משפט וצדק. בברית-המועצות אין משפט וצדק. בברית-המועצות יש הלאמת המקצוע, וכך נראה שם הצדק. עורך-דין מטעם המדינה בכל דבר ובכל מקרה - זוהי התוצאה, ואין משפט ואין צדק.

על כן המחשבה לארגן את הסעד המשפטי ברוכה היא. הצעת חוק בעניין זה היא בעתה, אבל לא הצעת החוק שלפנינו. משרד המשפטים חייב היה להביא לכנסת הצעת חוק מטריאלית, ואז היינו מתייחסים לסעיפים המהותיים, ולא להשאיר את העניין פתוח לתקנות שהן מותקנות, מתבטלות ומותקנות מחדש, הכל לפי שיקול דעתו של השר. אין לכך הצדקה. הכנסת איננה עמוסה לעייפה ברגע זה. אפשר היה להיוועץ בה ולקבל הנחייתה.

הי"ר י. נבון:

רשות היבור לחבר הכנסת פרוש, ואחריו - לחבר הכנסת צדוק.

מונח פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש להעריך בחיוב דב את החוק המוצע, חוק הסעד המשפטי. יש לציין עירנותו של שר המשפטים לבעיות הסעד המשפטי ומיני ועדה בראשותו של כבוד הושפט קיסטר, שכולנו מערי-כים את עבודתו ועבודת חבריו לוועדה, שהיא עבודה מבורכת.

החידוש בחוק זה הוא, כפי שמודגש במבוא לחוק, במתן מעמד חוקי ללשכות הסעד המשפטי הקיימות היום. גם היום מקיים משרד המשפטים לשכות סעד משפטי. אולם מאחר שאין בסיס בחוק לקיום לשכות אלו, ניתן הסעד בחסד ולא בזכות. החוק המוצע בא לקבוע שיינתן סעד משפטי בזכות ולא בחסד.

בהצעת החוק נאמר ששר המשפטים רשאי להקים לשכות סעד משפטי. אני הייתי מציע להשתמש במונח אחד במקום "רשאי". יש צורך להדגיש שהלשכות לא תהיינה במעמד שהיו עד עכשיו, אלא במעמד מחייב.

ומכאן לסעיף 7 של החוק. קשה להבין מדוע מותנית התקנת התקנות לגבי ארבעה סעיפים בהסכמת שר האוצר. סעיפים אלה הם מעמודי היסוד של החוק כולו. אינני מבין מאיזו בחינה הם שייכים לשר האוצר. אני הייתי יכול לראות בחוק זה קשר לשר הסעד באשר מכל מטרתו של החוק היא לתת סעד לנוקקים. אינני מבין מה הקשר בין חוק זה לבין שר האוצר. הייתי רוצה לשאול איזה חוק מן החוקים שאנו מחוקקים,

רצוני להעיר הערה קצרה לדברי חבר-הכנסת נחוש-תן. הוא טוען כנגד ההצעה להקים לשכות סעד מטעם המדינה, והוא סבור שעניין זה צריך להיות מסור ללשכת עורכי-הדין. אני חושב שגישתו זו של חבר-הכנסת נחוש-תן היא גישה המפגרת בעשרות שנים אחרי ההתפתחויות בעולם בתחומי הסעד, בכלל זה תחום הסעד המשפטי. הגילוי האחרון של גישה זו היה אולי בהתנגדות הסתדרות רפואת הרופאים בארצות-הברית ל"מדיקל-קיר", והיום בכל העולם נמצאים כבר מעבר לגישה זו. החובה לספק לנוזקים סעד משפטי היא חובה המוטלת על הציבור באמצעות המדינה. המדינה צריכה לספק את התקציבים ולהקים את הלשכה. ציבור עורכי-הדין נדרש להטות שכם, לעורר, כשם שציבור הרופאים נדרש להטות שכם בתחום השירות הרפואי. אולם, כשם שאין להעלות על הדעת שהמדינה תתפרק מחובותיה לספק שירותי בריאות לציבור ותמסור את העניין להסתדרות הרופאים — כך אין בהמשכה של אותה גישה עקרונית להעלות על הדעת שהמדינה תתפרק מחובתה לספק סעד משפטי והשאיר את התפקיד הזה בידי ציבור עורכי-הדין.

אדוני היושב-ראש. החוק שלפנינו הוא, כפי שתואר, חוק מסגרת, והיתרון בו הוא בכך שהוא נותן בסיס חוקי למה שקיים עד עכשיו בגדר הסדר מינהלי. זה צעד קדימה, צעד חשוב, ולדעתי עדיין בלתי מספיק. אני חושב שנכונה היתה הערתו של אחד מקודמיו מעל דוכן זה שחוק זה משאיר את כל התוכן של הסעד המשפטי לקביעה נוספת. איננו יודעים בחוק זה היכן יוקמו לשכות וכמה יוקמו; מה הם המבחינים לכך שאדם ייקבע כנוזק הזכאי לסעד משפטי; באילו עניינים יינתן הסעד המשפטי; באיזה היקף יינתן הסעד המשפטי באותם עניינים בהם יינתן, ואחרון אחרון, אבל לא בלתי חשוב, איננו יודעים מה השכר שישולם לאותם עורכי-דין שלא מעובדי הלשכה, אשר יוטל עליהם להגיש את הסעד מטעם הלשכה. שיעורו של השכר הזה אינו עניינים של עורכי-הדין הנוגעים בדבר בלבד. הוא גם קובע את טיבו של השירות והוא נוגע יפה יפה לנוזקים לשירות הזה.

מתוך הדברים שמניתי אני הייתי, כמובן, משאיר לקביעתו של שר המשפטים את עניין מיקומן של הלשכות וגם את עניין שרם של עורכי-הדין, אבל נדמה לי שבשני דברים יסודיים — בעניין המבחינים, לפיהם ייקבע מי נחשב לנוזק, ובעניין היקפו של הסעד — אנחנו כמחוקקים חייבים לומר במסגרת חוק זה יותר משנאמר כאן. ייתכן שבתחום העניינים, שבהם יינתן הסעד, אפשר לקבוע כבר בחוק מספר דברים יסודיים, ולהשאיר לתקנות, באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט, הרחבת החיקף והוספת עניינים אחרים. אבל הייתי רוצה שלמחרת קבלת חוק זה המצב החוקי יהיה שעשינו משהו קונקרטי בעניין זה ושהפעלת חוק זה הלכה למעשה לא תהיה עוד תלויה, ולו בתחומים מצומצמים, בפעולות נוספות של חקיקת משנה. הייתי רוצה שתימצא דרך למנוע מן הנוזק את הצורך לפנות לשני מוסדות. לפי ההצעה שלפנינו הוא צריך לפנות תחילה לאותו מוסד ששר המשפטים יקבע ולקבל משם תעודת נזקקות ואחרי שיעבור את המודר הזה של המוסד המעניק תעודות נזקקות הוא צריך, כשתעודה זאת בידו, לפנות ללשכת הסעד המשפטי ולהגיש שם את ה"קייס" שלו, ובלשכה זאת ייבדק ה"קייס" מבחינה משפטית.

ברור לי ששתי הבחינות האלה שונות. בחינת

אמנם יכולים אתם לחשוב זאת כחריגה, כי זה אינו נוגע ישירות לנושא. אבל כשם שאנו דואמים לתת אפשרות להגות תלונות ותביעות, לתת סעד משפטי לנוזקים — עלינו לתת דעתנו גם לנוזקי הסעד. אינני יודע אם זו המסגרת או לא, אבל עובדה היא — ואני חושב שזה צריך להישמע מעל במת הכנסת — כי אנו עומדים בפני מצב ששכבה מסוימת בישוב, גדולה ורחבה, אינה יודעת מה נעשה אצל השכבות האחרות. עלינו לדעת כי יש בתים שבהם מחזיקים את הילדים ואין שולחים אותם לבתי הספר מכיוון שאין להם אפילו סוודר ללבוש.

יש חובות לעניינים אלה — משרד הסעד. אינני מאשים חס וחסלה את משרד הסעד על מחדלים. אני מאשים את כולנו, את כל הגורמים, שמתוך כמהית התקציבים אנו מתעלמים מאלה שאין להם כוח לתבוע את תביעותיהם. וכך הגענו למסגרות: מסגרת של סל מזונות, ללא אפשרות לחיות, לא לחיות ולא למות; מסגרת של עזרה אחרת, מבלי אפשרות להיענות לצרכים המינימליים של שכבות אלה. מי יתבע? יש להם הזכות לתבוע, ואין להם תובע. הנתבעים — אנחנו. רציתי רק לשבר את האוזן מכיוון ששר המשפטים הביא כאן דבר חשוב מאוד — סעד משפטי לנוזקים המגיעים לבית המשפט. אבל יש נוזקים שהדבר נוגע לחייהם, לקיומם ולקיום ילדיהם ואין מי שיתבע את הנתבעים, את כולנו.

לכן — במסגרת דיון זה או במסגרת אחרת כל שהיא — אני חושב שאנו כנבחרו הציבור חייבים להיות לפה לנוזקים אלה וחסרי אמצעים אלה כדי להביא את תביעותיהם, כדי לשמוע אותם ולהיענות להם.

אני חוזר ואומר: לא התכוונתי כלל וכלל, ובעניין זה אהיה אחרון בין אחרונים, בלוק את משרד הסעד אין את שר המשפטים. אני מבקר את כולנו שבתת-תודעתנו אין אנו יודעים — אני אומר את זה גם על עצמי וגם על כל אחד — להיענות לחסרי האמצעים ולהיות להם לפה לצרכיהם המינימליים, היסודיים. ואם אתה, כבוד שר המשפטים, התחלת בהתחלה טובה ויפה לבוא לעזרת חסרי האמצעים, התחלת במצווה, תראה את הדרך כיצד להתקדם הלאה והלאה למען הנוזקים.

הי"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כולי תמיהה על חבר-הכנסת פרוש שמצא לנכון במסגרת דיון על חוק שנושא ברור ומוגדר — חוק הסעד המשפטי לנוזקים — לגולל לפנינו את כל בעיית הנוזקים לסעד במדינה ואת מדיניות הסעד. בקרוב יהיה לנו דיון על התקציב, ואגב דיון זה נדון בכל אחד ממשרדי הממשלה, בתוכם משרד הסעד. גוסף לכך, לפי הסדרים החדשים, נקיים פעם אחת בשנה דיון על מדיניות משרד הסעד ופעולותיו. מדי פעם בפעם מובאים לפנינו חוקים בנושאים הנוגעים לסעד, וכל אלה הזדמנויות לגיטימיות לדבר בכנסת ולהעלות את בעיות מדיניות הסעד. להעלות נושא זה במסגרת החוק שלפנינו, שעליו צריך לענות שר המשפטים ולא שר הסעד, בדיון בו חברים הדנים המופיעים מתייחסים לנושא הספציפי שלפנינו — אני חושב שהעלאת הנושא בצורה זו ריח של דימוגיה נודף ממנה.

הז"ר י. גבון:

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. קורה אצלנו לא פעם, שבדיון על נושא פלוני בראש גואם נוגע - ואף יותר מזה - בנושא אחר ומרחיב עליו את הדיבור, ומכך לא יוצאת נפסדת הכנסת וגם הבירור לא יוצא נפסד. שלא כחבר-הכנסת צדוק אני מברך את חבר-הכנסת פרוש על הדברים ה"אי-רלבנטיים" שהשמיע כאן. אני מברך על שנשמעו פה דברים על המצב החמור שנמצאת בו משפחות. נכון שנקיים דיון על התקציב וניגע בבעיה זו, אבל מתי דנים באיזה נושא ולא סוטים הצדה לעניינים פוליטיים, לעניינים בין-מפלגתיים? ואם פעם נמצא חבר כנסת שהקדיש חמש דקות מדבריו כדי לדבר על נושא "אי-רלבנטי" זה - לדידי, ברוך יהיה.

חברי הכנסת הנכבדים. אני חושב שבגאום התקציב הראשון שלי - לא בדקתי, וייתכן שהיה זה בגאום השני, כלומר לפני חמש שנים או לפני ארבע שנים - אמרתי לכנסת, שאינני מאושר מענייני הסעד המשפטי. אחר-כך מינתי את הוועדה בראשותו של השופט קיסטר. הדין-וחשבון מטעם הוועדה הונח על שולחן הכנסת מיד לאחר שהגיע אלי. חברי הכנסת מחפשים נושאים להצעות חוק פרטיות שלהם, ויבורכו על כך, אבל לא ראיתי הצעת חוק פרטית בנושא הסעד המשפטי. והאת אני אומר בגלל מספר טענות שחזרו ושנו כאן. אינני מתכוון, כמוכן, להשיב על כל הטענות. זה לא עניין של התנצחות. אני מעוניין שהצעת החוק תהיה לחוק.

השאלה הראשונה היתה בקשר לחוק מסגרת. אולי יודע משהו איך עושים את החוק הראשון לסעד משפטי לא בתוך חוק מסגרת? אני אינני יודע. אין אצלנו נוהג של הלאמת מקצוע. איננו מתכוונים להלאים את מקצוע עריכת הדין, ואיננו מתכוונים להעסיק עשרות רבות של עורכי-דין כעובדים חרשים של משרד המשפטים אשר יטפלו בסעד המשפטי. או צריכים למצוא דרך של הידברות עם ציבור עורכי-הדין בארץ. ניסיתי להידבר בנושא אחד: בתקופת כהונתה של הכנסת השישית הונח על שולחן הכנסת חוק הנוטריונים. או מידברים וממשיכים להידבר - גם זה נוגע לציבור הזקוק לפרנסה - אבל העניין איננו מתקדם.

חוק זה אם יתקבל יכל בתוכו סעיף חשוב ביותר האומר: "שר המשפטים, בהתייעצות עם לשכת עורכי-הדין, רשאי לקבוע בתקנות הסדרים למתן שירות משפטי על ידי עורכי-דין שאינם עובדי לשכת הסעד המשפטי ולתשלום שכר טירחה והוצאות לעורכי-דין כאלה". והאי יכול הוא, שר המשפטים, לקיים התייעצויות כל כמה שירצה, אבל לאחר ההתייעצויות הוא רשאי לקבוע דברים בתקנות. כלומר, שלא כמו בסעיף 13 לחוק סדר הדין הפלילי, הנותן יפיו כוח לבית המשפט לקבוע סניגורים, אבל אין הוא נותן יפיו כוח לבית המשפט למנות סניגורים, היינו - לומר לאדם: אתה תהיה סניגור במשפט זה - אין לו סמכות כזו. הוא צריך לפנות לעורך-הדין, עורך-הדין צריך להסכים לכך, ואם הוא מסכים - בית המשפט ממנה אותו. על כן נחזק חוק מסגרת הנותן יפיו כוח לשר המשפטים לעשות זאת. זו היתה טענה מסוג אחד, שחזרה אצל רבים.

השאלה היא: מה יהיו סוגי העזרה? ועדת השופט קיסטר הציעה לנו רשימה, בחינת "תפריט" גדול מאוד.

הזקקות היא בחינת סעד, והבחנה המשפטית - עניין למשפטנים. בכל זאת הייתי חושב שאפשר אולי למצוא דרך שבחינות אלה תיערכנה במקביל ועל-ידי כך שרשות אחת מעבירה בצינורות פנימיים לרשות השנייה את העניין לצורך בדיקה, בלי שאותו נוקק לסעד משפטי נשלח לשתי כתובות. הייתי רוצה שמבחינת די היה בכך שהוא פונה לכתובת אחת, ואותה כתובת דואגת לכך שתיערך גם בחינת הסעד, הבחינה הסוציאלית על-ידי המוסד הנוגע בדבר, וגם הבחינה המשפטית על-ידי הלשכה עצמה.

לסעיף 5 המדבר על העדר: אני מחייב את זכות העדר. הייתי רוצה שהגוהל של עדר זה והדניים החלים עליו יהיו פשוטים ובלתי פורמליים ביותר, וכשדבר זה ייקבע במפורש בחוק או בתקנות, רוצה הייתי למנוע שאדם הנוקק לסעד משפטי יצטרך לקבל עזרה משפטית כדי לקבל עדר על זה שמונעים ממנו את הסעד המשפטי. אנו עלולים להכניס את האיש המסכן הזה לאיזה מעגל קסמים. אם כן, אם נותנים לו זכות עירעור, ואני מחייב אותה, צריך ללוותה בהוראה המפשטת ככל האפשר את הליך העדר הזה, בירורו ושמיעתו.

אני רוצה להעיר עוד הערה אחת לגבי הסעד המשפטי בתחום הפלילי. קיים כיום הסדר, שלפיו חייב בית-המשפט במקרים חמורים למנות סניגור לנאשם, ובמקרים אחרים רשאי הוא, אם הוא רואה צורך בכך, למנות לנאשם סניגור. אני חושב שהסדר זה פועל כהלכה וכאן הייתי חוזר שוב רק להערה אחת פרוזאית מאוד, הנוגעת לשיעוריו השכר שמקבלים עורכי-הדין הנקראים לתת שירות זה; ושוב, אני מעיר הערה זאת לא מתוך דאגה לעורכי-דין הנוגעים בדבר אלא מתוך דאגה לנאשמים הנוקקים לשירותם -

יעקב נחושתן (גח"ל):
לטיב השירות.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

- - כי טיב השירות מושפע על-ידי השכר המשתלם. אולי לא טוב שזה כך, אבל זה טבעו של אדם. הייתי רוצה להוסיף לכך שכל הסעד הזה הניתן היום בעניינים פליליים מתחיל בבית-המשפט, שבו נשמע המשפט הפלילי. השלב הטרודם-שיפוטי, כלומר כל אותו שלב של החקירה והכנת התיק, אינו מכוסה היום. אני חושב שהוא מחייב מתן סעד משפטי. החוק המוצע לפנינו יוכל לשמש מסגרת גם לסעד בתחום זה, והייתי רוצה לשמוע מפי שר המשפטים אם כוונתו היום או ברבות הימים, כשהמאמצים התקציביים יאפשרו לו זאת, להכניס את הסעד המשפטי בתחום הפלילי בשלב שלפני המשפט עצמו בתוך מסגרת חוק זה. זכויות החשוד, שטרם הגיע למעמד פורמלי של נאשם, חשובות מאוד לקיום משפט צדק, ואנו יודעים שבארצות-הברית, למשל, יש טוענים ששם הרחיקו לכת, אבל על כל פנים מושם שם דגש חזק מאוד על זכויות החשוד בטרם משפט. עצה משפטית בשלב זה חשובה מאוד. חשוד שאינו מודרך בשלב זה על ידי עצה משפטית נכונה, עלול הדבר לקבוע לשבט את גורלו של המשפט עצמו. אני סבור שבתחום הפלילי עלינו להשלים את ההוראה הקיימת, את ההסדר הקיים, לגבי העמדת סניגור לנאשם על ידי הסדר מתאים למתן סעד משפטי לחשוד בעבירה בטרם היותו נאשם.

היא שבתלונה זו יכריע שופט. כמובן, אני מקבל את התביעה שהערר צריך להתנהל באופן הפשוט ביותר.

רבותי, מה יוכל ראש הלשכה לומר? הוא יאמר שהעניין אינו אלא טרדני או קנטרני או שאין לו על מה לסמוך או שאין בסיס סביר מבחינת הדין או עובדת הראיות. האדם מגיש את סיפור המעשה ואומר שהוא מבקש סעד משפטי. ראש הלשכה, שהוא עורך-דין, קורא את החומר ואומר: לא צריך להגיש זאת מאחד מן הנימוקים והאלה. מה צריך לומר לשופט שאלו מגישים את הערר? מה יש לטעון? - לא, צריך להגיש לו את הדוקומנט שהוגש לראש הלשכה בצירוף החלטת ראש הלשכה ולבקש: אדוני השופט, קרא מה כתוב כאן ותאמר האם ראש הלשכה צודק או אני צודק. לשם כך לא נחוץ עורך-דין ולא זקוקים להדרכה משפטית.

כתוב "בדרך" ובמועד שייקבעו בתקנות". אפשר לחשוב ששר המשפטים ינסח במקרה כזה תקנות לערר שהאיש המסכן יילך לאבדון. אבל אין חשדנות כזאת, אני מקווה שאיננה. כך אני מבין את הערר: יש סיפור המעשה של האיש הנזקק, על זה אמר ראש הלשכה שהדבר אינו ראוי לתמיכה ואי-אפשר לטפל בזאת כי לא יצלחתי, או שזה סתם קנטרנות ובלבול מוח. על זה יחליט השופט. השופט יקרא את הדברים ויגיד עם מי הצדק. כל מי שיעסק במקצוע עריכת דין יודע שגם כאשר מקבל עורך-הדין כסף, הרי עורך-דין שמכבד את עצמו ומכבד את המקצוע שלו יאמר ברובם הגדול של המקרים: אדוני, אין לך מה לבלבל את המוח לעצמך, העניין אינו ראוי לטיפול, על אחת כמה וכמה כאשר אתה הולך להגיש סעד משפטי.

אינני רוצה להעסיק אתכם במשך שעות על גבי שעות באנקודות ובמעשיות שהיו, כאשר אנשים באים ורוצים להגיש תביעות על דברים שאין להם שחר ואין להם יסור. כך הם החיים.

חבר-הכנסת ארידור, זו קריאה ראשונה. במקום אחד כתוב "ראש הלשכה" ובסעיף 5 כתוב "סירבה הלשכה". במקרה הטוב ביותר זה שייך להערות סגנוניות שבנוסח. להערה כזאת יש מקום לכל היותר בוועדה.

יכולתי בקלות לומר שעד שיוחלט אחרת אני מצרף את הכללים שנקבעו על ידי משרד המשפטים. ב-1969 בתור נספח לחוק. אינני רוצה לעשות דברים שהם צריכים רק להיראות. אין לי ספק בדבר שלאחר שהחוק יתקבל, ויתקבל בתור חוק מסגרת, תהיה לנו אפשרות גדולה לשבת במשא-ומתן, קודם כל עם עצמנו, עם אנשים שעובדים בלשכות שלנו ועם לשכת עורכי-הדין, והיו לנו דברים לא פשוטים עם לשכת עורכי-הדין; כי אם אתה מרחיב את השירות אתה מתקרב להלאמת המקצוע, דבר שעורכי דין אינם רוצים בו, ואם אתה מצמצם את השירות - אתה אינך ממלא את התפקיד שאתה צריך למלא. כך שאתה צריך ללכת בין הרבה טיפות, וגם בין הרבה טיפות של כסף.

מציעים לנו שלא שר הסעד יהיה רשאי לקבוע את המוסדות שיתנו תעודות נזקקות לעניין החוק ואת המבחנים שלפיהם יפעלו מוסדות אלה. אין במשרד המשפטים אפילו פקיד אחד שיועד את העניין הזה או שצריך לדעת את העניין. הוא יכול ללמוד זאת. מה יעשה? אם יהיה כתוב ששר המשפטים יקבע זאת, הוא יכתוב מכתב לשר הסעד ויבקש את הכתובות.

ברור שאנו לא ניקח בבת אחת את כל התפריט; נקיים בנינו דיונים רבים איזה סעיפים ניקח מרשימה זו ובאיזה שלב. שואלים אותי: מדוע דרושה הסכמת שר האוצר? אני יכול מראש לומר, שאני יכול לוותר על המלים "בהסכמת שר האוצר". ומדוע אני יכול להסכים להשאת המלים הללו? מפני ששום שר משפטים לא יוכל להתקין תקנות, כלומר לא יוכל לקבוע מה תהיה פעולתו בשטח זה, אם לא יהיה לו תקציב. ועל תקציב עדיין נוהגים במדינה דמוקרטית כמו שלנו להיוועץ בשר האוצר. אם אינך שבע רצון מהחלטת שר האוצר, אתה יכול לערער בפני הממשלה. זהו המקסימום שאתה יכול להגיע אליו. הקמת לשכת סעד משפטית כרוכה בהוצאות. העניינים שבהם ינתנו שירותים משפטיים - ונניח שהם ינתנו רק בעניינים של תביעות מזונות של נשים - גם הם כרוכים בתקציב. אם ירחיבו זאת לגבי פינוי דירות יהיה דרוש תקציב אחר. אם זה יהיה היקף השירותים המשפטיים, אם ינתנו עצות או לא, אם ינסחו חווים או לא, אם יעניו בחורים ויאמרו כמה מגיע לצד שכנגד - הרי כל זה כרוך בהוצאות. בלי כסף השירותים הללו לא ינתנו ולכן דרוש הרבה כסף. למען האלגנטיות, אני אקבל בנקל את הסכמת שר האוצר הנוכחי להצעה שהמלים "בהסכמת שר האוצר" לא יהיו כתובות. זה לא יתן מאומה. אדם אחראי אינו יכול להתקין תקנות שאין להן כסוי תקציבי. אני יודע שאם הסעד המשפטי צריך לעלות לי, במחוז פלוג, נגיד חצי מיליון לירות בשנה, נחוץ שיהיה לי בתקציב חצי מיליון לירות. אחרת לא אוציא זאת. השאלה אינה אם יהיה כתוב "בהסכמת שר האוצר" או לא יהיה כתוב "בהסכמת שר האוצר". השאלה היא אם זה בא לבטא שהסעד ייעשה לפי התקציב. מזה אי-אפשר להתעלם וזה מוכרח להיות כך. לא קובעות המלים "בהסכמת שר האוצר".

נאמר שהתקנות תהיינה זקוקות לאישור מטעם ועדת החוקה, חוק ומשפט. זה באמת לא איכפת לי. עם כל הכבוד למציעים, אין בכך שום ממשות. לו היו תקנות אלה מטילות אי-אלה חובות על האזרחים יכולה היתה ועדת החוקה, חוק ומשפט לומר שהיא מסכימה לחובות א', ב' ו-ג' ואינה מסכימה לחובות ד' ו-ה, אינה מאשרת אותן. אבל כאשר התקנות באות להקנות זכויות אין אישור הוועדה מוסיף ולא כלום. אם שר המשפטים יציע הקניית זכויות א' ב' ו-ג', לא תוכל הוועדה לומר על ידי אישורה שהיא מוסיפה זכויות ד' ו-ה. אילו אמרו זאת התקנות תתקין ועדת החוקה, חוק ומשפט - זאת היית מבין. זו הצעה, אם כי אין לדבר זה דוגמא ואין לו משל. אבל מה יהיה האישור הזה? האישור הזה יתן גושפנקה במקום שאינה מעלה ואינה מורידה אלא רק מאריכה את העניין. כאשר כבר גמרת עם עורכי-הדין, כבר גמרת עם שר האוצר וכבר ניסחת את התקנות לפני שאתה מתחיל להפעיל אותן - הן ימתונו לתורן עד שייגעו לאישור. אילו היה האישור בעל תוכן, גיחא. אבל כאשר האישור אינו בעל תוכן אינני יודע, עם כל הכבוד, לשם מה זה נחוץ לנו.

היתה טענה שהערר צריך להיות לא לפני שופט כי אם לפני ועדה של עובדי משרד המשפטים. זו פעם ראשונה אני שומע שכאשר צריך להכריע בין אורח לבין פקיד פלוגי מוטב לו לאורח שגוף של פקידים אחרים יהיה המכריע במקום שופט. דומני שהאידיאל שכל אדם בארץ רוצה בו, במקרה שיש לו תלונה נגד האדמיניסטרציה,

חוברת ז', ושיבה קכ"ז

— חוק הסעד המשפטי (שפירא, גבון, חוני); חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה) (גבון, בן-מאיר) —

שר-הסעד מ. חוני :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לאחר שהכנסת החליטה להעביר את הצעת החוק לוועדה הריגית מוצא לנו לחזור ולהדגיש בדגש חזק את דברי ידידי שר המשפטים באשר לדבריו של חבר-הכנסת פרוש.

אשר לדעתו של חבר-הכנסת צדוק — דבריו תרגו מן הנושא המוגדר. רבים המרכיבים בחברה הישראלית העוסקים במרץ רב בהעלאת רמת חייהם הם ודוחקים הצדה, במודע או שלא במודע, את בעיות העוני והמצוקה שעוד רבות הן בחברה הישראלית, בשולי החברה. והרי אותם שני אחוזים בהם עלתה הצריכה הפרטית השנה, בשנת 1970, ושהם מהווים סכום של 220—230 מיליון לירות, אילו הסכימה החברה להעביר אותם המיליונים מהעלאת הצריכה הפרטית — אם באמצעות קופות המדינה אם באמצעות הרשויות המקומיות או אירגונים וולונטריים וכיוצא באלה — לאותן מטרות, הרי רוב הבעיות, אם לא כולן, בעיקר הבעיות האקוטיות, היו באות על פתרון. אם בכל הארץ המצב כך, הרי בירו-שלים באופן מיוחד, שכן עיר הקודש ירושלים ברוכה בהרבה דברים טובים, אך ברוכה היא גם במשקע עמוק מאוד של מקרים סוציאליים, עוני ומצוקה. די לרדת לקטמונים כדי להיווכח בכך. וחבר-הכנסת פרוש כראש מחלקת הסעד של עיריית ירושלים ודאי ניצב פנים אל פנים, יום יום, מול בעיות אלה. אין פלא שהפנה את תשומת לבו של הכנסת לכך וכך נאה ויאה. כל אחד מאתנו הוא בבחינת "שיויתי עוני ומצוקה לנגדי תמיד".

איני יודע את שמות המוסדות ואת הכתובות שלהם. מדוע לא יעשה זאת שר הסעד? אם בוועדה יוחלט ששר המשפטים צריך לעשות זאת בהתייעצות עם שר הסעד, אני חושב שלא אני ולא שר הסעד נצא למלחמה. אבל שר הסעד יכול לתת את האינפורמציה הזאת לא במאה אחוזים, בשמונים אחוזים. שר המשפטים יכול לתת את האינפורמציה הזאת באפס אחוז או בחמישה אחוזים.

חברי הכנסת הנכבדים, יש להחיש את הגשת הסעד המשפטי. ואבקש להעביר את החוק לוועדה החוקה, חוק ומשפט.

הי"ר י. גבון :

לפנינו שתי הצעות לגבי הוועדה שתדון בנושא. יש הצעת שר המשפטים להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט, ויש הצעת חברת-הכנסת הרמן להעביר את הצעת החוק לוועדה משותפת. אצביע בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק הסעד המשפטי, תשל"א—1970, לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת נתקבלה.

הי"ר י. גבון :

רשות הדיבור לשר הסעד, להערה.

ה. חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א—1970 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

הי"ר י. גבון :

אנחנו עוברים לסעיף ג' בסדר-היום: חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א—1970, קריאה שנייה ושלישית. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק זה, שאני מביא עכשיו לקריאה שנייה ושלישית, הוא מהפכני מבחינה משפטית, מצד אמצעי הסעד הניתנים במקרים של הפרת חוזה. הוא הונח על שולחן הכנסת על-ידי הממשלה בפעם הראשונה ב-1965. הוא שונה והובא עוד פעם, ב-1969, לכנסת הזאת, לאחר קריאה ראשונה הוא הועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט. הוא נדון בקריאה הראשונה בימים 24 ו-25 בנובמבר 1969 והועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט. הוועדה דגה בו ברציפות והקדישה לו זמן רב. חוק זה מחייב דיון מעמיק. הוועדה הניחה את החוק על שולחן הכנסת לקריאה שנייה ושלישית ב-12 באוגוסט 1970, בסוף המשלב האחרון. מבחינה טכנית לא הספיקה הכנסת אז לקיים את הקריאה השנייה והשלישית, ואני מביא את הצעת הוועדה היום להכרעה.

כדי להמחיש לחברי הכנסת את העבודה הרבה שנעשתה בחוק הזה — החוק היה די חשוב והצדיק

* "דברי הכנסת", כרך 56, עמ' 353; נספחות.

עבודה כזאת — אומר שמתוך 24 סעיפים בחוק חוקנו 17 סעיפים בדרך מהותית. 5 סעיפים מבין אלה המורכבים באים עכשיו לקריאה שנייה ושלישית הם חדשים לגמרי, 5 סעיפים שלא היו בחוק שעבר קריאה ראשונה. הם באותו נושא, כמובן. סעיף אחד ושני סעיפים קטנים נמחקו. נשארו בלי שינויים שלושה סעיפים וחלק מסעיף רביעי. הבאתי את הסטטיסטיקה הזאת רק כדי להראות כמה עבדה ועדת החוקה, חוק ומשפט על החוק הזה היא לא קיבלה אותו כפי שהוא. הוכנסו בו שינויים רבים ומרובים. אנחנו מקווים שעל-ידי השינויים האלה הצלחנו לשפר אותו. לשיפור ולא לקילקול נוצרנו.

היו כמה בעיות עקרוניות בחוק הזה. אחת המגמות העיקריות של הוועדה היתה להביא לכך שבהפרת החוזה יוכלו הצדדים לדעת, במידה רבה, עד כמה שאפשר, את מצב המשפטי. ההדגשה היא במלים "במידה רבה", כי בהרבה מקרים אי-אפשר למנוע באופן מוחלט ויכוח בין הצדדים שיביא להקיינות בבית-משפט. ניסינו לפשט את העניינים עד כמה שאפשר כדי למנוע ויכוחים בבית-המשפט וכדי שזכויות הצדדים תהיינה ברורות. מגמה זו בולטת גם בקשר לתרופה של אכיפת חוזה וגם בקשר לתרופה של ביטול חוזה.

הצעת הממשלה נקבעו ארבעה סייגים לאפשרות של קבלת סעד מסוג אכיפת חוזה. שלושת הסייגים הראשונים הם ברורים למדי ולא יעוררו ויכוחים רציניים.

גם בזה לא קיבלה הוועדה את הכלל של קביעה מה צודק יותר, אלא קיבלה אותו כלל ההולם את המגמה שנקטה לגבי אכיפה ואמרה שיש לקבוע את הביטול החוזה הוא בלתי-צודק בנסיבות העניין, ולא אמרה שיש לקבוע אם מצוי דבר אחר שהוא צודק יותר, כלומר - בודקים את הביטול עצמו ולא בהשוואה עם תרופה אחרת. שנית, הוועדה הביאה תוספת: "לא תישמע טענה שביטול החוזה היה בלתי-צודק אלא אם המפר התנגד לביטול תוך זמן סביר לאחר מתן הודעת הביטול", ושוב - כדי שלא ייווצר מצב בלתי-ברור כלפי הצדדים. התוצאה היא, קודם כל, שאי-הוודאות בהגדרת המושג "הפרה יסודית" צומצמה; אך אם בכל זאת לא ברור לפגע אם הוא יכול לטעון שהיתה הפרה יסודית, ניתנת למפר ארכה לקיים את החוזה, ואם לא קיבל הנפגע כל הודעה מן המפר על התנגדותו לביטול, לא יהיה הביטול כרוך בכל סיכון שהוא.

כמה מחברי הוועדה מסייגים מכלל אחרון זה והם סבורים שהפרה יסודית צריכה להיות רק הפרה של תנאי שהוסכם עליו בחוזה, ושהו יהיה תנאי כזה שלגביו ההפרה תהיה יסודית, או במקרה שמדובר בהפרה שניתן להניח לגביה שאדם סביר לא היה מתקשר באותו חוזה אילו ראה מראש את ההפרה ותוצאותיה; ואין להפוך הפרה בלתי-יסודית כאלו היתה הפרה יסודית על-ידי כך שנותנים ארכה לקיים החוזה שלא בתקיים. יש כאן הסתייגות של חבר-הכנסת ארידור ושלי במוקדה זו.

הוועדה לא הסתפקה, כמובן, בבדיקת עקרונות החוק לאור המגמות הכלליות שהתוותה לעצמה. היא בדקה כל סעיף וסעיף במטרה להבהיר את הנושאים ולתקן את הטעויות תיקון או שיפור ובהקשר זה רוצה אני לציין כמה דוגמאות. במשפט האנגלי נהוגים להבחין בין ביצוע של חיוב לעשייה לבין תביעה לחשולם כסוף כסף, כגון תש-לום מחיר הנכס שנמכר. החוק המוצע בא לבטל הפרדה זו. כדי למנוע ספיקות בדבר הוסיפה הוועדה הגדרה של "אכיפה" ובה נאמר במפורש שגם צו לסילוק חיוב כספי במשמע.

בהצעת הממשלה נקבע שאין אכיפה במקרה ש"החוזה שהופר הוא לעשיית עבודה או למען שירות אישי". בקריאה הראשונה בכנסת כבד התעוררו ספיקות אם כלל זה הוא חד-צדדי וחל רק על עובד, או שהוא דו-צדדי וחל גם על מעביד. כמו-כן לא היה ברור אם במקרה הגדון אין אפשרות לאכוף חלקים אחרים של החוזה. בהצעת הוועדה הובהרו הדברים ונאמר עתה: "אכיפת החוזה היא כפייה לעשות, או לקבל, עבודה אישית או שירות אישי".

תיקון דומה נעשה בסעיף 11 (א). סעיף זה דן בפי-צויים ללא הוכחת נזק. בהצעת הממשלה דובר על הפרת חיוב "לספק נכס או שירות", ואילו בסעיף המוצע על-די הוועדה נאמר "לספק או לקבל נכס או שירות", כלומר, ההודויות חלה על שני הצדדים.

הוועדה שינתה גם את המועד שלפיו קובעים את הפיצויים שהפוגע צריך לשלם. בהצעת החוק נאמר שה-פגע זכאי להפרש שבין התמורה בעד הנכס לפי החוזה לבין שווי ביום קביעת הפיצויים, היינו, למעשה, ביום מתן פסק-הדין. הוועדה היתה בדעה שמועד זה אינו ניתן לקביעה מראש, על כן המצב ברור והוא מעורפל לגבי שיעור הפיצויים. אי לכך קבעה הוועדה

הסייג הרביעי קבע: "חיוב בפיצויים הוא תרופה צודקת יותר בנסיבות העניין". כאן היתה דעת חברי הוועדה שהעניין נשאר מעורפל מדי. המפר יטען שבמאזני המש-קל המשפטי חיוב בפיצויים הוא תרופה צודקת יותר מאכיפה, ואילו הנפגע יטען את ההיפך. על כן שינתה הוועדה הוראה זו וקבעה שקנה-המידה הוא לא השוואת פיצויים עם אכיפה, כי אם בדיקת האכיפה עצמה, היינו אם "התרופה של אכיפת החוזה היא בלתי-צודקת בנסי-בות העניין". ברור שגם פה יכולים להיות חילוקי דעות. יש על זה פסיקה גם באנגליה, גם בישראל וגם בחוק העברי, הקובעת מה צודק ומה לא צודק ומה נסיבות העניין צריכות לקבוע.

המגמה בולטת עוד יותר בסוגיה של ביטול חוזה. הכלל הוא שהנפגע זכאי לבטל את החוזה אם ההפרה היתה יסודית. לפי הצעת הממשלה, שהועברה אלינו, ההגדרה של הפרה יסודית היתה מורכבת משני אנפים: (1) הפרה שניתן להניח לגביה שאדם סביר לא היה מתקשר באותו חוזה אילו ראה מראש את ההפרה ותוצאותיה; (2) הפרה שהוסכם עליה בחוזה שהיא תישב ליסודית. בהצעת הממשלה נאמר, שגם כאשר הצדדים קובעים ביניהם שההפרה היא יסודית, עדיין אין ההפרה יסודית אלא אם "הקביעה היתה סבירה בעת גמירת החוזה". הוועדה היתה סבורה, כדי לפשט את העניין, שזכותם של הצדדים לקבוע ביניהם מהו תנאי שנחשב על-ידי הצדדים כתנאי יסודי ושהפרתו תהיה בבחינת הפרה יסודית, ולא צריך בכל מקרה להעביר עניין זה לבית-המשפט, שיקבע כי בעת גמירת החוזה היתה הקביעה סבירה או לא. הצדדים רשאים להחליט בעצמם אפילו אם מיישנה אחר היה חושב שההפרה לא היתה יסודית, בכל זאת אם לדעתם נוגע תנאי פלוני לעצם החוזה והם קבעו בינם לבין עצמם שאם תנאי זה יופר, הרי שכל החוזה אינו קיים. יש כל מיני נימוקים לכך, מדוע אנשים מסויימים חושבים שתנאים מסויימים חשו-בים להם ביותר, אף שאדם אחר עשוי לחשוב שלתנאים אלה חשיבות כה גדולה. לכן אם שני הצדדים קיבלו את הסייג הזה, לאמור שהפרתו של תנאי מסויים מהווה הפרה יסודית, הרי שכן צריך להיות. ואמנם, כאמור, כך קבעה הוועדה, אך בסייג אחד, ש"תניה גורפת בחוזה, העושה הפרות להפרות יסודיות ללא הבחנה ביניהן, אין לה תוקף אלא אם היתה סבירה בעת כריתת החוזה". לאמור, על-ידי כך שקובעים תניה גורפת כזו כבר קובעים שהצדדים לא נתנו דעתם אם היא יסודית או לא יסודית, ועל כן החוזה או ההסכם שלהם איננו מחייב את בית-המשפט אינו קובע שהיא היתה סבירה בעת כריתת החוזה.

אם נתחור לאגף הראשון של ההגדרה, נראה שעלול להתעורר מצב של אי-בהירות בין הצדדים. הנפגע יטען שבהפרה פלונית אפשר היה להניח לגביה שאדם סביר לא היה מתקשר בחוזה אילו ראה מראש את ההפרה ותוצאותיה, ואילו המפר יטען שלא כן הדבר. גם הצעת הממשלה הביאה את הבעיה בחשבון וקבעה, למעשה, שבמקרה של ספק ייטיב הנפגע לעשות אם יתן למפר ארכה לקיום החוזה. במקרה כזה, גם אם יתברר שההפרה לא היתה יסודית והיא לא נקבעה בהסכם כיסודית, בכל זאת תהיה תרופה לנפגע לבטל את החוזה אם לא קויים תוך זמן סביר לאחר מתן ההארכה, "וזולת" חיוב בפיצויים הוא תרופה צודקת יותר בנסיבות העניין".

לו עקב ביטול החוזה, כשהוא זכאי לבטלה, ולא יאמר לו שהוא עצמו גרם לגזק זה.

סעיף 11 (א) חל גם במקרה שהופר חיוב לקבל נכס או שירות, ולא רק לתת. סעיף קטן זה חל אמנם רק אם בוטל החוזה והמועד שנקבע לחישוב ההפרשים הוא יום ביטול החוזה שהוא תאריך קבוע, ולא יום קביעת הפיצויים. ובסעיף (ב), בהתחשב בעובדה של ביטול חוק הריבית, הוספה המלה "אם לא קבע בית-המשפט שיעור אחר".

בסעיף 12 היו שינויי נוסח. וכאן אני רוצה לומר, אדוני היושב-ראש, שיש פה הסתייגות מצד חברי-הכנסת ארידור ובן-מאיר, שלמעשה נתקבלה על-ידי הוועדה. אולם כשהונח החוק על שולחן הכנסת, מתוך טעות בעיון בפרוטוקול, הוכנס נוסח לא נכון ובמקום לתקן את הנוסח הוכנסה ההסתייגות שהיא על דעת הוועדה. זה בסעיף 12. כשאבוא לדבר על ההסתייגות, אדבר על זה.

סעיף 13 הוא סעיף חדש לגמרי ובא לפצות את הנפגע בעד גזק שאינו גזק ממון.

בסעיף 14 הובהר שהסעיף אינו חל על הפיצויים הניתנים לפי סעיף 11.

בסעיף 15 שונתה הסיפה לעומת ההצעה. הושמטו המלים "הם בעלי אופי ענשי גרידא". כאן נתעוררה הבעיה אם הסכם קובע מה יהיה שיעור הפיצויים. המלים "בעל אופי ענשי גרידא" הושמטו והובהר מתי אין יכולים לקבל את הפיצויים שנקבעו בהסכם. רק אם בית-המשפט מצא שהפיצויים נקבעו ללא יחס סביר לגזק שניתן היה לדאותו במועד, בעת כריתת החוזה, כתוצאה מנסיבות של הפרה — הוא רשאי להפחיתם. אולם אם הפיצויים מוסכמים — אין בו כשלעצמו כדי לגרוע מזכותו של הנפגע לתבוע במקומם פיצויים לפי סעיפים 10 עד 14 או לגרוע מכל תרופה אחרת בשל הפרת החוזה.

סעיף 16 הובהר. התוספת לגבי העברת זכויות למבוטח הושמטה משום שהדבר הזה מכוסה על-ידי ההוראות המפורטות בחוק המחאת חיובים.

בסעיף 17 הוספו את המלים "בגנתו צו אכיפה".

בסעיף 18 הובהר סעיף קטן (א) בכך שהוא מתייחס למקרה שאי-האפשרות לבצע את החוזה קיימת, ללא ידיעת המפר, כבר בעת כריתת החוזה; וסעיף קטן (ב) גם הוא הובהר: נאמר בפירושו שהוא חל "בין אם בוטל החוזה ובין אם לאו". השינוי מתייחס גם להתחייבויות שהנפגע קיבל על עצמו באופן סביר.

בסעיפים 19 ו-20 אין שינויים.

בסעיף 21 הובהר שהדרך המקובלת תמיד למסירת הודעה היא בדואר רשום, ויש גם דרכים מקובלות אחרות בנסיבות העניין. וסעיף קטן (ב) מאפשר לנפגע לסמוך על ההודעה רק אם יש יסוד אובייקטיבי להניח שההודעה הגיעה במועדה.

סעיף 22 הוא סעיף חדש, שהוסף כדי להבהיר שאין בחוק זה להוסיף או לגרוע מחוקים ומסדירים יחסי עבודה, כגון חוק הסכמים קיבוציים, תשי"ז—1957.

גם סעיף 24 הוא סעיף חדש והוא מדגיש את אי-תלותו של החוק במקורות זרים, לרבות סעיף 46 של דבר המלך במועצתו, שלא תהיה עוד חובה לפנות אליו כדי לפרש את החוק, אלא יוכלו לפנות למקורות שלנו.

את המועד הקובע ביום ביטול החוזה. בכך הלכה גם בעקבות הסעיף המקביל באמנת האג על מכר-טובין בין-לאומי. כמובן, אין זה גורע מזכותו של הנפגע לתבוע פיצויים מלאים לפי סעיף 10.

תיקון אחר אשר תיקנה הוועדה מתייחס לעניין תביעת פיצויים כאשר ההפסד איננו בבחינת גזק של מומן, אלא גרימת צער או עגמת-גפש לגיווק. לדוגמה: היה חוזה לגבי חדר מסויים שהזומן במלון, אך כאשר הזומין בא למקום לקבל את החדר שהזומן נותנים לו חדר אחר, ולו אין ברירה אלא לקבלו — דבר שעלול לגרום לו צער. הוא הדין לגבי אי-ביצוע סוודים או טיולים מאורגנים וכיוצא באלה, דברים שלגניהם אי-אפשר להוכיח גזק כספי ועל כן אי-אפשר היה לקבל קודם סעד. גם בהצעת החוק לא נכללו מקרים כאלה. הוועדה מציעה לכלול אותם ולתת אפשרות לתבוע פיצויים בעדם.

עכשיו אעבור בריפורף ובמהירות על התיקונים והשינויים שנעשו בסעיפים.

בסעיף 1 (א) נמחקה ההגדרה של "חוזה", שבאה לרבות כל התחייבות חד-צדדית. הוספה הגדרה של "אכיפה", כדי לרבות גם צו לסילוק חיוב כספי, גם צו לא-תעשה וגם צו לתיקון תוצאת ההפרה. בהגדרת "גזק", במקום "הפסד של רווח" בא "מינע רווח".

ההגדרה של "הפרה יסודית" נמחקה מן הסעיף הזה והועברה לסעיף מיוחד, סעיף 6, ששם נקבע, כפי שכבר אמרתי, עניין סבירות ההתנאה בהסכם שתתעורר רק לגבי תניה גורפת.

בסעיף 1 (ב) ההגדרה מדברת על "הפרת חוזה" ולא על "חוזה".

בסעיף 2 לא היו שינויים.

בסעיף 3 (2) הובהר שאין אכיפה לגבי כפייה לעשות או לקבל עבודה או שירות אישי. יתר חלקי חוזה העבודה ניתנים לאכיפה כלפי הצדדים. ובפיסקה (4) שינוי את הקביעה כלפי מה שהוצע שאם החיוב בפיצויים הוא תרופת צודקת יותר — לא תינתן אכיפה, אלא הוועדה קבעה שהתרופה של אכיפה תישקל לעצם העניין אם היא תרופה לא-צודקת בנסיבות העניין.

סעיף 3 (ב) להצעה נמחק כליל.

בסעיף 4 היו הבהרות לגבי לשון הסעיף, ולפי הנוסח המוצע על-ידי הוועדה ברור שאין בית-המשפט יכול להתנות את האכיפה בתנאים שאינם מתחייבים מן החוזה לפי נסיבות העניין.

בסעיף 5 היו שינויי נוסח. סעיף 6 הוא חדש לגמרי.

בסעיף 7 (ב) הובהר הנוסח. נוסף לכך נקבע שקנה-המידה של אי-צדק יהיה סייג לביטול החוזה במקרה של הפרה לא-יסודית, במקום קנה-המידה שחיוב פיצויים צודק יותר. והוראה נוספת — שלא תישמע טענה שה-ביטול אינו צודק אלא אם המפר התנגד לביטול תוך זמן סביר לאחר מתן הודעת הביטול.

סעיף 8 גם בו היו הבהרות נוסח, והסעיף קובע עכשיו מתי אפשר לתת הודעת ביטול, גם במקרה של הפרה לא יסודית וגם במקרה של הפרה יסודית, כש-הנפגע לא ביטל את החוזה מיד.

בסעיף 9 נעשו שינויים, בעיקר שינויי נוסח.

בסעיף 10 הוספה המלה "ותוצאותיה", הבאה להצ-ביע על כך שהנפגע זכאי לפיצויים גם בעד הגזק שנגרם

לעומת זאת יש פגמים בנוסח סעיף 7(ב), שבגללם מן הראוי היה לבטלו כליל. הפרה יסודית מתייחסת, לפי סעיף 6, להפרה שניתן להניח לגביה שאדם סביר לא היה מתקשר בחוזה אילו ראה מראש את ההפרה ותוצאותיה. הפרה לא-יסודית משמעותה הפרה שגם אם המתקשרים לחוזה היו רואים אותה מראש, היו מתקשרים בחוזה. פירוש הדבר, שלפי ההצעה המוגשת לפני הבית מציעים לשנות מכוונת הצדדים בזמן התקשרותם בחוזה. כלומר: למרות שהצדדים היו מתקשרים גם אילו היו יודעים על ההפרה מראש, מציע הרוב בוועדה לאפשר לנפגע, בתנאי שנתן ארכה, לבטל את החוזה בגלל הפרה לא-יסודית, גם אם היה מתקשר מראש, גם אם היה יודע על כך מראש. על-ידי כך משנים את כוונת הצדדים בנקודה נוספת. לוקחים עניין שהוא טפל מבחינת הצדדים והופכים אותו, על-ידי מתן ארכה, כאמור בסעיף 7(ב), לעיקר. וכל מגמת הצעת החוק הזאת הרי היא בדרך כלל לתת ביטוי לכוונת הצדדים. בדרך כלל מה שהצדדים מסכימים, צריך לקיים. וכאן למעשה נותנים במפורש לצד לפעול לגבי חוזה בניגוד למה שהוסכם מראש.

יתר על כך, זה נותן גם אפשרות לניצול לרעה. יש הפרה לא-יסודית שלא תמיד אפשר לתקן אותה. במקרה כזה אין סיבה שלא ישלמו פיצויים בגלל ההפרה. יבוא צד ויגיד: אני דרוש דווקא את תיקון ההפרה לא-יסודית, הלא-חשובה; איני רוצה פיצויים; ואם לא - אני עומד על ביטול החוזה. יכול להיות שכבר אי-אפשר לתקן את ההפרה. והאלטרנטיבה שגשגרת היא רק ביטול החוזה. זה יכול איפוא לעודד ביטול בלתי-צודק של חוויים, ואין שום סיבה שהכנסת תקבל חוק הדין בתרופות על הפרת חוזה שיהיה בו סעיף כזה המעודד אפשרות של ניצול לרעה במקרים של הפרת חסרות ערך, ושאיפילו מעודד את הנפגע לנצל זאת לרעה.

אני רוצה להזכיר בקשר לסעיף 7(ב) את סעיף 21(ב). בסעיף קטן (א) נאמר, לפי הצעת הוועדה, שהדעה לפי חוק זה תינתן בדרך שקבעו הצדדים. אבל לפי סעיף קטן (ב) הדעה זו יכולה לחייב אפילו אם לא הגיעה לתעודתה. כאשר אנחנו מנתחים לאור סעיף 21 את האמור בסעיף 7(ב), עלול לנבוע מכך שאדם שנשלחה לו הודעה ארכה במקרה של הפרה בלתי-יסודית, וההודעה לא הגיעה לתעודתה, המפר אפילו לא יקבל אותה - יהיה צפוי לביטול חוזה על דבר פעוט ערך שאפילו לא ידע עליו.

אני חושב שהמשקל המצטבר של כל הנימוקים האלה מחייב את קבלת ההסתייגות, כלומר מחייבת סעיף קטן (ב) בסעיף 7, וכתוצאה מכך גם התיקון שהצענו לסעיף 8.

הי"ר י. נבון:

רשות היבור לחבר-הכנסת האונגר, בשם הרוב בוועדה.

גדעון האונגר (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. העניין שאנו דנים בו יורד לשרשו של החוק, ואני מזמין את הכנסת לתמוך בהצעת הרוב בוועדה, לרבות הצעת הממשלה כפי שהתפרסמה תחילה.

במה דברים אמורים? אין בחוק הגדרה של הפרה יסודית. נאמר שהפרה כזאת היא הפרה שניתן להניח

אלה הם השינויים שנגעשו בחוק. יש מספר הסתייגויות ואני רוצה להודיע מיד שחבר-הכנסת אברמוב מוותר על הסתייגותו הראשונה, לסעיף 6.

בסעיף 10 יש הסתייגות של חבר-הכנסת ביבי, ובה נפלה טעות בהדפסתה. כתוב: "היתה הפרה בודון - אין צורך שניתן היה לראות את הנזק מראש". צריך לכתוב: אין נפקא מנה אם ניתן היה לראות את הנזק מראש או לא.

הי"ר י. נבון:

זהו התיקון שלך או של חבר-הכנסת ביבי?

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): חבר-הכנסת ביבי ביקש לתקן את ההסתייגות שלו.

עכשיו אני מבקש מהיושב-ראש לאפשר למסתייגים להביא את הסתייגויותיהם.

הי"ר י. נבון:

אולי תאמר משהו לגבי סעיף 12. האם בסעיף 12 יש הסתייגות שלך ושל חבר-הכנסת ארידור. האם נתקבלה על-ידי הוועדה?

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): מיד אסתכל בפרוטוקול של הוועדה ואומר לך. ובכן, בסעיף 12 למעשה אין התנגדות מטעם הוועדה להסתייגות; היא נתקבלה.

הי"ר י. נבון:

כלומר, חבר-הכנסת האונגר אינו צריך להשיב עליה.

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): לא. ההסתייגות זו אין התנגדות מטעם הוועדה הוועדה מסכימה לקבלתה.

הי"ר י. נבון:

ניגש להצבעה על ההסתייגויות. לסעיפים 1 עד 6 אין הסתייגויות. נצביע עליהם.

הצבעה

סעיפים 1 עד 6 נתקבלו.

הי"ר י. נבון:

לסעיפים 7 ו-8 יש הסתייגות לחברי-הכנסת בן-מאיר וארידור. האם מישוה מהם מנמך?

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): חבר-הכנסת ארידור ינמך, וחבר-הכנסת האונגר יענה בשם רוב הוועדה.

הי"ר י. נבון:

בבקשה, חבר-הכנסת ארידור, לסעיפים 7 ו-8.

יורם ארידור (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כוונת סעיף 7(ב) היתה להוסיף דראות, להעניק אפשרות לנפגע שיוכל לבטל את ההסכם או את החוזה אם היתה הפרה ואין הוא יודע אם ההפרה היתה יסודית או לא. דעתנו של חבר-הכנסת בן-מאיר ושלי בנושא זה, היא שוודאות כזו לא תינתן. אי-ודאות תישאר. אך במקום שאי-הודאות תתייחס לשאלה אם ההפרה היתה יסודית או לא-יסודית, היא תתייחס מעתה לשאלה אם ביטול החוזה היה צודק או בלתי-צודק.

חוברת ז', ישיבה קכ"ז
- חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה) (האוגר, נבון, בן-מאיר, ארזי) -

שאנו מבטלים את הצורך במשלוח הודעות נוטריוניות לפי סעיף 106 לחוק הפרוצדורה הפלילית.
אני מבקש לדחות את ההסתייגות ולקבל את הנוסח המוצע על-ידי הרוב בוועדה.

היו"ר י. נבון:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת בן-מאיר וארזי
לסעיפים 7 ו-8 לא נתקבל.

סעיפים 7 ו-8, בנוסח הוועדה, נתקבלו.

היו"ר י. נבון:

לסעיף 9 אין הסתייגויות. אני מעמידו להצבעה.

הצבעה

סעיף 9 נתקבל.

היו"ר י. נבון:

לסעיף 10 הסתייגות לחבר-הכנסת ביבי.

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
חבר-הכנסת ביבי איננו. אינני יודע אם יש מישהו שרוצה לנמק את הסתייגותו. אבל אני רוצה להסביר אותה.

היו"ר י. נבון:

אם יש מישהו התומך בהסתייגותו של חבר-הכנסת ביבי, הייתי מציע להזמין אותו לנמק את ההסתייגות. אחרת - נצביע.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת ביבי לסעיף 10
לא נתקבל.

סעיף 10, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר י. נבון:

לסעיף 11 הסתייגות לחבר-הכנסת ארזי.

ראובן ארזי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בסעיף 11(א) נאמר: "הופך חיוב לספק או לקבל נכס או שירות ובוטל החוזה בשל ההפרה, זכאי הנפגע, ללא הוכחת נזק, לפיצויים בסכום ההפרש שבין התמורה שבעד הנכס או השירות לפי החוזה ובין שוויים ביום ביטול החוזה". שירות משמעותו בחוק זה גם עבודה. כדי להסיר כל אי-הבנה לגבי תחולת סעיף זה על עבודה - וכוונתי לעבודה שכירה ולא לשירות של עצמאי - אני מציע שלאחד סעיף קטן (א) יתווסף סעיף קטן (ב), בו ייאמר: "לעניין זה עבודתו של עובד שכיר איננה בגדר שירות למעבידו".

בהסתייגות שרשמתי לסעיף זה יש אלטרנטיבה: או למחוק את המונח "שירות" או להוסיף סעיף קטן (ב) כפי שקראתי אותו עכשיו. אני מבקש למחוק את האפשרות הראשונה ולהשאיר רק את האפשרות השנייה, כלומר, להוסיף: "לעניין זה עבודתו של עובד שכיר איננה בגדר שירות למעבידו".

מהי המשמעות של הסתייגותי? מקובל בעולם שכללים רגילים של חוזים אינם חלים על יחסי עובד שכיר ומעביד. גם אצלנו נקוט כלל זה. והראיה -

לגביה כי אדם סביר לא היה מתקשר באותו חוזה אילו ראה מראש את ההפרה ותוצאותיה, או הפרה שהוסכם עליה במפורש שהיא הפרה יסודית. זה גמיש למדי. ולא הוסכם.

מה אנחנו מציעים? אנו מציעים שאדם שנפגע על-ידי הפרה, ישלח הודעה ויתן ארכה לצד השני ויאמר לו: דע לך, אני עומד על החוזה כלשונו, כפי שהתמנו עליו, והואיל ולא קיימת עד עכשיו, אני גותן לך ארכה; לא תקיים את החוזה לאחר ארכה סבירה - דע לך שהעניין חשוב בשבילי, דינו יהיה כדון הפרה יסודית, כי לא אוכל לעמוד בזה. אביא דוגמה: נניח שאדם הוא תופר מדים, והוא הזמין מספק, מבית-חרושת, 1,000 מטר בד לחדש. בית-החרושת סיפק לו רק 900 מטר. לכאורה הפרה לא-יסודית, את רוב הסחורה קיבל, וייתכן שיקבל גם את 100 המטר הנותרים כעבור חודש-חודשיים. אבל תופר המדים קשור בחוזה לספק כך וכך מדים לתאריך מסוים. במקרה כזה ישלח הודעה לספק הבד ויאמר לו: אני מוכרת לעמוד על החוזה כלשונו, כי אחרת אני נמצא מפר חוזה אחר ויגרמו לי נזקים. ואו, משהועמד הצד המפר, ספק בית-החרושת, על מצב הדברים וקיבל ארכה, הוא חייב לעמוד בהתחייבותו.

לא מדובר פה על מתן פרסים, אלא על כך שהצד הנפגע עומד על זכותו שהחוזה יקויים. זה הכל. ואם לאחר קבלת הארכה ספק הבדים לא יספק אותם בזמן - מה יעשה הצד הנפגע? הוא צריך להתקשר עם מישהו אחר, כדי שיוכל לעמוד בהתחייבויותיו.

עוד דבר. הרי יש שטח-ביניים, בין הדברים הטרי-וויאלים שהחוזה לא יחול עליהם. על עניינים של מה בכך לא יחול הסעיף בלאו הכי, שהרי נאמר שעל דברים בלתי-צודקים אי-אפשר לתת הודעות ביטול, ובית-המשפט לא יסכים לביטול חוזה על דבר של מה בכך. אבל יש שטח-ביניים בין הדברים היסודיים בחוזה ובין דברים פחות יסודיים. משנפגע אדם על-ידי מה שגראה לכאורה הפרה לא-יסודית, הוא חושב בלבו שכרגע הוא לא צריך עוד לקיים את החוזה, זה השני הפר. והוא רואה את החוזה כבטל, ועושה לעצמו סידורים אחרים. אחר כך פונים לבית-המשפט, ובית-המשפט אומר לצד הנפגע: טעית; מה שחשבת שהיא בבחינת הפרה יסודית לא היה בבחינת הפרה יסודית. אתה מפר את החוזה, כי הסתלקת ממנו. הצד הנפגע עלול איפוא להיעשות צד פוגע. הצד שזכאי לפיצויים יהיה עכשיו חייב בפיצויים. ואילו אנחנו מציעים לעשות את הדבר בדרך: משנתן אדם ארכה סבירה למפר חוזה, על-ידי הודעה בכתב, והוא מעמיד את הצד השני על כך שבשבילו הדבר הזה חיוני וההפרה הזאת יורדת לשורש הדברים, הרי מאותה שעה ואילך הופכת ההפרה להפרה יסודית. אם שתק הנפגע ולא אמר מאומה, רשאי הצד האחר לחשוב שבאמת ההפרה לא חשובה. אבל אם מחה ותבע זכותו למילוי מדוקדק של החוזה - תהיה ההפרה יסודית, אם לא מילא הצד הפוגע אחרי האמור בחוזה.

אני רוצה לומר שעל ההודעות גידן בשעה שנגיע לסעיף ההודעות. ואין לערבב פרשה בפרשה. אם הסעיף אינו מנוסח כראוי, נתקן אותו.

אני רוצה להוסיף הזדמנות זאת, שאנו מתפטרים מהודעות נוטריוניות, וממחר לא יצטרכו עורכי-הדין לכתוב בחוזים, שהצדדים מוותרים על משלוח הודעות נוטריוניות. זה יהיה החידוש המידי של חוק זה, לאחר

על כך שחבר-הכנסת ארוי השתכנע למחוק את האל-טורנטיבה הראשונה שלו - דבר שלא הצלחנו לשכנע אותו בצדקתו בוועדה, אף-על-פי שאמרנו לו כי אין צורך בה.

אני גם מודה לו שהוא אמר כאן כי למעשה לא על דבר עקרוני נסב הוויכוח, והוא עצמו הביא את הראיה שכבר נקבע כי המלה "שירות" אינה כוללת עובד שכיר; ואם זה כבר נקבע - לשם מה לקבוע זאת בפעם נוספת? השינוי היחיד שהוסיפה הוועדה להצעת הממשלה בנידון היה בהוספת המלים "או לקבל". לא רק מי שמספק נכס או שירות צריך לשלם פיצויים על הפרה, אלא גם מי שמקבל. אני חושב שגם חבר-הכנסת ארוי אינו מערער על כך. הוא התקבל על דעת הוועדה ואינו כולל אותם המקרים שחבר-הכנסת ארוי מדבר עליהם. פה עלול להיווצר מצב, שכל המוסף גורע, ומיד אסביר מדוע.

אולם, נוסף לכך, כדי להוציא מכל ספק את העובדה שהכוונה איננה לשכירים, הרי בסעיף 22, שבסעיף המקביל לו בהצעת הממשלה, סעיף 21(ב), נאמר: "אין בחוק זה כדי לגרוע מזכויות... או על פי דין אחר" - הוספנו במפורש ואמרנו: "הוראות חוק זה יחולו כשאין בחוק המסדיר יחסי עבודה או בחוק אחר הור" אות מיוחדות לעניין הנדון". טענו מספר חברי הוועדה שאפשר להסתפק בנוסח שבהצעת הממשלה - "על פי דין אחר", ולא צריך להוסיף בפירוש את המלים "בחוק המסדיר יחסי עבודה". אבל כדי להוציא מכל ספק, שאולי יכול האמור כאן לחול לגבי שכירים כאלה שעליהם חלים חוקי יחסי עבודה, נאמר במפורש בחוק שעל אלה אין זה חל.

בא חבר-הכנסת ארוי ואומר: כל זה נכון. כבר נקבע בחוק ובפסיקה ששירות אינו כולל שכיר. אתם אומרים בפירוש שזה אינו לא מקום שיש בו חוק יחסי עבודה, אבל מה איכפת לכם אם תוסיפו זאת בעוד מקום ותכתבו את זאת עוד פעם? אמרתי כבר שיכול להיות מצב שכל המוסף גורע; חבר-הכנסת ארוי כבר הזכיר מקרה של נגר המוזמן במיוחד למסור עבודה, ולא תשכחו שלפי תוקן הוועדה זה חל גם נותן-העבודה, בעוד שלפי הצעת חבר-הכנסת ארוי זה יפטור לא רק את מי שעובד ובא למסור את העבודה, אלא גם את מקבל העבודה.

גניח שאין זה נגר, כדוגמה שהביא חבר-הכנסת ארוי, אלא גן, כדוגמה שהובאה בוועדה. גניח שנעשה אתו חוזה והוא צריך לבוא ולעבוד בגינה אחת לשבוע. האם חל בעניין זה דין של עובד שכיר? אומר חבר-הכנסת ארוי - לא. אבל לפי הנוסח שלו, הוא בכל זאת יכול להיכלל. אם הוא בא פעם אחת ונותן-העבודה אומר לו: היום אני לא צריך אותך, איני צריך שתעבוד אצלי, לא אשלם לך - לפי חבר-הכנסת ארוי תהיה כאן הפרת חוזה, אבל הוא לא יוכל לקבל פיצויים.

על כך, זוהי תוספת שאין צורך בה, הואיל וכלפי אותם האנשים שחבר-הכנסת ארוי מדבר עליהם והוא עצמו אומר שאין חילוקי דעות לגביהם - החוק הזה מוציא אותם גם מכלל ארגון ומשפוט על-ידי סעיף 21. אם נוסיף כאן, יבוא בית-משפט ושאל: לשם מה הוסיפו זאת? קיים כלל גדול במשפט - אינני יודע עד כמה הוא מוצדק, אבל זה הכלל - שהמחוקק אינו כותב דברים לריק. על כך, אם כבר ברור לפי החוק שזה לא

שהוגשה לכנסת עוד בשנת 1968 הצעת חוק הווי עבודה. אלא שחוק זה עדיין לא נתקבל בכנסת, ולא ידוע מתי יתקבל ומה ייאמר בו. לגבי ההפרדה שבין שירות לעבודת שכיר הייתה ערה הכנסת, באשר בחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, תשי"ח-1957, בהגדרת המונח "שירות", קבעה במפורש, כי עבודתו של עובד שכיר איננה בגדר שירות למעביד. ובכך הדגיש המחוקק, כי לא ייתכן פיקוח על שכר של העובד בדומה לשכר המשתלם בעד כל שירות אחר.

סעיף 11(א), כפי שהוא מנוסח עכשיו, עלול להתפרש שעובד שאינו בא לעבודה, למשל, בגלל שביתה, חייב בפיצויים, וזאת אפילו ללא הוכחת נזק, וזו לפי סעיף 1(א), בהגדרתו, פירושו - "לרבות הפסד של רווח". הניתן להעלות על הדעת שכזה יהיה הדין בישראל? בארצות-הברית, בתקופת הניו-דיל, חוקק חוק הקובע שאין להטיל פיצויים בקשר לשביתה. שנים רבות לפני כן, עוד בראשית המאה העשרים, נתקבל חוק דומה בפדרלמנט האנגלי.

אני יודע שכנגד הצעתי זו להוסיף את ההגדרה למונח "שירות" אפשר לטעון כי הגה קיים חוק ההסכ"מ עם הקיבוציים, 1957, הקובע זכויות וחובות של עובד ומעביד. אבל טענה זו אינה תופסת במלואה. מדוע? - מכיוון שלא כל ענפי עבודה, לא כל המועסקים, הם מאורגנים וחלים עליהם ההסכמים הקיבוציים. אמנם אפשר בדרך של צו מטעם שר העבודה להרחיב הסכמים, אבל הצווים אינם מקיפים את כל ענפי התעסוקה, צווי ההרחבה מפגרים אחרי חתימת ההסכמים הקיבוציים. בדרך כלל, העובדים הבלתי-מאורגנים, שלא חלים עליהם ההסכמים הקיבוציים, הם האלמנט החלש בקרב העובד-ים, ולא ייתכן שיהיו חסרי הגנה.

אני מדגיש שהצעתי נוגעת רק ליחסים שבין עובד שכיר ומעביד. וכאשר מדובר בדם המבצע שירות לא כעובד שכיר, סעיף זה תופס. לדוגמה: הזומן נגר לתת שירות. אם לא יבצע את השירות, יכול הנפגע לתבוע פיצויים, כפי שנאמר בסעיף 11. אבל אם הזומן עובד נגר, שיש לו יחסים קבועים ושכיר עם מעביד, סעיף זה אינו חל עליו. אין לי כל ספק שכך היו סבורים כמעט כל חברי הוועדה. ואם הכלל מקובל, אינני מבין מדוע לא יסכימו שכלל זה יהיה מעוגן בחוק.

אני מאמין שרוב חברי הכנסת יקבלו את ההנחה, שאין הכללים של החוים כפי שנקבעו בחוק הזה יכולים לחול על יחס עובד שכיר ומעביד. משום כך, התוספת שאני מציע תבהיר את הדרך ותמנע כל אי-הבנה בכוננת המחוקק.

הי"ר י. נבון:

יושב-ראש הוועדה, האם רוצה אתה להשיב על הסתייגות זו בגפרד ולאחר מכן על זו של חבר-הכנסת האזונה, או על שתיהן יחד?

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): אלה דברים נפרדים לגמרי.

הי"ר י. נבון:

אם כך, נא להשיב על הסתייגותו של חבר-הכנסת ארוי.

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): אדוני היושב-ראש, קודם כל רצוני להביע שמחתי

-- חוק דיני החוים (תרופות בשל הפרת חוזה) (בן-מאיר, נבון, האונגר, ארידור) --

הריבית המקובלת במקרה זה ומה הריבית המקובלת במקרה אחר. הוועדה רצתה בוודאות, ממש כפי שטען חברי-הכנסת האונגר, ונתקבלה דעתו בדרך כלל. נתקבלה הדעה שיש לשאוף לוודאות, ועל כן קבענו שזה יהיה לפי חוק פסיקת ריבית. חוק פסיקת ריבית אינו נוגע לצו שבטל. אפשר לתקן את החוק ואפשר לקבל צו ריבית חדש או לא לקבל אותו, וזה לא ישנה את העניין. אבל בזה קובעים יותר ודאות מאשר אם נשאיר את העניין פתוח. על כן אבקש לדחות את ההסתייגות.

הי"ד י. נבון:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

בעד התיקון של חברי-הכנסת ר. ארוז	לסעיף 11	9 -
נגד		10 -
התיקון של חברי-הכנסת ר. ארוז לסעיף 11	לא נתקבל.	
התיקון של חברי-הכנסת ג. האונגר לסעיף 11	לא נתקבל.	
סעיף 11, בנוסח הוועדה, נתקבל.		

הי"ד י. נבון:

כפי שנאמר, אין חברי הוועדה מתנגדים להסתייגות של חברי-הכנסת בן-מאיר ושל חברי-הכנסת ארידור לסעיף 12. נעבור איפוא להצבעה.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת י. ש. בן-מאיר	וי. ארידור לסעיף 12, נתקבל.
סעיף 12, בנוסח המתוקן, נתקבל.	

הי"ד י. נבון:

לסעיפים 13 ו-14 אין הסתייגויות. נצביע עליהם.

הצבעה

סעיפים 13 ו-14 נתקבלו.

הי"ד י. נבון:

לסעיף 15 יש הסתייגות של חברי-הכנסת אנקוריין.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת א. אנקוריין לסעיף 15	לא נתקבל.
סעיף 15, בנוסח הוועדה, נתקבל.	

הי"ד י. נבון:

לסעיפים 16 עד 20 אין הסתייגויות. נצביע עליהם.

הצבעה

סעיפים 16-20, נתקבלו.

הי"ד י. נבון:

לסעיף 21 יש הסתייגות משותפת לחברי-הכנסת קלינגהופר, ארידור ואברמוב. רשות הדיבור לחברי-הכנסת ארידור להנמקת ההסתייגון.

יורם ארידור (גח"ל):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. אני מבקש לגמק את ההסתייגות משותפת לחברי-הכנסת קלינגהופר, אברמוב ולי, לסעיף 21 שבהצעת הוועדה. לפי הצעתנו, כפי שהיא נוסחה בדפים הצהובים שלפניכם, יש הסדר מיוחד לגבי מקרה שמפר מתחמק מלקבל הודעה

חל על עובדים שכירים ומוסיפים זאת עוד פעם, עלול להיווצר מצב שייכללו סוגים שאינם אלה אשר עליהם מדובר.

לאור זאת, אדוני היושב-ראש, אני מבקש בשם הרוב בוועדה לדחות את ההסתייגות הזאת.

הי"ד י. נבון:

לסעיף 11 - הסתייגות לחברי-הכנסת האונגר.

גדעון האונגר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, אולי מותר לי תחילה - לאור הנמקתו של יושב-ראש הוועדה - לוותר על הסתייגותי לסעיף 22(ב), אולי זה יפתור את הבעיה שם.

ועתה להסתייגותי לסעיף 11(ב). המדובר הוא במקרה שהופר חיוב לשלם סכום כסף, שאדם התחייב כלפי חברו לשלם במועד מסוים סכום מסוים, והנפגע לא הוכיח שום גזק מיוחד עלי-ידי כך שהחייב לא שילם למועד את הסכום שעליו התחייב. במקרה כזה יקבל בתור פיצויים סכום של ריבית.

אנו מפנים את בית-המשפט, לצורך פסיקת הריבית, אל חוק פסיקת ריבית. אנו אומרים: קודם כל צריך בית-המשפט לפסוק בשיעור המלא לפי חוק פסיקת ריבית, אם לא קבע בית-המשפט שיעור אחר. זוהי הנחיה ברורה מצד המחוקק לבית-המשפט להזדקק קודם כל לחוק פסיקת הריבית.

מה אומר חוק פסיקת ריבית? - אם אדם לא קיים התחייבות לשלם כסף, תהא הריבית 11%. רבות, מאז ביטול תקרת הריבית זהו כסף זול מאוד. אין אשדאי ב-11%. נמצא שכדאי לאדם לא לעמוד בהתחייבות, להפר התחייבות לשלם שטר או התחייבות אחרת למועד מסוים, מפני שכל מה שצפוי לו הוא שבמקרה הגרוע ביותר יחייב אותו בית-המשפט ב-11% ריבית.

אנו נתנים עלי-ידי הוראה כזאת פרס למפירים. אין להשאיר את העניין להחלטת בית-המשפט, למחוק את ההתייחסות לחוק פסיקת ריבית, לפחות עד שלא תוקן, ולומר שבית-המשפט יפסוק ריבית בשיעור שנקבע. אם מי שהוא לא שילם במועד, הרי הוא צריך לשלם ריבית לפחות לפי השוק, ולא פחות. אחרת כדאי מאוד לא לשלם במועד, ואם אנו משאירים את ההתייחסות לחוק פסיקת ריבית שהתקרה בו היא 11% - אנו מעודדים הפרת חוים. לא תרופה להפרת חוזה אנו נותנים, אלא תרופה למפר החוזה. אין זה צודק. לכן אני מבקש למחוק את ההתייחסות לחוק פסיקת ריבית ולקבוע כי במקרה כזה יקבע בית-המשפט את הריבית הראויה על הפרת ההתחייבות.

הי"ד י. נבון:

רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, חברי-הכנסת בן-מאיר.

ישראל שלמה בן-מאיר (י"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. קודם כל מודה אני לחברי-הכנסת האונגר שוויתרו על הסתייגותו האחר-רונה שלו, למחוק גם בסעיף 22 את ההפניה לחוקים המסדירים יחסי עבודה, שלפיהם שבייתה אינה הפרת חוזה. אני שמח שהוא ויתר.

אשר להסתייגותו לסעיף 11(ב), דומני שהוא טען בדיוק ההיפך ממה שטען לפני זמן קצר בקשר להארכה. זה מביא אותנו לאי-ודאות, ובכל מקרה ומקרה יצטרך בית-המשפט להחליט מה הריבית המקובלת בשוק, מה

— חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה) (ארידור, נבון, בן-מאיר, נחושתן) —

זו מקרה נדיר. בהצעת החוק נאמר בסעיף זה, שצריך למסור הודעה בדרך שקבעו הצדדים, ובאין קביעה כזו — בדואר רשום. אבל הסעיף אומר יותר מזה, הוא איננו מסתפק בכך שהוא קובע כיצד תימסר ההודעה. הוא אומר: "נפגע שנתן הודעה כאמור בסעיף קטן (א) ויש יסוד להניח שההודעה הגיעה לתועדה במועדה", כלומר, בית-המשפט אומר שהיה יסוד להניח שההודעה אמנם הגיעה לתועדה במועדה. באים חברי-הכנסת ארידור, קלינגהופר ואברמוב וטוענים שאין להסתפק בכך; הם מחייבים אותו להוכיח שהדוור הביא את המכתב.

יעקב נחושתן (גח"ל):

יש שבינת דוויים. זה לא מקרה נדיר.

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): מקרה של שבינת דוויים — זה עניין אחר. במקרה כזה יתנו לו ארכה. הוא יוכל לטעון שהיתה שבינת. כאן מדובר על מקרה אחר. הנפגע שלח את ההודעה, ויש יסוד סביר להניח שהיא נתקבלה. אם יש שבינת דוויים — אין יסוד סביר להניח זאת. כאן מדובר שיש יסוד סביר להניח שההודעה נתקבלה, ופירוש הדבר שאין שבינתה.

לדוגמה, נשלח מכתב מחוץ-לארץ. האווירון שבו היה המכתב התפוצץ, או המטען שבו התפוצץ, כפי שגם קרה. כאן אין יסוד סביר להניח שההודעה נתקבלה. החוק קובע שני תנאים: שההודעה נשלחה לפי התנאים שנקבעו, ושיש יסוד להניח שהיא נתקבלה. האם על כך צריך להעניש את הנפגע? מי הפר את החוזה? האם אנו צריכים לדאוג למפר? לא די שהפר את החוזה, אלא שאנו נבוא לחייב את הנפגע להוכיח שהדוור מסר את המכתב. הנפגע צריך לתת את ההודעה על הביטול, אבל האם נחייב אותו לתפוס את הדוור כדי להביא את ההוכחה לכך? נניח שהם הסכימו שההודעה תימסר בדואר רגיל. הנפגע צריך יהיה להוכיח שההודעה נתקבלה, הוא צריך יהיה לעקוב אחרי הדוור כדי לומר למפר: הנה המכתב אשר שלחתי. זה מביא לכלל אי-ידיאות שאין בה הגיון. לכן הרוב בוועדה לא יכול היה לקבל את הצעת המסתייגים, ואני מבקש לדחות את ההסתייגות.

היו"ר י. נבון:

נעבור להצבעה.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת י. ה. קלינגהופר, י. ארידור ושי. ז. אברמוב לסעיף 21 לא נתקבל.

סעיף 21, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר י. נבון:

לסעיפים 22-25 אין הסתייגויות. אני מעמיד אותם להצבעה.

הצבעה

סעיפים 22-25 נתקבלו.

היו"ר י. נבון:

אני מעמיד את חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970, להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970, נתקבל.

שנשלחה לו. השאלה היא מה יהיה במקרה הרגיל, באין התחמקות, אבל ההודעה לא הגיעה לתועדה, היינו למפר. לפי הצעת הרוב בוועדה, כשיש יסוד להניח שההודעה הגיעה לתועדה, רשאי הנפגע להסתמך עליה, אפילו לא הגיעה כלל למעשה. אהנו המסתייגים חשבו שהוראה זו חריפה מדי. היא גונתת בידי אדם שאמנם נפגע כתוצאה מהפרת החוזה אפשרות להסתמך על דבר שלא היה ולא נברא — הודעה שלא הגיעה. מסירת הודעה היא דבר רציני מאוד, הואיל והיא נדרשת לצרכי ביטול חוזה, לצרכי מתן ארכה, והיא יכולה להפוך הפרה שאינה הפרה יסודית ליסודית. אדם שנדרש ממנו לנקוט צעדים מסויימים, נניח להודיע על התנגדותו לארכה, על התנגדותו לביטול או על כל צעד משפטי אחר — צריך לפחות לדעת מה דורשים ממנו. איך אפשר לדרוש מאדם לעשות צעד מסויים, אם אינו יודע מה דורשים ממנו?

לנבי התחמקות יש לנו הצעה אלטרנטיבית, לפיה אדם שהתחמק מקבלת הודעה לא ייהנה מההתחמקות, אבל במקרה שלא התחמק, אלא שילא קיבל את ההודעה — ייתכן שהדוור טעה ולא הגיע אליו באותו יום — מדוע אפשר להניח בכל מקרה שקיבל את ההודעה?

אני רוצה להזכיר שבהצעת חוק החוזים (חלק כללי), שעברה כבר קריאה ראשונה בכנסת, בסעיף 63, נאמר: "(א) הודעה לפי חוק זה תינתן בדרך המוקבלת בנסיבות העניין." זה בערך מקביל לכתוב בסעיף 21(א) בחוק שלפנינו. בסעיף קטן (ב) לאותו סעיף, המדבר אף הוא על הודעות, כתוב: "(ב) מועד המסירה של הודעה לפי חוק זה הוא המועד שבו הגיעה לנמען או אל מעונו." זה מקביל לסעיף הנדון עכשיו. כלומר, הגישה היא הגישה של המסתייגים, שההודעה צריכה להגיע לתועדה, ויש די אמצעים שהיא תגיע לתועדה. מה עושה הרוב בוועדה? הוא אומר, בניגוד למה שקיבלה הכנסת בסעיף 63(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), בקריאה ראשונה, שאפילו לא הגיעה ההודעה לתועדה נחשב שהיא הגיעה לתועדה.

אני מציע לתאם בנושא זה את שני החוקים, ולפיכך נראה לי שיש לקבל את ההסתייגות.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

ישראל שלמה בן-מאיר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מתפלא על חבר-הכנסת ארידור, בעיקר בגלל טענתו האחרונה. הוא מעמיד את העגלה לפני הסוס. הוועדה קיבלה החלטה לנבי חוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה). אולם הוא מצביע על הצעת חוק שטרם דגו עליה. הוא רוצה באמצעות ההסתייגות שלו להתאים את ההחלטה של הוועדה שנתקבלה לאחר דיון לאיוו הצעה שעוד לא התחילו לדון עליה. הדבר לא נראה לי הגיוני.

אתייחס לעצם העניין. ברור שכאן יכול לקרות מקרה יוצא-דופן. אנו חיים בעידן שבו קורים מקרים כאלה, אף-על-פי שהם נדירים. קראנו למשל בעתונות על מקרה של דוור שהיה נוהג לזרוק את דברי הדואר באמצעות ההסתייגות שלו להתאים את ההחלטה של הוועדה שנתקבלה לאחר דיון לאיוו הצעה שעוד לא התחילו לדון עליה. הדבר לא נראה לי הגיוני.

ג. החלטות בדבר אישור הוראות: 1. בצווי תעריף המכס והפטור (החלפת התוספות) (תיקונים מס' 3, 4, 5, 6), תשל"א—1970; 2. בצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת), תשל"ל—1970; 3. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 82), תשל"א—1970 *

הי"ד י. גבון:
הכנסת תעבור לסעיפים י"ג—י"ח בסדר-היום: החלטות בדבר אישור הוראות בצוויים. רשות הדיבור לחבר-הכנסת מרדכי עופר, בשם ועדת הכספים.

מרדכי עופר (בשם ועדת הכספים):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. צו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 3), תשל"א—1970, קובע מכס בשיעור 60%, אך לא פחות מ-20% לירות ולא יותר מ-150 לירות, על כלי עבודה לעבודת יד עם מנוע חשמלי בגוף הכלי, במקום השיעור של 20% שהיה קיים עד פירסום הצו. הדבר נעשה על-פי המלצת המועצה להגנה על תוצרת הארץ לאור התחלת הייצור המקומי של כלים אלה.

היום קיים בארץ מפעל לייצורם והוא מעסיק 12 אנשים, במחזור של 800,000 לירות לשנה. המכס המינימלי יופחת ב-1 לינואר 1972 מ-20 ל-18 לירות.
אני עובר לצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 4), תשל"א—1970. צו זה מכפיל את המכס הקצוב על סרטי קולנוע מיובאים. עד פירסום הצו היה מוטל על סרטי קולנוע מכס בשיעורים קצובים מחושבים לפי משקל הסרט.

עם הטלת ההיטל הכללי של 20% מערך הטובין על כל הטובין המיובאים התעוררה בעיית קביעת הערך של סרטים, לצורך חישוב המכס, כי ערך הסרט הנקוב בחשבון הוא רק חלק קטן מערכו, הואיל והוא מורכב, בנוסף למחירה, גם מהתנגמולים ומאחוז הפדיון ממכירת כרטיסי הכניסה להצגות.

במקום הפטור המותנה בשימוש במצלמות לאולפני הסרטה מוכרים נקבע פטור אבסולוטי על טובין אלו המיועדים לסרטים ברוחב של 16 מ"מ ויותר, מאחר שסוג זה של מצלמות מיועד בעיקרו, או למעשה, רק לשימוש באולפני הסרטה ואינו נמצא בשימוש לצרכים אחרים.

בדיקות העלו כי "תרגום" ה-20% למכס קצוב לפי משקל שווה 100% מהמכס הקודם, ולכן, על דעת היבואנים של סרטי קולנוע, הוכפלו שיעורי המכס הקצובים על הסרטים תוך שיחרורם מההיטל הכללי של 20%.
מעשית לא חל כל שינוי בסך המסים המוטלים על סרטי הקולנוע והתיקון בא רק לפשט את תהליך חישוב המכס.

הצו הבא הוא צו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 5), תשל"א—1970. צו זה הוא בעל אופי טכני והוא מעלה את המכס על חוטי כותנה ותחליפי כותנה תוך ביטול תשלום החובה; למעשה לא חל כל שינוי בסך המסים המוטלים על מוצרים אלה.

אני עובר לצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 6), תשל"א—1970, המעלה את המכס על כמה מוצרי יבוא.
על בדי רקמה ותחרה נקבע מכס מגן אחיד בשיעור של 1 ל"י לק"ג + 15%, ובאופן זה בוטלה, לצורך תשלום המכס, ההבחנה בין בדים כאמור המכילים יותר מ-20% — לפי משקל — חוטים סינתטיים לבין אלה המכילים פחות מ-20%. המכס הקודם על בדים, כאמור,

על בדי רקמה ותחרה נקבע מכס מגן אחיד בשיעור של 1 ל"י לק"ג + 15%, ובאופן זה בוטלה, לצורך תשלום המכס, ההבחנה בין בדים כאמור המכילים יותר מ-20% — לפי משקל — חוטים סינתטיים לבין אלה המכילים פחות מ-20%. המכס הקודם על בדים, כאמור, זה תוקף ההיטל הכללי, מוגבל והוא עמד לפוג ב-31

— החלטות בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור ובצו מס קנייה (מ. עופר, נבון) —

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 4), תשל"א—1970, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 5), תשל"א—1970, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 6), תשל"א—1970, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת), תשל"ל—1970, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 82), תשל"א—1970, נתקבלה.

בדצמבר 1970. הוחלט להאריך את תוקף ההיטל הכללי עד 21 במארס 1972.

אבקש את הכנסת לאשר את הצו.

והצו האחרון שאני מביא לאישור הוא צו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 82), תשל"א—1970. תיקון זה קובע שיעורים קצובים על חוטים מייצור מקומי לפי הגדרות שתואמו עם התאחדות בעלי התעשייה, במקום שיעורי מס לפי הערך בלבד. התיקון ימנע קשיים בהערכה ויש בו כדי לפשט את הגבייה.

כמו כן קובע הצו — גם זה בתיאום עם התאחדות בעלי התעשייה — שיעור אחיד של 30% לגבי סוגי בדים מסויימים. גם קביעה זו נעשתה לשם פישוט ולשם מניעת מקרים שבהם שיעור המס על חוטי יבוא יהיה נמוך משיעור המס על חוטים המיוצרים בארץ.

היו"ר י. נבון:

נעבור להצבעה.

הצבעה

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (החלפת התוספת) (תיקון מס' 3), תשל"א—1970, נתקבלה.

היו"ר י. נבון:

הישיבה הבאה של הכנסת — מחר בשעה 12.30. ישיבה זו געולה.

הישיבה נעלה בשעה 20.55